



การศึกษาความเชื่อส่วนบุคคลในการตั้งศาลพระภูมิ ของชาวบ้านในอำเภอบราหารบุรี  
จังหวัดประจวบคีรีขันธ์



ผลงานวิทยานิพนธ์ศึกษา ระดับปริญญาตรี

การวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในรายวิชา 761 427 สัมมนาปัญหาทางธุรกิจ  
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการธุรกิจทั่วไป  
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร  
ปีการศึกษา 2554

การศึกษาความเชื่อส่วนบุคคลในการตั้งศาลพระภูมิ ของชาวบ้านในอำเภอปราณบุรี  
จังหวัดประจวบคีรีขันธ์



ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

การวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในรายวิชา 761 427 สัมมนาปัญหาทางธุรกิจ  
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการธุรกิจทั่วไป  
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร  
ปีการศึกษา 2554

**A STUDY OF PERSONAL BELIEFS ON SETTING UP SPIRIT HOUSE OF PEOPLE IN  
PRANBURI DISTRICT, PRACHUAPKHIRIKHAN PROVINCE**



By  
**Bussayamaas Kusontanapat**  
**Somrudee Kongton**

**ผลงานวิทยานิพนธ์ศึกษา ระดับปริญญาตรี**

**A Research Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree  
Bachelor of Arts Program in General Business Management  
Faculty of Management Science  
SILPAKORN UNIVERSITY**

**2011**

ที่ประชุมสาขาวิชาการจัดการธุรกิจทั่วไป คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร พิจารณาแล้ว  
อนุมัติให้การวิจัย เรื่อง “การศึกษาความเชื่อส่วนบุคคลในการตั้งศาลพระภูมิ ของชาวบ้านในอำเภอ  
ปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ” เสนอโดยนางสาวบุญยมาศ กุศลธนาพัฒน์ และนางสาวสมฤดี  
คงทน มีคุณค่า เพียงพอที่จะเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในรายวิชาสัมมนาปัญหาทางธุรกิจ ตาม  
หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการธุรกิจทั่วไป คณะวิทยาการจัดการ

.....  
(อาจารย์ ดร.ชนินทร์รัฐ รัตนพงศ์ภิญโญ)

หัวหน้าสาขาวิชาการจัดการธุรกิจทั่วไป

วันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. ....

อาจารย์ที่ปรึกษา

อาจารย์ ดร.ชนินทร์รัฐ รัตนพงศ์ภิญโญ

คณะกรรมการสอบสัมมนาปัญหาทางธุรกิจ

..... ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ประสพชัย พลุนนท์)

..... / ..... / .....

..... กรรมการ

(อาจารย์ ดร.ชนินทร์รัฐ รัตนพงศ์ภิญโญ)

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

..... กรรมการ

(อาจารย์ศศิกานต์ เ้าจตุรัส)

..... / ..... / .....

12510086, 12510166: สาขาวิชาการจัดการธุรกิจทั่วไป

คำสำคัญ : ความเชื่อส่วนบุคคล / ศาลพระภูมิ

บุญยมาศ กุศลธนาพัฒน์ และสมฤดี คงทน : การศึกษาความเชื่อส่วนบุคคลในการตั้งศาลพระภูมิ ของชาวบ้านในอำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (A STUDY OF PERSONAL BELIEFS ON SETTING UP SPIRIT HOUSE OF PEOPLE IN PRANBURI DISTRICT, PRACHUAPKHIRIKHAN PROVINCE) อาจารย์ที่ปรึกษา : อาจารย์ ดร. ธนินท์รัฐ รัตนพงศ์ วิทยุ. 51 หน้า.

### บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของศาลพระภูมิ ความเชื่อและพิธีกรรม การบูชาศาลพระภูมิของชาวบ้าน รวมทั้งศึกษาถึงอุปกรณ์ที่ใช้ในการบูชาศาลพระภูมิของชาวบ้านในอำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยการศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพโดยมีการเก็บข้อมูลภาคสนามเป็นหลักและทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศาลพระภูมิ ความเชื่อ และพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในการบูชาศาลพระภูมิ

ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านในอำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์เชื่อว่า การตั้งศาลพระภูมิ ถือมีความสำคัญเป็น อย่างยิ่งในการตั้งบ้านเรือนใหม่หรือการย้ายที่อยู่ใหม่ โดยความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งศาลพระภูมิ นั้นมีมาตั้งแต่สมัยโบราณ ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความเคารพและบูชาศาลพระภูมิ เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล ให้ช่วยคุ้มครองความปลอดภัย จากอันตรายทั้งปวง และเพื่อการประสบความสำเร็จแก่เจ้าของบ้านและครอบครัว

พิธีกรรมการบูชาศาลพระภูมิ ชาวบ้านจะบูชาศาลพระภูมิ ทั้งในวันธรรมดา วันพระ วันพระใหญ่ และงานมงคลอื่นๆ เช่น งานขึ้นปีใหม่ งานทำบุญบ้าน งานแต่งงาน งานบวช หรือชาวบ้านบางคนอาจบูชาทุกวัน โดยการบูชาศาลพระภูมิจะมีการบูชาในช่วงเช้าหรือช่วงสายแต่ไม่เกินช่วงเที่ยงวัน ชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมการบูชาด้วย ข้าวสวยสุก ไข่ต้ม ส้ารับกับ ข้าวอาหารคาวหวาน พิษผลที่เป็นสิริมงคล และดอกไม้ รูป เทียน หรือส้ารับกับข้าวตามที่เจ้าของบ้านสะดวก

คณะวิชาการจัดการ

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2554

ลายมือชื่อนักศึกษา 1..... 2.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

12510086, 12510166: MAJOR: GENERAL BUSINESS MANAGEMENT

KEY WORD: PERSONAL BELIEFS / SETTING UP A SPIRIT HOUSE

BUSSAYAMAAS KUSONTANAPAT AND SOMRUDEE KONGTON: A STUDY OF PERSONAL BELIEFS ON SETTING UP SPIRIT HOUSE OF PEOPLE IN PRANBURI DISTRICT, PRACHUAPKHIRIKHAN PROVINCE. RESEARCH ADVISOR : TANINRAT RATTANAPONGPINYO, Ph.D. 51 pp.

**Abstract**

The purposes of this research were to investigate background, beliefs, rites and elements of setting up a spirit house of people in Prانبuri District, Prachuap Khiri Khan Province. Several qualitative methodologies were conducted to mainly obtain field data and review literature associated with the spirit house, beliefs and rites of worship.

The results indicated that the people in Prانبuri District, Prachuap Khiri Khan Province believed that the setting up of spirit house was very important for building a new house or moving to a new place. This belief could be traced backed to the ancient period. It represented respect and worship to the spirit house for good luck, protection from dangers and success of house owners and their families.

To the rites of setting up the spirit house, the people offered sacrifice on ordinary days, Buddhist holy days, Great Buddhist holy days and other auspicious ceremonies such as New Year Festival, making merit for the house or ordination ceremony. However, some people may worship in every morning or late morning, but not later than noon. Most of them usually offered cooked rice, boiled eggs, foods and dessert, propitious fruits, flowers, joss sticks, candles or any foods which were convenient to prepare.

---

Faculty of Management Science

SILPAKORN UNIVERSITY

Academic Year 2011

Students' signatures 1..... 2.....

Research Advisor's signature.....

## กิตติกรรมประกาศ

วิจัยเรื่อง “การศึกษาความเชื่อส่วนบุคคลในการตั้งศาลพระภูมิ ของชาวบ้านในอำเภอ  
ปรางมุนี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ” สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้ศึกษาได้รับความกรุณาและความ  
เมตตาจากอาจารย์ ดร .ธนิษฐ์ รัตนพงศ์ภิญโญ อาจารย์ที่ปรึกษาการวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งได้ให้  
คำแนะนำแนวทางในการศึกษาอันเป็นประโยชน์ในการเก็บข้อมูล ตลอดจนการวิเคราะห์และ  
สรุปผลการศึกษา รวมทั้งการแก้ไขงานให้เสร็จสมบูรณ์เป็นอย่างดี นอกจากนี้ต้องขอ ขอบพระคุณ  
รองศาสตราจารย์ประสพชัย พสุนนท์ ประธานกรรมการ อาจารย์ ดร .ธนิษฐ์ รัตนพงศ์ภิญโญ  
และอาจารย์ ศศิกานต์ เชาว์จิตรัส กรรมการการสอบสัมมนาปัญหาทางธุรกิจ ที่กรุณาให้คำปรึกษาใน  
การปรับปรุงแก้ไขการวิจัยเรื่องนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความเรียบร้อย

ขอขอบคุณชาวบ้านในอำเภอปรางมุนี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่ให้ข้อมูลต่างๆอันเป็น  
ประโยชน์ต่อการศึกษาและคอยช่วยเหลือในการเก็บข้อมูลในครั้งนี้

ขอขอบคุณครอบครัวกุศลธนาพัฒน์ และครอบครัววงทน ที่คอยให้คำปรึกษา  
คำแนะนำ คอยดูแล และคอยเป็นกำลังใจ อีกทั้งขอบคุณเพื่อนๆ ที่คอยให้ความช่วยเหลือเสมอมา  
สำหรับคุณค่าและประโยชน์จากการวิจัยในครั้งนี้ ผู้ศึกษาขอมอบคุณความดีทั้งหมดให้  
แต่ผู้มีพระคุณดังกล่าวข้างต้นและทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้แก่ผู้ศึกษา

ผลงานวิทยานิพนธ์ศึกษา ระดับปริญญาตรี

## สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย .....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ .....	จ
กิตติกรรมประกาศ .....	ฉ
บทที่	
1 บทนำ .....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา .....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย .....	3
ขอบเขตในการวิจัย .....	4
นิยามศัพท์ .....	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ .....	5
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง .....	6
แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ .....	6
แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม .....	10
แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรม .....	13
แนวคิดเกี่ยวกับศีลางเทวดา .....	14
แนวคิดเกี่ยวกับศาลพระภูมิ .....	16
บริบทชุมชน .....	17
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง .....	19
3 <b>วิธีดำเนินการวิจัย</b> .....	27
<b>วิธีดำเนินการวิจัย</b> .....	27
กลุ่มเป้าหมายในการศึกษา .....	28
การเก็บรวบรวมข้อมูล .....	28
การตรวจสอบข้อมูล .....	28
การวิเคราะห์ข้อมูล .....	29
ระยะเวลาการศึกษา .....	30



บทที่	หน้า
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล .....	31
ตอนที่ 1 ประวัติ ความเชื่อ และลักษณะเกี่ยวกับศาลพระภูมิ .....	31
ตอนที่ 2 พิธีกรรมการบูชาศาลพระภูมิ .....	35
ตอนที่ 3 อุปกรณ์และความหมายของศาลพระภูมิ .....	41
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ .....	44
สรุปผลการวิจัย .....	44
อภิปรายผล .....	47
ข้อเสนอแนะจากการวิจัย .....	51
ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาครั้งต่อไป .....	51
บรรณานุกรม .....	52
ภาคผนวก .....	54
ภาคผนวก ก นามานุกรม (รายนามผู้ให้สัมภาษณ์) .....	55
ภาคผนวก ข แนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ .....	56
ภาคผนวก ค รูปควาประกอบการศึกษา .....	58
ประวัติผู้วิจัย .....	61

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

## บทที่ 1

### ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คนในสังคมไทยมักมีความเชื่อในเรื่องต่างๆ กัน ได้แก่ ความเชื่อทางศาสนา เช่น คนทำดีได้ไปสวรรค์ คนทำชั่วต้องตกนรก, ความเชื่อในลัทธิการเมือง เช่น พรรคคอมมิวนิสต์ประชาชนทุกคนมีความเท่าเทียมกัน, ความเชื่อในเรื่องโชคชะตา เช่น จี วิตจะดำเนินไปตามวันเดือนปีเกิด หรือชีวิตถูกลิขิตไปตามเส้นสายมือของคนนั้น, ความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ เช่น เชื่อเรื่องผีสิงเทวดา การทำเสน่ห์, ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ เช่น เชื่อเรื่องคาถาอาคม วัตถุมงคล เครื่องรางของขลังต่างๆ หรือความเชื่อในเรื่องที่คนโบราณเล่าสืบต่อกันมา เช่น พิธีทำบุญต่างๆ ผีปอบ ผีแม่ม่าย จิ้งจกตก, ความเชื่อในเรื่องอื่นๆ เช่น การกลับชาติมาเกิด (เทพ สงวนกิตติพันธ์ 2545)

บ้านเรือนหรือที่อยู่อาศัยของคนไทยนั้นมีความเชื่อหลายอย่างสอดแทรกอยู่ ความเชื่อเหล่านี้ได้สืบทอดต่อกันมายาวนานหลายชั่วอายุคน ความเชื่อเหล่านี้นับเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านประเภทหนึ่งที่เป็นองค์ความรู้ เรื่องการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข บรรพบุรุษของคนไทยได้พัฒนาภูมิปัญญาเหล่านี้จากการสังเกต การลองผิดลองถูก ผึกฝนและประสบการณ์ จึงถ่ายทอดสู่ลูกหลานผ่านความเชื่อ เรื่องเล่า คำสอน หรือพิธีกรรม อย่างไรก็ตามความเชื่อที่ เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัยเหล่านี้บางความเชื่อมีความสอดคล้องกับหลักการทางวิทยาศาสตร์ บางความเชื่อผูกเรื่องราวเกี่ยวข้องกับแนวความคิดทางศาสนาหรือไสยศาสตร์ แต่บางความเชื่อก็ยังไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเพราะเหตุใดจึงห้ามปฏิบัติ หรือต้องปฏิบัติตาม ในปัจจุบันคนไทยยังปฏิบัติตามความเชื่อของไทยเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย ได้แก่ ความเชื่อเรื่องเจ้าที่หรือผีเรือน การตั้งศาลพระภูมิ การหันเรือน ทิศในการวางผังห้องต่างๆ การตั้งเสาเอก จำนวนชั้นบันได การดูฤกษ์ยาม และต้นไม้มงคล เป็นต้น

ความเชื่อเรื่องเจ้าที่หรือผีเรือนเป็นความเชื่อที่มีแหล่งกำเนิดความคิดจาก ความเชื่อเรื่องผีสิง วิญญาณ (Animism) ซึ่งมีตั้งแต่ยุคโบราณ มนุษย์มีความกลัวในธรรมชาติ จึงมีความเชื่อว่าชีวิตเกิดขึ้นจากวิญญาณ สิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตมีวิญญาณ ดังนั้นคนไทยจึงมีความเชื่อเรื่องผี เช่น เจ้าป่าเจ้าเขา เจ้าที่ ผีเรือน การตั้งศาลพระภูมิเป็นความเชื่อที่เป็นผลจากความเชื่อเรื่องเจ้าที่ ผสมผสาน กับแนวความคิดทางศาสนาพราหมณ์ ทำให้เกิดพิธีทางศาสนาในการตั้งศาล มีการดูฤกษ์ยาม รวมทั้งมีความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งศาลพระภูมิ เช่น ศาลพระภูมิต้องหันหน้าไปทางหน้าบ้าน

หรือประตูบ้าน ห้ามมีสิ่งใดบัง เพื่อที่จะได้ช่วยดูแลบ้าน ปกป้องรักษาบ้าน เป็นต้น การหันเรือนควรถูกหันด้านสกัดหาตะวันออก ซึ่งเป็นไปตามหลักวิทยาศาสตร์ช่วยลดความร้อนเข้าสู่บ้านและให้วางด้านยาวขนานในแนวเหนือใต้ เพื่อสามารถรับลมได้เต็มที่ ความเชื่อเรื่องการวางผัง เช่น ห้องพระควรตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออก ซึ่งเป็นแนวคิดจากศาสนาพุทธ หรือความเชื่อเรื่องการห้ามหันหัวนอนทางทิศตะวันตก เพราะเป็นทิศของคนตาย ความเชื่อนี้ไม่ได้เป็นความเชื่อแบบงมงายแต่มีเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ด้วย เนื่องจากผืนดินด้านทิศตะวันตกมีความร้อนสะสมตั้งแต่บ่าย ทำให้นอนไม่สบาย นอกจากนี้ยังมีความเชื่อในการตั้งเสาเอก ซึ่งต้องมีขั้นตอนในการดูฤกษ์ยาม เสาเอกคือสัญลักษณ์ของแนวคิดการเป็นศูนย์กลางของโลก (Axis Mundi) ซึ่งเชื่อมต่อระหว่างโลกมนุษย์และสวรรค์ ทั้งนี้เพราะมนุษย์ต้องก้าว รั้งยึดเหนี่ยวระหว่างตนเองกับธรรมชาติที่ยิ่งใหญ่หรือจักรวาล ส่วนรายละเอียดของบ้านพักอาศัยก็ยังแฝงด้วยความเชื่อ เช่น จำนวนชั้นบันไดต้องเป็นเลขคี่หรือการปลูกต้นไม้ที่มีชื่อมงคล เพื่อสนับสนุน ส่งเสริม ความเป็นอยู่ที่ดีของเจ้าของบ้านและสมาชิกในบ้าน นอกจากนี้ คนไทยมีความเชื่อเรื่องต่างๆเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยแล้ว ปัจจุบันยังนำความเชื่อจากวัฒนธรรมจีนเข้ามาผสมผสาน คือ ฮวงจุ้ย โดยนำมาใช้ในการออกแบบบ้าน การสร้างบ้าน รวมทั้งเลือกซื้อบ้าน การผสมผสานความเชื่อต่างๆของคนไทยนั้นเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมของที่อยู่อาศัยให้ดีที่สุดเพื่อให้สมาชิกที่อยู่ในบ้านมีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจ (เลกียร โกเศศ 2539)

**พระภูมิเจ้าที่** ความเชื่อ ความศรัทธา ความรู้สึก คนไทยมีความเชื่อว่า **“พระภูมิ”** หรือ **“ภูมิเทวดา”** มีหน้าที่รักษาอาณาเขตที่ดินที่เจ้าของได้ัญเชิญมาตั้งสถิตบนศาลพระภูมิ เพื่อปกป้องคุ้มครองเจ้าของบ้านและบริวารให้อยู่เย็นเป็นสุขมีความสุขเจริญรุ่งเรือง ควันรูปเทียนลอยอบอวลเหนือเรือนไม้ทรงไทยหลังเล็กบนเสาเดี๋ยวลูกกลางเก่ากลางใหม่จำลองย่อขนาดจากเรือนไทยจริง รอยแบ่งจิมไว้สามจุดคล้ายอักษรมนต์คาถาที่หน้าบันดูเลื่อนราวร่องรอยทองเปลวมีอยู่ทั่วเรือน เล็กหลังนี้ พวงมาลัยใหม่หลายพวงโชยกลิ่นหอมมะลิอ่อน ๆ ในบริเวณใกล้เคียง อีกพวงมาลัยเก่าที่ร่วงโรยไปตามกาลเวลากลับสู่ธรรมชาติที่ขึ้นมา สูดกิน พวงมาลัยพลาดอกพลากลิ "เจ็ดสีเจ็ดสอกล" สะท้อนความเชื่อและความศรัทธา ของผู้มาเช่นเคารพศาลพระภูมิแห่งนี้ ระโยงระยงรอบ ๆ เรือนไม้แต่งแต้มสีสันคู่คี่กับเนื้อไม้และพรรณไม้ที่ขึ้นข้างเคียง ตึกตาปูนปลาสเตอร์รูปผู้ชายในชุดไทย ทั้งสีฟ้า แดง เหลือง นั้งเรียงรายทางหน้าประตูเรือนไทยใกล้กับตึกตาคู่ละคร่าทั้งใหม่เก่าหลายคู่ที่ยืนกระจัดกระจายอยู่ เมื่อมองเข้าไปภายในเรือนไม้ แผ่นไม้รูปดอกบัวปักบนฐานปรากฏภาพเทวดาในหัตถ์ซ้ายถือถุงเงินหัตถ์ขวาถือพระขรรค์ ภาพศาลพระภูมิที่เราพบเห็นอยู่ทุกวี่ทุกวันมีหลายแบบ หลากสีสัน ทั้งรูปทรงเรือนไทย ปราสาท มณฑป โบสถ์ วิหาร ปรารงค์ ซึ่งจำลองจากสถาปัตยกรรมของจริง ย่อส่วนมาตั้งไว้บนเสาเดี๋ยวลอยอจทอนรายละเอียดบางส่วนไปบ้าง แต่ยังคงลักษณะเด่นให้เห็นชัด ศาลพระภูมิบางหลังอาจมีการตกแต่งในส่วนรายละเอียดมากกว่าสถาปัตยกรรมจริง ไม่ว่าจะ

จะเป็นการนำกระจกสีมาประดับ การลงสี การแกะสลักลวดลายบนไม้ หรือลายปูนปั้น เพื่อเพิ่มความแวววาวและสีฉ่ำบนตัวศาล คนไทยมีความเชื่อว่า “พระภูมิ” หรือ “ภูมิเทวดา” ที่มีหน้าที่รักษาอาณาเขตที่ดินที่เจ้าของได้อัญเชิญมาตั้งสถิตบนศาลที่ได้จัดสร้างไว้ พระภูมิจึงได้กลายเป็นผู้ปกป้องรักษาทรัพย์สินต่างๆ ในโลกมนุษย์ตั้งแต่นั้นมา มนุษย์จึงต้องตั้งศาลให้พระภูมิมาสถิตเพื่อช่วยปกป้องรักษาบ้านเรือนและคนในครอบครัวให้อยู่เย็นเป็นสุขแต่วิธีการตั้งศาลพระภูมินั้นเชื่อว่าจะทำให้ได้โดยง่ายเพียงซื้อศาลมาตั้งแล้วจุดธูปบอกกล่าวธรรมดาๆ ได้ จะต้องมีประกอบพิธีกรรม บวงสรวงสังเวย ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่มีมานาน เหมือนกับพิธีทำบุญขึ้นบ้านใหม่ที่ใครๆ จะต้องทำ ทั้งนี้เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่เจ้าของบ้านและบริวารที่อาศัยอยู่ในบ้านด้วย นอกจากการทำพิธีบวงสรวงแล้ว ยังต้องมีพิธีจัดตั้งศาลพระภูมิที่ถูกต้องตามแบบประเพณีพราหมณ์โบราณ พิธีกรรมนี้จะต้องใช้ผู้ทรงคุณวุฒิหลายแขนง อาทิ ให้โหรเป็นผู้เลือกชัยภูมิที่ตั้งกำหนดทิศทางรูปทรงของศาลพระภูมิ หากฤกษ์ยาม มงคลศาล ซึ่งจะต้องใช้พราหมณ์เป็นผู้กระทำในพิธีทั้งหมด พิธีการตั้งศาลพระภูมิจึงได้รับความนิยมด้านความเชื่อในหมู่คนไทยเป็นจำนวนมาก สังเกตได้จากแต่ละบ้านจะมีการตั้งศาลพระภูมิไว้ที่หน้าบ้านเกือบทุกหลัง ยกเว้นในหมู่คนเมืองล้านนาที่ไม่นิยมมีศาลพระภูมิ เพราะว่าพวกเขา มีผีบรรพบุรุษหรือผีปู่ย่าคอยปกป้องคุ้มครองอยู่แล้ว (จิตจินต์เจียรไน)

จากความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ เป็นสัญลักษณ์สำคัญที่แสดงออกถึงความเป็นชุมชน ทำให้เข้าใจถึงวิถีชีวิต ความคิดและมุมมองของชุมชนที่มีต่อสังคม การเข้าถึงความเชื่อในเรื่องต่างๆ ของชุมชน จะเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการพัฒนาชุมชนให้เจริญขึ้น และยังคงความดีงามของความเชื่อต่างๆ ที่ช่วยสร้างจริยธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม ผู้ศึกษาจึงได้เลือกศึกษาถึงความเชื่อส่วนบุคคลในการตั้งศาลพระภูมิ ซึ่งมีขอบเขตการศึกษาในอำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ทั้งนี้เนื่องจากผู้จัดทำมีความสนใจและต้องการถ่ายทอดความเชื่อส่วนบุคคลเกี่ยวกับการตั้งศาลพระภูมิที่มีมาช้านาน โดยจะสังเกตุถึงความเชื่อในการตั้งศาลพระภูมิที่คนไทยให้ความเคารพนับถือเพื่อให้เกิดการดำรงอยู่และสืบทอดต่อกันไป

### วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาความเชื่อส่วนบุคคลเกี่ยวกับการตั้งศาลพระภูมิของชาวบ้านในอำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
2. ศึกษาการบูชาศาลพระภูมิตามความเชื่อของชาวบ้านในอำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

## ขอบเขตของการวิจัย

### 1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาความเชื่อส่วนบุคคลเกี่ยวกับการตั้งศาลพระภูมิ การบูชาศาลพระภูมิ ที่เป็นการแสดงออกของชาวบ้านที่มีความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งศาลพระภูมิ ในอำเภอปรางบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

### 2. ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษานี้ ผู้ศึกษาเลือกศึกษาชาวบ้านในอำเภอปรางบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่มีความเชื่อในการตั้งศาลพระภูมิ การบูชาที่มีมาช้านานแล้วโดยสังเกตจากความเชื่อและการบูชาศาลพระภูมิในด้านต่างๆ ที่ยังคงดำรงอยู่มาจนถึงปัจจุบันนี้

### 3. ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลคือ ชาวบ้านที่มีความเชื่อส่วนบุคคลเกี่ยวกับการตั้งศาลพระภูมิ การบูชาศาลพระภูมิ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลจะเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการตั้งศาลพระภูมิ โดยไม่มีการจำกัดเพศ แต่จะมีการจำกัดอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป เพราะเนื่องจากบุคคลเหล่านี้จะมีวุฒิภาวะและมีความรู้ที่สามารถที่จะถ่ายทอดประสบการณ์ ความเชื่อ และวิธีการบูชาศาลพระภูมิ ซึ่งผู้วิจัยจะมีการศึกษาทำการวิจัย ภายในเดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2554 ถึง มกราคม พ.ศ. 2555

## นิยามศัพท์เฉพาะ

**ความเชื่อ** หมายถึง การยอมรับว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีอยู่จริง และมีอำนาจที่จะบันดาลให้เกิดผลดีหรือผลร้ายต่อการดำรงชีพ แม้ว่าสิ่งนั้นไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริงแต่ก็เป็นที่ยอมรับในกลุ่มชาวบ้านนับตั้งแต่ความเชื่อในธรรมชาติ ความเชื่อในเรื่องผีสิงเทวดา ความเชื่อในเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษ เป็นต้น

**ศาลเจ้าที่ พระภูมิ หรือภูมิ** หมายถึง พื้น และอัญเชิญพระชัยมงคล ให้เสด็จมาคุ้มครองเจ้าของบ้านของตน ทำให้เกิดแต่สิ่งที่ดีงามแก่ บ้านของตน เพื่อที่จะทำให้บ้านตนมีที่อยู่อาศัยอยู่ร่วมเย็นเป็นสุข เวลาจะมีเคราะห์ร้ายก็จะคอยปิดเป่าให้หายไปและจะคอยคุ้มกันไม่ให้เสียหาย

**ความเชื่อเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย** หมายถึง สภาพที่บุคคลให้ความเชื่อมั่นเห็นคล้อยตามเกี่ยวกับการดำรงชีพเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมของ งที่อยู่อาศัยให้ดีที่สุดเพื่อให้สมาชิกที่อยู่ในบ้านมีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจ

### ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงความเชื่อส่วนบุคคล ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมา ความเชื่อ และลักษณะของศาลพระภูมิของชาวบ้านในอำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
2. ทราบถึงแนวทางการบูชา พิธีกรรมการบูชาศาลพระภูมิในวันธรรมดา วันพระ วันพระใหญ่ และวันสำคัญต่างๆ ตามความเชื่อส่วนบุคคลของชาวบ้านในอำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์



ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

## บทที่ 2

### เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาความเชื่อส่วนบุคคลในการตั้งศาลพระภูมิ มิของชาวบ้านในอำเภอปรางบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกันเพื่อเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังมีรายละเอียดตามลำดับต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ
2. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม
3. แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรม
4. แนวคิดเกี่ยวกับผีบางเทวดา
5. แนวคิดเกี่ยวกับศาลพระภูมิ
6. บริบทชุมชน
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

#### 1. แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ

##### 1.1 ความหมายของความเชื่อ

ทศนีย์ ทานตวณิช (2523 : 4) กล่าวว่า ความเชื่อคือการยอมรับนับถือว่าเป็นความจริงหรือมีอยู่จริง การยอมรับหรือการยึดมั่นนี้ อาจมีหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้ หรืออาจไม่มีหลักฐานที่จะพิสูจน์สิ่งนั้นให้เห็นจริงได้

สถาพร ศรีสัจจัง (2533) ให้ความหมายของความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อหมายถึงการยอมรับข้อเสนอนั้นอย่างใดอย่างหนึ่งว่าเป็นความจริง การยอมรับนี้อาจจะเกิดจาก สติปัญญา เหตุผล หรือศรัทธา โดยไม่ต้องมีเหตุผลใดๆรองรับก็ได้

สุนทรี โคมิน (2539) กล่าวว่า ความเชื่อเป็นความนึกคิดยึดถือ โดยที่เจ้าตัวจะรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม เป็นสิ่งที่สามารถจะศึกษาและวัดได้จากคำพูดและการกระทำของคน

อุดม เขยทิวังศ์ (2545 : 187) กล่าวว่า ความเชื่อเป็นความรู้สึกรับเชื่อมั่น ศรัทธาของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งต่างๆ ที่จะบันดาลให้เกิดทุกข์หรือสุขได้ หากการกระทำหรือการปฏิบัติต่อความเชื่อในทางที่ถูกที่ควร ความสุขก็จะตามมา ในทางตรงกันข้าม หากกระทำการที่ไม่ถูกต้องหรือละเลย ความทุกข์ร้อนอาจจะเกิดขึ้นได้

ขนิษฐา จิตชินะกุล (2545 : 33) กล่าวว่า ความเชื่อ คือ การยอมรับนับถือหรือหรือการเกิดการยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้เกิดความรู้สึกอบอุ่น ปลอดภัยและมั่นคงในชีวิต นั่นอาจมีเหตุผลเพียงพต่อการยอมรับหรือไม่ก็ได้และเมื่อมนุษย์เกิดการยอมรับในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแล้วก็มักจะมีการแสดงออก ไม่ว่าจะทางกายหรือทางใจ

ชัยยุทธ สมประดี (2546 : 13) กล่าวว่า ความเชื่อเป็นวัฒนธรรมประเภทหนึ่งซึ่งแสดงออกให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติมาแต่ดั้งเดิม และพฤติกรรมดังกล่าวของมนุษย์ได้สืบต่อกันมาจนกลายเป็นวัฒนธรรม ความเชื่อของกลุ่มชนแต่ละกลุ่มชน

สรุปได้ว่า ความเชื่อ หมายถึง ความคิด ความเข้าใจและการยอมรับ นับถือ เชื่อมั่นในสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยไม่ต้องมีเหตุผลใดมาสนับสนุนหรือพิสูจน์ ทั้งนี้บางอย่างอาจมีหลักฐานอย่างเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้ หรืออาจจะไม่มีหลักฐานที่จะนำมาใช้พิสูจน์ให้เห็นจริงเกี่ยวกับสิ่งนั้นก็ได้อันซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อนั้นถือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญกับการศึกษาในเรื่องนี้ ผู้วิจัยจึงต้องมีการนำหลักการของความเชื่อต่าง ๆ มาทำการเปรียบเทียบเพื่อการอ้างอิงต่าง ๆ

## 1.2 ประเภทของความเชื่อ

เอ็ม โรคิช (M. Rokeach 1970 : 214) ได้จัดแบ่งประเภทของความเชื่อว่ามี 4 ประเภทได้แก่

1. ความเชื่อตามที่เป็นอยู่ เป็นการเชื่อในสิ่งหนึ่งสิ่งใดว่า จริง-เท็จ ถูก-ผิด เชื่อความเชื่อที่โลกกลม พระอาทิตย์ขึ้นทางทิศตะวันออก เป็นต้น
2. ความเชื่อเชิงประเมินค่า เป็นความเชื่อที่แฝงความรู้สึก รวมทั้งมีการประเมินในขณะเดียวกัน เช่น เชื่อว่าบุหรีเป็นสิ่งที่อันตรายต่อสุขภาพ เป็นต้น
3. ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่ควรทำและควรห้าม เป็นความเชื่อที่ฟังปราชญ์-ไม่ฟังปราชญ์ เช่น เชื่อว่าเด็กควรเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ เป็นต้น
4. ความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุ เป็นความเชื่อในสภาพที่ก่อให้เกิดผลอย่างใดอย่างหนึ่งตามมา เช่น เชื่อว่าการตัดไม้ทำลายป่าทำให้เกิดความแห้งแล้ง การสร้างเขื่อนเป็นการทำลายสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ เป็นต้น

ทั้งนี้ประเภทของความเชื่อตามแบบของสังคมไทย จากการศึกษาพบว่าสังคมไทยมีความเชื่อที่หลากหลาย หากจะแบ่งประเภท อาจแบ่งออกได้เป็น 7 ประเภทใหญ่ ดังนี้

1. ความเชื่อเกี่ยวกับลัทธิและศาสนา เช่น เชื่อในเรื่องการทำสมาธิเพื่อรักษาโรค เชื่อในพลังอำนาจของพระเจ้า เชื่อในเรื่องนรก-สวรรค์ เชื่อในเรื่อง บาป-บุญ คำพ่อแม่ชาติหน้าปากจะเท่าไร เข้ม เป็นต้น



2. ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ผีसाทเวทดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น เชื่อในเรื่องคาถาอาคม การทำเสน่ห์ การเสกตะปูเข้าท้อง การ สะเดาะเคราะห์ เชื่อในเรื่องผีบ้านผีเรือน ผีปอบ ผีแม่หม้าย หรือเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลัง บั้งไฟพญานาค หรือสิ่งที่มีปาฏิหาริย์ต่างๆ

3. ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ โหงวเฮ้งและดวงจัญ เช่น เชื่อในเรื่องของการดวงชะตา คูลายมือ เชื่อในเรื่องบุคลิกลักษณะสัมพันธ์กับชีวิต หรือสิ่งแวดล้อมที่ทำงานและที่อยู่อาศัยสัมพันธ์ การดำเนินชีวิต

4. ความเชื่อเกี่ยวกับโชคกลางและฤกษ์ยาม เช่น เชื่อในเรื่องของการไม่ตัดผมในวันพุธ การไม่เดินทางไกลถ้าจิ้งจกตก หรือการหาฤกษ์ยามสำหรับการทำงานมงคลต่างๆ

5. ความเชื่อเกี่ยวกับความฝันและคำทำนายฝัน เช่น เชื่อว่าถ้าฝันว่าเห็นงูจะได้เนื้อคู่ ถ้าฝันว่าฟันหักญาติผู้ใหญ่จะเสียชีวิต ฝันเห็นคนตายจะเป็นการต่ออายุ

6. ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมต่างๆ เช่น การแห่ขบวนแมวขอฝน การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ กิ่งแก้ว อุตถากร (2520 : 93-94) ได้จัดแบ่งประเภทของความเชื่อว่ามี 11 ประเภท ได้แก่

1. ความเชื่อเรื่องบุคคล ได้แก่ การตั้งชื่อ วิญญาณ การเกิด การตาย เป็นต้น
2. ความเชื่อเรื่องสิ่งแวดล้อม เป็นความเชื่อในเหตุการณ์ต่างๆ เช่น ลายแทง ลางสังหรณ์ เป็นต้น
3. ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น เทพเจ้า เวทมนต์คาถา พระภูมิเจ้าที่ เป็นต้น
4. ความเชื่อเรื่องเพศ เช่น พ่อเจ้าผู้ ลูกชายมักจะเจ้าผู้ เป็นต้น
5. ความเชื่อเรื่องสุขภาพและสวัสดิภาพ เช่น เป็นผีห้ามกินข้าวเหนียว คนหูยานจะอายุยืน เป็นต้น

เป็นต้น

6. ความเชื่อเรื่องโชคกลาง เช่น จิ้งจกตก นกแสกร้อง เป็นต้น

7. ความเชื่อเรื่องฝัน เช่น ฝันว่าถูกรัดหรือถูกกัดจะได้คู่ ฝันว่าเห็นผีจะมีโชค เป็นต้น

8. ความเชื่อเรื่อง ของกลางของขลัง เช่น ความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ คาถาอาคม ผ้ายันต์

พระเครื่อง เป็นต้น

9. ความเชื่อเรื่องภูตผีวิญญาณ เช่น ผีปู้ย่า ตายาย เป็นต้น

10. ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์

11. ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ เช่น การทำนายโชคชะตาราศี เป็นต้น

ผาสุก สุททเมธา (2535 : 56) ได้จัดแบ่งประเภทของความเชื่อออกเป็น 8 ประเภท ได้แก่

1. ความเชื่อเรื่องธรรมชาติ เช่น ดันโพธิ์ต้น ไทรถือว่าเป็นต้นไม้มงคลศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น

2. ความเชื่อเรื่องความตาย เช่น นกแสก (นกเค้าแมวชนิดหนึ่ง) บินผ่านหรือบินใกล้ บริเวณบ้านใครจะมีความตายเกิดขึ้น นกแร้ง ลงหรือมาเกาะหลังคาและสถานที่ที่จะเกิดความตาย เช่นกัน เป็นต้น

3. ความเชื่อเรื่องการทำนายและเสี่ยงทาย เช่น ความฝัน เสี่ยงเทียน ปลูกต้นไม้ พิธีเสี่ยง ทาย ตู๊กแกวร้อง จิ้งจกทัก ฤกษ์ยามในการทำพิธีต่างๆ เป็นต้น

4. ความเชื่อเรื่องคาถาอาคม เครื่องราง เวทมนต์และไสยศาสตร์ เช่น สวคมนตรีคาถาให้ แคล้วคลาดจากอันตรายทั้งปวง เครื่องรางของขลังเป็นของติดตัวป้องกันอันตราย ปลูกเสก น้ำมันพรายให้หญิงชายที่หมายปองหลงรักผู้ทำเสน่ห์ เป็นต้น

5. ความเชื่อเรื่องกสิกรรม เช่น พิธีแรกนา พิธีพืชมงคล พิธีแห่นางแมว เป็นต้น

6. ความเชื่อเรื่องครอบครัว เช่น พี่น้องสืบสายโลหิตเดียวกันห้ามแต่งงานกันเพราะจะเป็นบ้า ห้ามร้องเพลงในครัวเพราะจะได้สามีแก่ ห้ามกวาดขยะตอนกลางคืนเพราะทรัพย์จะหนีหาย เวลาต้อนรับแขกให้ไหว้แม่โพลก่อน เป็นต้น

7. ความเชื่อเกี่ยวกับขยากลางบ้าน เช่น มีดบาดให้ใช้หยากไย่ในครัวที่อยู่เหนือเตา หุงข้าว มาพันแปด ใบแคกินแก้ลม ยอดชุมเห็ดเป็นยาระบาย ตะปูตำเอากระเทียมมาร้อยด้ายแขวนที่ข้อเท้า เป็นต้น

### 1.3 ความเชื่ออำนาจภายในตน

รอตเตอร์ (Rotter 1917, อ้างถึงใน รัชดา ไชยโยธา 2543 : 15) ได้อธิบายความหมายของความเชื่ออำนาจควบคุม หมายถึง การที่บุคคลอธิบายถึงสาเหตุของการแสดงพฤติกรรมของตนว่ามีสาเหตุมาจากตนเอง หรือมีสาเหตุมาจากปัจจัยภายนอกตน การที่บุคคลมีพฤติกรรมที่แตกต่างกันไปในนั้นก็เนื่องจากความคิด ประสบการณ์ และความเชื่อของแต่ละบุคคล ซึ่งมีอำนาจในการควบคุมตนเอง ผู้ที่เชื่อว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลมาจาก ารกระทำของตนเอง และตนเองสามารถควบคุม กำหนดหรือแก้ไขสถานการณ์ได้จะมีพฤติกรรมไปลักษณะหนึ่งในขณะที่ผู้ที่เชื่อ โชคชะตาเคราะห์กรรม หรืออำนาจของผู้อื่นจะคิดว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากอำนาจภายนอก และคิดว่าตนเองไม่สามารถบังคับ ควบคุม หรือแก้ไขสถานการณ์ได้ก็ย่อมมีพฤติกรรมเป็นอีกลักษณะหนึ่ง ซึ่งแตกต่างกันไปตามความเชื่อนั้น ซึ่งความเชื่อนี้เรียกว่า ความเชื่ออำนาจภายใน - ภายนอกตน หรือความเชื่ออำนาจควบคุม (Locus of control)

โรคิช (Rokeach 1970, อ้างถึงใน รัชดา ไชยโยธา 2543 : 15) ความเชื่อ หมายถึง ความรู้สึก นึกคิด ความเข้าใจของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด อาจมีหรือไม่มีเหตุผล ความเชื่อมีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมของบุคคล เมื่อบุคคลมีความเชื่ออย่างใดความเชื่อนั้นจะเป็นตัว

กำหนดให้บุคคลประพฤติปฏิบัติตามสิ่งที่ตนเชื่อ ทั้ง ๆ ที่บางครั้ง ความเชื่อนั้นอาจจะไม่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงก็ตาม

วอลสตัน เมดส์ และวอลสตัน (Wallston Maides and Wallston 1978, อ้างถึงใน เสาวลักษณ์ ทัศนาศย์ 2540 : 22) ได้ดัดแปลงเครื่องมือวัดความเชื่ออำนาจภายใน – ภายนอกคนของ รอดเตอร์ ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะสม และสามารถทำนายพฤติกรรมเกี่ยวกับสุขภาพของบุคคล ได้อย่างมีประสิทธิภาพในการทำนาย ได้แก่ พฤติกรรมการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรค พฤติกรรมการเจ็บป่วยทางร่างกายและจิตใจ ตามแนวคิดพื้นฐานระยะแรก แบ่งความเชื่ออำนาจควบคุมทางสุขภาพเป็นแบบมิติเดียว คือความเชื่อที่ว่าสุขภาพจะเป็นสิ่งที่ถูกกำหนด หรือไม่ถูกกำหนดโดยพฤติกรรมของตนเอง ซึ่งจะเชื่อว่าถ้าปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดสุขภาพ คือ โภชนะตาเคราะห์กรรมความบังเอิญ หรืออำนาจจากบุคคลอื่น จะเป็นปัจจัยซึ่งอยู่นอกเหนือจากการควบคุมของตนเอง คือเป็นผู้ที่มีความเชื่ออำนาจภายนอกตน และถ้ามีความเชื่อว่า อำนาจสุขภาพเป็นสิ่งที่อยู่ในตนเองโดยกรรมดีสุขภาพดี หรือเจ็บป่วย จะขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของตนเอง จะเป็นผู้ที่มีความเชื่ออำนาจภายในตน

ในการทำการศึกษานี้แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อนั้นมีการเชื่อมโยงระหว่างความเชื่อและงานวิจัยที่ข้าพเจ้าได้ทำการศึกษาคือความเชื่อส่วนบุคคลในการตั้งศาลภูมิ ของชาวบ้านในอำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งในเรื่องของความเชื่อนี้ถือเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งในการทำการศึกษารื่องราวต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการทำการศึกษานี้ เนื่องจากความเชื่อต่าง ๆ นั้นถือเป็นบ่อเกิดของทัศนคติต่างๆของบุคคลทั่วไป ดังนั้นเมื่อ เราได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องของความเชื่อจนมีความรู้และความเข้าใจที่มีความถูกต้องและเหมาะสมแล้ว ก็จะสามารถทำให้ผู้จัดทำการวิจัยในครั้งนี้ได้ใช้เรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อที่ได้ทำการศึกษาไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้มีความเหมาะสมและสมควรมากที่สุด

## ผลงานวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาตรี

### 2. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม

#### 2.1 ความหมายของวัฒนธรรม

สุทธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2527 : 11) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง แนวทางในการแสดงออกของวิถีทั้งปวงที่บุคคลของกลุ่มชนคิดขึ้น หรือกระทำขึ้นเป็นต้นแบบหรือกระทำเสริมต่อขึ้น แล้วคนส่วนใหญ่ของกลุ่มชนยอมรับสืบทอดจนกระทั่งสิ่งเหล่านั้นส่งผลต่อนิสัยของการคิด การเชื่อถือและการกระทำของคนในหมู่ชนแห่งกลุ่มชนนั้นๆ

สุพัตรา สุภาพ (2528 : 23) นิยามความหมายของวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรม มีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นแบบแผนในความคิด และการกระทำที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของ

มนุษย์ในสังคมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือสังคมใดสังคมหนึ่ง มนุษย์ได้คิดสร้างระเบียบกฎเกณฑ์วิธีการ ในการปฏิบัติ การจัดระเบียบตลอดจนความเชื่อ ความนิยม ความรู้ และเทคโนโลยีต่างๆ ในการ ควบคุม และใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ

พระเทพเทวี (ประยูรค์ ปยุตโต) (2532 : 19) ได้อธิบายความหมายของวัฒนธรรมไว้ใน หลายแง่มุมอย่างมีนัยที่ควรพิจารณาว่า

1. วัฒนธรรมเป็นผลรวมของการสั่งสมสิ่งสร้างสรรค์และภูมิปัญญาที่สืบทอดต่อกันมา ของสังคมนั้นๆ

2. วัฒนธรรมเป็นการสั่งสมประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ ภูมิปัญญาทั้งหมดที่ได้ ช่วยเหลือสังคมนั้นๆ อยู่รอด และเจริญสืบต่อไปได้

3. วัฒนธรรม คือ ผลรวมของทุกสิ่งซึ่งเป็นความเจริญงอกงามที่สังคมนั้นๆ ได้ทำให้ หรือได้สั่งสมมาจนบัดนี้

4. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามสืบมา และเป็นเนื้อตัวของความเจริญงอกงาม ที่มีอยู่ ซึ่งเป็นพื้นฐานของความเจริญงอกงามต่อไป ตลอดจนเป็นเค รื่องวัดความเจริญงอกงามของ สังคมนั้นๆ

สมชัย ใจดี และชรรยง ศรีวิริยาภรณ์ (2536 : 1) กล่าวว่า วัฒนธรรม เป็นวิถีชีวิตหรือการ ดำเนินชีวิตของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งหมายรวมถึงความคิด ศิลปะ วรรณคดี คณิตรี ปรัชญา ศีลธรรม จรรยา ภาษา กฎหมาย ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี และสิ่งต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อ ถ่ายทอดให้แก่คนรุ่นต่อมา เป็นเรื่องของการเรียนรู้จากคนกลุ่มหนึ่งไปยังคนอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งถ้าสิ่ง ใดก็เก็บไว้ สิ่งใดควรแก้ก็แก้ไขให้ดีขึ้น เพื่อจะได้ส่งเสริมให้มีลักษณะที่ดีประจำชาติต่อไป ใน ลักษณะนี้วัฒนธรรมจึงเป็นการแสดง งามออกซึ่งความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อยและ ศีลธรรมอันดีงามของประชาชน

ราชบัณฑิตยสถาน (2542 : 1058) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่ทำความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมในการแต่งกาย , วิถีชีวิตของหมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมชาวเขา

อมรา พงศาพิชญ์ (2544 : 25) กล่าวว่า วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น กำหนดขึ้น มิใช่สิ่งที่มีมนุษย์ทำตามสัญชาตญาณ อาจเป็นการประดิษฐ์สิ่งของขึ้นใช้ หรืออาจเป็นการกำหนด พฤติกรรมหรือแนวความคิด ตลอดจนวิธีการหรือระบบการทำงาน ฉะนั้นวัฒนธรรมก็คือ ระบบใน สังคมมนุษย์ที่มนุษย์สร้างขึ้นมิใช่ระบบที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติตามสัญชาตญาณ

อุษา กลิ่นหอม (2546 : 1) กล่าวว่า วัฒนธรรม หมายถึง ภูมิปัญญา กรอบขององค์ความรู้ หรือแนวคิดที่ถูกถ่ายทอดและนำมาปฏิบัติจนเป็นกิจวัตรในรอบปี

## 2.2 องค์ประกอบของวัฒนธรรม

วราวุธ สุวรรณฤทธิ์ และคณะ (2547 : 48-49) ได้แบ่งองค์ประกอบของวัฒนธรรมไว้ดังนี้

1. องค์วัตถุ (Instrumental and Symbolic Object) ได้แก่ ผลงานที่มนุษย์สร้างขึ้นในรูปวัตถุหรือสัญลักษณ์ที่ใช้ในการสื่อสารและถ่ายทอด เช่น รถไถนา อาคารบ้านเรือน เครื่องจักร เป็นต้น

2. องค์การ (Association Organization) ได้แก่ ระบบความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่มีการกำหนดแบบแผนพฤติกรรมเป็นมาตรฐานทุกคนในสังคมรับรู้ร่วมกัน มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานแน่นอน เช่น พรรคการเมือง รัฐสภา เป็นต้น

3. องค์พิธีการ (Usage) ได้แก่ วัฒนธรรมที่แสดงออกมาในรูปพิธีกรรมต่างๆ ขนบธรรมเนียมประเพณี เช่น พิธีแต่งงาน พิธีไหว้ครู พิธีอุปสมบท โดยวิธีเหล่านี้มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามสภาพของสังคม

4. องค์คติหรือความคิด (Concept) ได้แก่ ระบบความเชื่อ แนวความคิด ความรู้ ความเข้าใจ เรื่องราวต่างๆ อุดมการณ์ ทศนคติ เช่น ความเชื่อทางศาสนา แนวความคิดทางการเมือง เป็นต้น

จากแนวคิดดังกล่าว เมื่อนำมาสรุปรวมกันอาจแบ่งองค์ประกอบที่สำคัญได้ คือ ระบบเทคโนโลยี ที่ประกอบด้วยความรู้ทางเทคนิค วิธีการผลิต เครื่องมือเครื่องใช้และทรัพยากรธรรมชาติ ระบบสังคม ประกอบด้วยความรู้ ทศนคติ และอุดมการณ์ ซึ่งองค์ประกอบต่างๆ ดังกล่าวมิได้แยกส่วนเป็นอิสระจากกัน แต่มีความเชื่อมโยงประสานสอดคล้องกันภายในสังคมและการแสดงพฤติกรรมของบุคคลในรูปของวิถีการดำเนินชีวิต

## 2.3 ประเภทของวัฒนธรรม

ยิ่งยง เรื่องทอง (2542: 8) แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

1. วัตถุธรรม คือ วัฒนธรรมวัตถุที่สามารถจับต้องได้และมีรูปร่าง เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ โรงเรียน ภาพเขียน เครื่องจักร สถานมหรสพ เป็นต้น และส่วนที่ไม่มีรูปร่าง เช่น ภาษา สัญลักษณ์ในการสื่อความหมาย หลักวิชาการคำนวณ (ตัวเลข) มาตรการชั่ง ตวง วัด เป็นต้น

2. เนติธรรม คือ กลุ่มที่มีการจัดการอย่างมีระเบียบ หรือมีโครงสร้างอย่างเป็นทางการ มีการวางกฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับและวัตถุประสงค์ไว้อย่างแน่นอน เป็นกลุ่มที่มีความสำคัญที่สุดในสังคมที่ซับซ้อน เช่น ครอบครัว สหพันธกรรมกร ลูกเสือ สภากาชาด สหประชาชาติ เป็นต้น โดยทั่วไปบุคคลที่ร่วมกันดำเนินการตามวัตถุประสงค์บางอย่าง และวัตถุประสงค์ก็อาจจะเป็นเรื่องที่ไม่ใหญ่โตก็ได้

3. คติธรรม คือ ความเข้าใจ ความเชื่อ ความคิดเห็นตลอดจนอุดมการณ์ต่างๆ เช่น ความเชื่อว่าเป็นเครื่องชี้เจตนา ความเชื่อในเรื่องของการมีฟ้าเดียวเมฆเดียว ความเชื่อในเรื่องตายแล้ว เกิดใหม่ ความเชื่อในเรื่องพระเจ้าองค์เดียว หรือหลายองค์ ตลอดจนอุดมการณ์ ทศนคติ การยอมรับว่าสิ่งใดถูกหรือผิด สมควรหรือไม่ ซึ่งแล้วแต่กลุ่มชนใดจะใช้เป็นมาตรฐานในการตัดสินใจหรือเป็นเครื่องชี้วัดในสภาพแวดล้อมของตน

4. สหธรรม คือ ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยอมรับโดยทั่วไป เช่น พิธีกรรมต่างๆ ตั้งแต่เกิด หมั้น แต่งงาน บวชนาค ตาย ปลูกบ้าน ขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น ซึ่งศาสนามีอิทธิพลอยู่บ้างไม่มากนักน้อย ตลอดถึงพิธีกรรมการแต่งกายและการรับประทานอาหาร เช่น เวลาไปงานที่เป็นทางการของทางราชการ หญิงมักจะแต่งชุดไทย ชายก็แต่งชุดเต็มยศ ศ หรือการเลี้ยงดูอาหารปัจจุบันในงานต่างๆ ก็มักจะออกมาในรูปแบบฟู้ด คินเนอร์ ชัน โดก เป็นต้น โดยพิธีการเหล่านี้มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามสภาพของสังคม

ในการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมนั้นเนื่องจาก วัฒนธรรมถือเป็นสิ่งที่มีการสืบทอดต่อกันมาในสังคมจากรุ่นสู่รุ่น ครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นแบบแผนในความคิด และการกระทำที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือสังคมใดสังคมหนึ่ง มนุษย์ได้คิดสร้างระเบียบกฎเกณฑ์วิธีการในการปฏิบัติ การจัดระเบียบตลอดจนความเชื่อ ดังนั้นตัวผู้ศึกษาจึงมีความต้องการที่จะ ะนำแนวคิดนี้มาใช้เพื่อการทำความเข้าใจเกี่ยวกับความเชื่อและวัฒนธรรมที่ส่งผลถึงความเชื่อด้วย

### 3. แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรม

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2526 : 15) ให้ความหมายของพฤติกรรมไว้ว่า พฤติกรรม หมายถึง กิจกรรมทุกประเภทที่มนุษย์กระทำหรือการกระทำของมนุษย์ ไม่ว่า การกระทำนั้นผู้กระทำจะทำได้รู้ตัวหรือไม่รู้ตัว และไม่ว่าคนอื่นจะสังเกตการกระทำนั้นหรือไม่ก็ตาม เช่น การพูด การเดิน การกระพริบตา การเข้าใจ การรู้สึกโกรธ การคิด การทำงานของหัวใจ การทำงานของกล้ามเนื้อ เป็นต้น

พจนานุกรมลองแมน โรเบิร์ต เอ็ม โกลเดนเซอร์ (Robert M. Goldensor 1984 : 90) ได้ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับพฤติกรรมว่า พฤติกรรมเป็นการกระทำหรือการตอบสนองการกระทำทางจิตวิทยาของแต่ละบุคคล และเป็นปฏิสัมพันธ์ในการตอบสนองต่อสิ่งกระตุ้นภายในหรือภายนอก รวมทั้งเป็นกิจกรรมการกระทำต่างๆ ที่เป็นไปอย่างมีจุดมุ่งหมายสังเกตเห็นได้หรือเป็นกิจกรรมการกระทำต่างๆ ที่ได้ผ่านการใคร่ครวญมาแล้วหรือเป็นไปอย่างไม่รู้สึกรู้ตัว

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2534 : 14) ได้ให้ความหมายของพฤติกรรมว่า หมายถึง การกระทำโดยรู้สึกตัวและไม่รู้สึกตัว ทั้งสังเกตได้ด้วยตนเองหรือผู้อื่น รวมทั้ง การกระทำที่ไม่อาจสังเกตเห็นได้หรือใช้เครื่องมือสังเกต

สุรพล พยอมแย้ม (2545:18-19) กล่าวว่า พฤติกรรมในทางจิตวิทยานั้น หมายถึง การกระทำอันเนื่องมาจากการกระตุ้นหรือถูกจูงใจจากสิ่งเร้าต่าง ๆ การกระทำหรือพฤติกรรมเหล่านี้เกิดขึ้นเพื่อให้ผู้อื่นได้สัมผัสรับรู้ ทั้งนี้เราจะเห็นได้ว่ามีพฤติกรรมจำนวนมากที่แม้จะกระทำด้วยสาเหตุ หรือจุดมุ่งหมายเดียวกัน แต่ลักษณะท่าทีกริยาอาการอาจแตกต่างกันไป เมื่อบุคคล เวลา สถานที่ หรือสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป ความแตกต่างที่เกิดขึ้นนี้ เป็นเพราะการกระทำในแต่ละครั้งของบุคคลที่มีสภาพร่างกายปกติ ล้วนแต่จะต้องผ่านกระบวนการคิดและการตัดสินใจ อันประกอบด้วยอารมณ์และความรู้สึกของผู้กระทำพฤติกรรมนั้น ๆ จึงทำให้พฤติกรรมของแต่ละคราวเปลี่ยนแปลงหรือปรับเปลี่ยนไปตามเรื่องที่เกี่ยวข้องเสมอ

ในการทำการศึกษาดังเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมนั้น เป็นการศึกษาเกี่ยวกับ พฤติกรรมต่างๆของแต่ละบุคคล ประโยชน์ก็เพื่อศึกษาถึงพฤติกรรมของบุคคลแต่ละบุคคลเพื่อนำไปใช้ให้เกิดคุณค่าในงานวิจัย ซึ่งในการทำการศึกษาดังกล่าวนี้ จะสามารถทำให้ผู้ที่ได้ทำการวิจัยนั้นได้รับรู้ และสามารถนำสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้ดังกล่าวไปใช้ในงานวิจัย เพื่อเป็นการประยุกต์ใช้ความรู้และสามารถทำให้งานวิจัยของข้าพเจ้าในครั้งนี้ได้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

#### 4. แนวความคิดเกี่ยวกับผีसागเทวดา

พระยาอนุมานราชธน (2532 : 289) พระยาอนุมานราชธนเป็นผู้ที่ได้ทำการศึกษารวบรวมเรื่องผีในสังคมไทยไว้ได้มากและโดยละเอียดกว่านักวิชา การใดๆ ท่านได้แยกประเภทผีต่างๆไว้เป็นสองประเภทใหญ่ๆ คือ ผีดีและผีร้าย เดิมทีคำว่าผีไม่ได้หมายถึงผีร้าย แต่มีทั้งดีทั้งร้าย ต่อเมื่อ “เทวดา” ได้เข้ามาพร้อมกับศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนา ผีดีจึงมักเรียกกันว่า “เทวดา” ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากความเชื่อที่ว่า เมื่อพระ พุทธศาสนาได้กำเนิดขึ้นในอินเดียขึ้น ก็ไม่ได้ละทิ้งประเพณีดั้งเดิมของชาวอินเดียไปทั้งหมด แต่มีการ “แปลความหมายเสียใหม่ ” พระอินทร์และเทวดาทั้งหลายในศาสนาพราหมณ์ไม่ใช่ผู้ไม่ตาย แต่ก็เหมือนสิ่งมีชีวิตอื่นๆ คนทำความดีไว้มาก อาจเกิดเป็นพระอินทร์ เป็นเทวดาในสวรรค์ได้ คำสอนเกี่ยวกับเทวดาในพุทธศาสนามีไว้สำหรับผู้ที่ยังไม่สามารถตัดความขาดจากความเชื่อประเพณีเดิม หลายคนปฏิบัติธรรมและเข้าถึงปัญญาที่ลึกซึ้ง นับถือ สำหรับคนไทยก็เช่นเดียวกัน ชาวบ้านทั่วไปยังคงนับถือผีसागเทวดากันอยู่แต่ก็ถือว่าสิ่งเหล่านี้อยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ โดยผีดีและผีร้ายแยกออกเป็นประเภทต่างๆ ได้ดังนี้

1. ผีฟ้าและเทพารักษ์ ผีฟ้าคือผีที่อยู่บนฟ้า ได้แก่ ผีแถน ผีแนน ผีกำเนิด ซึ่งหมายถึงผีที่ได้ให้กำเนิดโลกตามตำนานของภาคอีสานเรียกผู้ให้กำเนิดว่า “แถน” ในประเพณีการขอฝนมีการ

อื้อนอวนบนบานแดนให้ฝนตกและมีข้าวปลาอาหา รสมบูรณ์ ในการรักษาคนป่วยมีการลำผีฟ้า ขอให้ผีบนฟ้ามารักษาผู้ป่วย นอกจากผีบนฟ้าแล้วยังมีผีบนดิน น้ำ ป่า ถ้ำ ต้นไม้ บ้าน เมือง ถือว่าผีเหล่านี้เป็น “เจ้า” เช่น เจ้าป่า เจ้าทุ่ง เจ้าเขา อีกนัยหนึ่งเป็นเทพารักษ์หรือผู้พิทักษ์รักษา ผีเหล่านี้จัดว่าเป็นผีธรรมชาติ นอกนั้นยังแยกย่อยออกไปเป็นเฉพาะแห่งที่หรือประเภทของธรรมชาติ เช่น ต้นไม้เชื่อว่ามีรุกขเทวดา มินางไม้ เป็นที่รู้จักกันดี คือ นางตะเคียนและนางตานี คนเฒ่าคนแก่ในชนบทยังมีความยำเกรงและเชื่อเรื่องนี้อยู่มาก

2. ผีบรรพบุรุษและผีบรรพบุรุษ ผีเหล่านี้เดิมเป็นคนเมื่อตายไปแล้วก็ยังมีคนเคารพนับถือเพราะเป็นบรรพบุรุษ ปู่ย่า ตายาย หรือเป็นคนดีที่มีความสามารถเก่งกล้าเป็นพิเศษ เป็นผู้นำ นักรบ เป็นเจ้าเมืองหรือผู้ก่อตั้งบ้านเมือง ซึ่งทางภาคอีสานเรียกว่า “ผีมหะศักดิ์” ส่วนผีวีรบุรุษมักเป็นที่รู้จักกันในหมู่คนทรงเจ้าทั้งหลาย โดยเฉพาะชาวจีนคนทรงเจ้าแต่ละคนจะมี “เจ้า” ประจำ เช่น เจ้ากวนอู เมื่อเข้าทรงแล้วจะมีความสามารถพิเศษแสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เช่น ลุยไฟ ใช้เหล็กดาบ มีดแหลมแทงส่วนต่างๆของร่างกาย ไต่บันไดดาบ หรือมีตาทิพย์มองเห็นของหาย คนหาย ทำนายทายทักเคราะห์ภัยพิบัติหรือ โชคลาภต่างๆได้

3. ผีร้าย มักถือว่าเป็นผีไพร่ ผีชั้นเลว ผีร้ายซึ่งมีอยู่ในธรรมชาติเช่นเดียวกับผีอื่นๆ คือ อยู่บนฟ้า ในน้ำ บนบก ป่าเขา ในบ้านเมือง มีชื่อเรียกต่างๆกันไปในแต่ละท้องถิ่น คนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่มักจะไม่รู้จัก อาจจะเพียงได้ยินคนเฒ่าแก่เล่าให้ฟังเท่านั้น เช่น ผีชะมบ ผีจะกละ ผีกะ ผีโพรง ผีกระหัง ผีโฆมด ผีกองกอย ผีโป่งคาง ผีหลังกลวง ผีห้า ที่ยังพอรู้จักดีหรือได้ยินได้ฟังบ่อย คือ ผีเผดหรือเปรต ซึ่งมักหมายถึงภูตผีปีศาจที่ขอบกินของสกปรก มีรูปร่างน่าเกลียดน่ากลัว ปากเท่ารูเข็ม ตัวพอมสูง คอยาวเป็นขา ขอบแลบลิ้นยาวออกมา หลอกหลอนคน เปรตมักจะเข้าไปเกี่ยวกับตำนานพงศาวดาร วรรณคดีและศิลปะต่างๆตามฝาผนังโบสถ์เก่าๆของวัดในชนบท เกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียงบางคนชอบสลักหรือปั้นรูปเปรตไว้ในบริเวณวัด

ผีต่างๆทั้งหมดนี้ทั้งผีมีศาลและผีไม่มีศาล ปกติศาลจะไม่ได้มีไว้สำหรับผีดี ศาลที่สร้างมีทั้งถาวรและชั่วคราว ศาลชั่วคราวเรียกว่า “ศาลเพียงตา” ซึ่งสร้างขึ้นเฉพาะกาล ให้เป็นที่พินิจขออนุญาต ขอขมาหรือขอความคุ้มครอง เช่น การไปตัดต้นไม้ในป่า การเริ่มทำงานในสถานที่ใด สถานที่หนึ่งซึ่งยังไม่มีศาล การพักแรมชั่วคราวในป่าเขา เป็นต้น ศาลถาวรในป่าเขา ห้วยหนอง แม่น้ำ ทุ่งนา ถนนหนทางก็มีมาก โดยเฉพาะที่ที่มีอันตรายซึ่งมักมีอุบัติเหตุบ่อย คนมักสร้างศาลไว้รตราผ่านไปมากก็บิบบเตรขออนุญาตหรือกราบไหว้ ขอความคุ้มครองให้เดินทางโดยสวัสดิภาพ

ในการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับผีสาวเทวดามีขึ้นเพื่อศึกษาเกี่ยวกับเรื่องราว ประวัติความเป็นมา และประเภทของผีสาวและเทวดาต่างๆ ซึ่งการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับผีสาวเทวดาต่างนั้นสามารถนำไปเชื่อมโยงกับการทำงานวิจัยได้เป็นอย่างดี เนื่องจากการศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อ



เกี่ยวกับการตั้งศาลพระภูมินั้น ผู้จัดทำกรวิจัยมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับผีบางเหล่า ทั้งผีที่มีศาลและผีไม่มีศาล ทั้งผีดีและผีร้าย ซึ่งความรู้และความเข้าใจที่ผู้ที่ได้ทำการศึกษาได้รับจากการศึกษานั้นก็จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการวิจัยและสามารถทำให้งานวิจัยที่ออกมานั้นเป็นงานวิจัยที่มีความสมบูรณ์และมีความถูกต้องมากที่สุด

## 5. แนวคิดเกี่ยวกับศาลพระภูมิ

พระยาหนุมานราชชน (2532: 291) ศาลต่างๆเรียกชื่อต่างๆกันไป เช่น หอผี เรือนผี ศาลเจ้า พระภูมิเจ้าที่ มักมีคำอธิบายว่า ถ้าเป็นผีชั้นสูงจะปลุกศาลพระภูมิ เสาจะมีเพียงต้นเดียว ก่อเป็นอิฐปูน แต่ถ้าเป็นผีชั้นธรรมดาจะเป็นเรือ ไม้ไม่มีเสาคำอธิบายนี้ไม่น่าจะเป็นจริงเสมอไปในหมู่บ้านทั่วไปมักไม่เห็นศาลพระภูมิ อิฐปูนเสาเดียว สาเหตุก็คงเป็นเพราะอยู่ไกลเมือง ไม่สามารถซื้อหาศาลพระภูมิที่มีคนทำสำเร็จรูปขายได้เหมือนคนในเมือง ปัจจุบันนี้เริ่มมีมากขึ้นเพราะไปมาสะดวก และชาวบ้านมีกำลังซื้อ อดทนกระทั่งหลายแห่งกลายเป็นเครื่องวัดฐานะของเจ้าของบ้านไป ความจริงพระภูมิบ้านในชนบทหมายถึงพระภูมิของหมู่บ้าน คือ ศาลปู่ตาตาย ( ทางภาคอีสานเรียกผีปู่ตา ภาคเหนือเรียกผีปู่ย่า ภาคใต้เรียกผีตายาย ) พระภูมิสำหรับบ้านแต่ละหลังโดยปกติไม่มี โดยเฉพาะทางภาคอีสานซึ่งชาวบ้านปลุกเรือนอยู่ติดกันและไม่มีรั้วกันแบ่งเขตแดน ( ฟังมีขึ้นตอนการประกวดหมู่บ้านในระยะหลังนี้เอง ) ฉะนั้นพระภูมิบ้านเรือนจึงเป็นวัฒนธรรมของคนเมืองมากกว่า ซึ่งหมายถึงพระภูมิเจ้าที่ไม่ได้หมายถึงผีพ่อแม่ปู่ตาตาย ซึ่งเรียกกันว่าผีเรือน ผีเรือนนั้นไม่มีศาล

พระยาหนุมานราชชน ได้อ้างตำราที่แยกประเภทพระภูมิเจ้าที่ไว้ดังนี้

1. พระภูมิบ้านเรือน
2. พระภูมิรักษาประตูและหัวบันได
3. พระภูมิรักษาเรือนหอ

### 4. พระภูมิโรงวัวค้าย

5. พระภูมิขี้งั่ว
6. พระภูมินา
7. พระภูมิสวน
8. พระภูมิวัด

พระภูมิถาวรมักจะมีพระภูมิบ้านและพระภูมิสวนสำหรับที่อื่นๆ มักทำเป็นเพียงพระภูมิชั่วคราวหรือศาลเพียงตาตั้งขึ้นเมื่อต้องการทำพิธีพินิจบูชาเช่นไหว้เท่านั้น พระภูมิวัดอาจจะเห็นน้อยในเมืองแต่ในชนบทจะพบเห็นบ่อยๆ และเป็นที่สังเกตว่าพระภูมิที่ตั้งในบริเวณวัดนั้นจะอยู่นอก

กำแพงโบสถ์ แต่ในกรณีที่ โบสถ์ไม่มีบริเวณหรือกำแพงรั้วกั้นเฉพาะ ชาวบ้านจะปลูกศาลพระภูมิ ไว้ในที่ห่างไกลออกไปจากตัวโบสถ์

พระภูมิบ้านพระภูมิเมืองจะแตกต่างจากผีบ้านผีเมือง การสร้างบ้านแปลงเมืองครั้งแรก จะมีการตั้งศาลหรือห่อขึ้นไว้สำหรับเป็นที่สถิตของผีบ้านผีเมือง และมักจะอยู่ในที่เดียวกันกับศาลผี พระภูมิเจ้าที่และศาลผีหลักเมืองบางครั้งก็อาจจะแยกกันอยู่คนละที่

สำหรับผีดินนั้นจะมีการเซ่นสังเวย ที่พระยาหนุมานราชชนเรียกว่า “เครื่องสังเวย ประจบประแจง” ที่ต้องเอาใจไม่เพียงเพราะต้องการอะไรบางอย่าง เช่น ให้ทำมาค้าขายขึ้น ให้ทำงาน ได้ผล ให้อยู่เย็นเป็นสุข ให้อุณหภูมิได้โชกได้ลาอย่างเดียว แต่เพราะผีทั้งหลายก็เหมือนคน บางคน โกรธง่าย ขี้โมโห ทำอะไรไม่ถูกใจก็อาจมาทำร้ายได้ ต้องเอาอกเอาใจถวายของที่ท่านชอบ สำหรับ ของพิเศษที่มักจะหามาให้ถ้าหากบนบานไว้แล้วได้ผลสมความปรารถนา เช่น บนว่าหากปีนี้ข้าว ปลาอาหารสมบูรณ์จะ เลี้ยงห่านหมู เหล้าอย่างดี บางคนสัญญาเป็นช่างมัดวัวควาย หรือจะถวายทอง เท้าพิศเท่ามะพร้าว เมื่อ ได้ตามที่บนบานเอาไว้ก็ไม่สามารถหาสิ่งทีบนไว้ได้ จึงมีคนทำสัตว์เหล่านี้ ด้วยไม้ นำมาถวาย หรือเอาทองคำเปลวสองสามชิ้น ไปแปะติดพิศหรือมะพร้าวแล้วเอาไปถวาย คง เป็นอุบายที่คนคิดขึ้นเมื่อเห็นว่าผีท่าน ไม่ได้ทำอะไรก็จึงกลายมาเป็นประเพณีสืบไป

ในการทำการศึกษานวนคดีเกี่ยวกับ การตั้งศาลพระภูมิเพื่อเป็นการศึกษาว่าชาวบ้านใน อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์มีความสำคัญในการตั้งศาลพระภูมิและการตั้งบ้านเรือน อย่างไรแล้วจะทำให้เกิดผลต่อตนเองและครอบครัวอย่างไรบ้าง ซึ่งในการศึกษานวนคดีเกี่ยวกับศาล พระภูมินั้นถือว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้ผู้ศึกษาสามารถนำไปใช้ในการเชื่อมโยงในการทำงาน วิจัยได้เป็นอย่างดี เนื่องจากการศึกษาเกี่ยวกับการตั้งศาลพระภูมินั้นมีผลที่จะทำให้ผู้ศึกษามีการ จัดทำการวิจัย ดังนั้นผู้ศึกษาจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับการตั้งศาลพระภูมิ เพื่อสามารถทำให้ผู้ที่ได้ทำการวิจัยได้รับรู้ และสามารถนำสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้ ดังกล่าวไปใช้ในการงานวิจัย เพื่อเป็นการประยุกต์ใช้ความรู้และสามารถทำงาน วิจัยในครั้งนี้ถูกต้อง สมบูรณ์และประสบความสำเร็จได้

## 6. บริบทชุมชน

### 6.1 ประวัติความเป็นมาของเมืองปราณบุรี

เมืองปราณบุรีนับว่าเป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่ง เพราะเคยใช้เป็นชื่อเมืองประจวบคีรีขันธ์ มาครั้งหนึ่งและเมืองปราณบุรีก็มาก่อนเมื่อ เมืองประจวบคีรีขันธ์เมืองปราณบุรี เป็นเมืองเก่าเมืองหนึ่ง ทางภาคใต้ของอาณาจักรไทยมาแต่สมัยโบราณ เป็นเมืองที่มีและเกิดขึ้นสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี แต่ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าตั้งขึ้นเมื่อใด เพิ่งปรากฏในกฎหมายตรา 3 ดวง ซึ่งพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้โปรดเกล้าให้ชำระขึ้นมีความ

ว่า สมัยพระบรมไตรโลกนาถเป็นพระเจ้าแผ่นดิน สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีมีพระบรมราชโองการสั่งว่า บรรดาข้าราชการอยู่ ณ หัวเมืองปักษ์ใต้ฝ่ายเหนือทั้งปวง ให้ถือศักดินาตามตามพระราชบัญญัติศักดินาหัวเมือง บัญญัติไว้ว่า “พระปรางบุรี” เจ้าเมืองปรางได้ถือศักดินา 3,000 เป็นเมืองจัตวาสุภมัสศ 1298 (พ.ศ.1919) นอกจากนี้แล้วยังปรากฏตามพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขาในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เมืองตะนาวศรี (ตอนนี้อยู่ในจังหวัดมะริด ประเทศพม่า) เกิดเป็นกบฏจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯรับสั่งให้สมเด็จพระเอกาทศรถ พระราชอนุชายกทัพจากกรุงศรีอยุธยาไปปราบกบฏเมืองตะนาวศรี สมเด็จพระเอกาทศรถได้เสด็จยกทัพผ่านเมืองปรางบุรีเพราะเป็นทางผ่านไปยังเมืองตะนาวศรี

เมืองปรางบุรีเดิมขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ ครั้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช(รัชกาลที่ 1) ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้แบ่งหัวเมืองต่างๆทางฝ่ายใต้ขึ้นกับกลาโหมมหาดไทยและกรมท่าทำการปกครองเมืองปรางบุรีมีชื่อปรากฏว่าให้ขึ้นต่อกลาโหม

#### 6.2 อาณาเขตเมือง

อาณาเขตเมืองในสมัยนั้นกว้างขวางมาก ทิศใต้จรดคลองบางปูฝ่ายเหนือ ทางทิศเหนือติดต่อกับเขตอำเภอหนองจอก (ต่อมาย้ายที่ตั้งและเปลี่ยนชื่อเป็น อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี) ทางทิศตะวันออกจรดอ่าวไทย ทิศตะวันตกจรดเขตตะนาวศรี ประเทศพม่า ท้องที่ในสมัยนั้นยังไม่มีตำบลหัวหินเพราะตำบลหัวหินได้เกิดและตั้งขึ้นภายหลัง

#### 6.3 ที่ทำการเมือง

ที่ทำการเมือง หรือที่เรียกว่าศาลากลาง เมืองปรางบุรีได้เคยตั้งอยู่หลายแห่งตามลำดับดังนี้

แต่เดิมศาลากลางเมือง ตั้งอยู่ที่บ้านเมืองเก่า คือ ตำบลปรางบุรีในปัจจุบัน ต่อมาในพ.ศ. 2449 ได้ย้ายที่ทำการไปตั้งที่อาคารตึกตำบลปากคลองปราง (ตึกและที่ดินริมน้ำ โดยเฉพาะตัวตึกตั้งอยู่ริมน้ำ ขณะนี้ตัวตึกถูกระแสน้ำกัดเป็นคลองไปแล้ว ยังคงอยู่แต่ที่ดินบริเวณปัจจุบันนี้ตึกเป็นที่ดินราชพัสดุให้ราษฎรเช่าปลูกบ้านอาศัย) ย้ายจากปากคลองปรางมาตั้งอยู่ที่สถานีรถไฟปรางบุรีด้านตะวันออกริมแม่น้ำในตำบลเมืองเก่า เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ.2459 จนถึง พ.ศ. 2520 รวมเวลา 60 ปี จึงถูกย้ายจากที่ว่าการอำเภอไปตั้งใหม่ที่ หมู่ที่ 3 บ้านเขาน้อย ติดกับถนนเพชรเกษม ณ ที่ดินของกระทรวงกลาโหม เมื่อ พ.ศ.2520

#### 6.4 ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอปรางบุรีตั้งอยู่ทางตอนเหนือของจังหวัด มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียงดังต่อไปนี้

1. ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอหัวหิน

2. ทิศตะวันออก ติดต่อกับอ่าวไทย
3. ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอสามร้อยยอด
4. ทิศตะวันตก ติดต่อกับเขตตะนาวศรี (สหภาพพม่า)

#### 6.5 การปกครองส่วนท้องถิ่น

ท้องที่อำเภอปราณบุรีประกอบด้วยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น 8 แห่ง ได้แก่

1. เทศบาลตำบลปราณบุรี ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลปราณบุรี บางส่วนของตำบลเขาน้อย และบางส่วนของตำบลหนองตาแต้ม
2. เทศบาลตำบลปากน้ำปราณ ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลปากน้ำปราณ
3. องค์การบริหารส่วนตำบลปราณบุรี ครอบคลุมพื้นที่ตำบลปราณบุรี (นอกเขตเทศบาลตำบลปราณบุรี)
4. องค์การบริหารส่วนตำบลเขาน้อย ครอบคลุมพื้นที่ตำบลเขาน้อย (นอกเขตเทศบาลตำบลปราณบุรี)
5. องค์การบริหารส่วนตำบลปากน้ำปราณ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลปากน้ำปราณ (นอกเขตเทศบาลตำบลปากน้ำปราณ)
6. องค์การบริหารส่วนตำบลหนองตาแต้ม ครอบคลุมพื้นที่ตำบลหนองตาแต้ม (นอกเขตเทศบาลตำบลปราณบุรี)
7. องค์การบริหารส่วนตำบลวังกกพง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลวังกกพงทั้งตำบล
8. องค์การบริหารส่วนตำบลเขาจ้าว ครอบคลุมพื้นที่ตำบลเขาจ้าวทั้งตำบล

ในการทำการศึกษเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา รวมถึงข้อมูลต่างๆ ไปของอำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์นั้น เหตุผลก็เพื่อทำการศึกษเกี่ยวกับข้อมูลของอำเภอปราณบุรี เพราะเนื่องจากผู้ที่ทำการวิจัยนั้น ได้มีความต้องการที่จะศึกษาความเชื่อส่วนบุคคลในการตั้งศาลพระภูมิของชาวบ้านในอำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งการศึกษาข้อมูลต่างๆ นั้นถือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งในการทำการวิจัยในครั้งนี้ ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ดังกล่าวนี้จะสามารถเชื่อมโยงทางการวิจัยได้เป็นอย่างดี และพื้นที่ที่ผู้ทำการวิจัยได้เลือกที่จะศึกษานั้นถือเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของผู้ที่ทำการศึกษาวิจัย จึงอาจทำให้การศึกษานี้มีความทั่วถึง ได้รับข้อมูลที่ถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งเป็นผลดีแก่ผู้ที่ได้ทำการวิจัยในครั้งนี้เป็นอย่างมาก

#### 7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นายสมพร รัตนบุรี (2546 : ก) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านคติความเชื่อและพิธีกรรมในการตั้งศาลพระภูมิที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของประชาชน : กรณีศึกษาชุมชนวัดบางสะแกในและชุมชนสามัคคีธรรม แขวงตลาดพลู เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ” การวิจัยครั้งนี้เป็น

การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้แนวคิดจากทฤษฎีทางสังคมวิทยา มานุษยวิทยาเป็นแนวทางในการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล กระบวนการวิจัยประกอบด้วย การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและใช้วิธีการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นประชากรในพื้นที่ ชุมชนวัดบางสะแกใน จำนวน 7 คน ชุมชนสามัคคีธรรม จำนวน 20 คน ปราชญ์ชาวบ้านจำนวน 2 ท่าน โดยมีแนวคำถามในประเด็นคติความเชื่อ และพิธีกรรมในการตั้งศาลพระภูมิที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิต ของประชาชนในกระแสการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน รวมถึงได้ใช้ข้อมูลจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด มาประกอบก่อนที่จะสรุปผลการวิจัย ผลการศึกษาพบว่า คติความเชื่อและพิธีกรรมในการตั้งศาลพระภูมินั้น มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนวัดบางสะแกในและชุมชนสามัคคีธรรม ใน 4 ด้าน คือ

1. ด้านสังคม ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านมีความเชื่อในการตั้งศาลพระภูมิว่า ความเชื่อ นั้นเป็นความเชื่อที่เป็นนามธรรม เป็นความเชื่อที่มีอิทธิพลทางด้านจิตใจ เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ สร้างความมั่นใจในตัวเอง ซึ่งความเชื่อก็เปรียบเหมือนกลอุบายให้มีการเชื่อมโยง ระหว่างกัน ระหว่างคนในครอบครัว บ้านสู่บ้าน บ้านสู่ ชุมชน และ ชุมชนสู่อีกชุมชนหนึ่ง ส่งผลให้เกิด ความสัมพันธ์ระหว่างกัน นำไปสู่การทำกิจกรรมร่วมกันในสังคม ผลทางสังคมอีกด้านหนึ่งคือ สังคมจะมีคนที่พร้อมไปด้วยศีลธรรมจรรยา ซึ่งจะก่อให้เกิด การเคารพอ่อนน้อมต่อผู้ที่ควรเคารพ และพฤติกรรมที่ไม่ก้าวร้าวซึ่งจะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสังคมอันเป็นผลโดยอ้อมที่การตั้งศาลพระ ภูมิส่งผ่านทางคติความเชื่อมาแก่ ผู้ตั้งศาลไว้ในบ้านและครอบครัว ประโยชน์ที่ได้จึงตกแก่สังคม ด้วย

2. ด้านการศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านเชื่อว่าการตั้งศาลพระภูมิเป็นศาสตร์แขนง หนึ่ง ที่คนส่วนมากมองว่าเป็นสิ่งไม่ดี เป็นความเชื่อที่ไร้เหตุผล แต่จริงๆแล้วการตั้งศาลพระภูมิ เป็นสิ่งที่สามารถศึกษาให้เข้าใจได้ มีเป้าหมายในการตั้งที่แน่นอน ทั้งยังเป็นวิธีนำไปสู่การส่งเสริม ทางด้านวัฒนธรรม ประเพณีไทย และจรรยาบรรณที่ดี ที่แฝงอยู่ในคติความเชื่อ ระเบียบพิธีและ พิธีกรรมต่างๆด้วย ฉะนั้นศาลพระภูมิจึงเป็นสิ่งที่ควรจะมีการจัดระเบียบให้คนทั่วไปสามารถศึกษา และค้นคว้าได้เพราะไม่ได้เป็นศาสตร์ลึกลับซับซ้อนแต่อย่างใด ทั้งยังถือเป็นการดำรงเอกลักษณ์ ด้านสถาปัตยกรรมในการสร้างเรือนไทยเป็นกล วิธีในการสร้างเสริมศีลธรรมจรรยา และสั่งสอน อบรมในทางอ้อม ซึ่งไม่สามารถมองเห็นได้แต่ผ่านการซึมซับทุกๆวัน ก็ส่งผลนำไปสู่จิตใจที่ดีงาม รู้จักแยกแยะดีชั่ว รู้จักเคารพบูชาสิ่งที่ควรบูชา ไม่เชื่อแบบงมงาย และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้มั่นคง พร้อมที่จะทำสิ่งต่างๆต่อไป

3. ด้านเศรษฐกิจ ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านยังมองว่าการตั้งศาลพระภูมินั้น หากมอง โดยภาพรวมแล้ว ไม่ใช่เพียงแค่ความเชื่อทางด้านจิตใจอย่างเดียวเท่านั้น ยังส่งผลต่อคนและสังคม

ในหลายๆ ด้านรวมทั้งด้านเศรษฐกิจด้วยไม่ว่าจะเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงหรือโดยอ้อม ตั้งแต่ผู้ตั้งศาลพระภูมิถึงชุมชนที่แวดล้อมอยู่ และทำให้เกิดมีการใช้จ่าย หมุนเวียนตามอุปสงค์ อุปทานของชุมชน ผู้ที่ได้รับประโยชน์ในส่วนนี้ เริ่มตั้งแต่ผู้ทำศาลพระภูมิเป็นอาชีพ จะได้รับการสนับสนุนงานฝีมือด้านนี้จากผู้ที่มีความต้องการจะตั้งศาล พระภูมิ ทำให้เกิดเป็นโซ่ขึ้นห่วงหนึ่งระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายทั้งยังเป็นการส่งเสริม ให้มีกา รสร้างสถาปัตยกรรม อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะสังคมไทย และเป็นอาชีพที่ใช้ฝีมือในการหาเลี้ยงชีพอีกอย่างหนึ่ง ห่วงโซ่ถัดมาคือ ระหว่างผู้ตั้งศาล พระภูมิกับผู้ประกอบพิธีตั้งศาลพระภูมิ ห่วงโซ่นี้ก่อให้เกิดการจ้างงานที่ไม่ใช่การใช้แรงงานทั่วไป แต่เป็นการจ้างเอาภูมิปัญญา ทางด้านคติความเชื่อที่มีอยู่ภายในสังคมไทย และเป็นการส่งเสริมให้ภูมิปัญญา ด้านนี้ได้รับการสืบทอดให้อยู่คู่สังคมไทยต่อไป นอกจากนี้แล้ว ห่วงโซ่นี้ยังส่งผล ไปถึงการให้ ความเคารพนับถือต่อบทบาทของศาสนาพุทธ ซึ่งมีหน้าที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทยด้วย แม้แรกเริ่มเดิมทีการตั้งศาล พระภูมิจะไม่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเลย แต่ปัจจุบันสังคมไทย ยอมรับกับการมีพิธีสงฆ์ ในงานด้านต่างๆ มากขึ้นรวมถึงการตั้งศาล พระภูมินี้ด้วยจึงเป็นห่วงโซ่ที่ เชื่อมระหว่างบ้านกับวัดได้อีกทางหนึ่งด้วย

ห่วงโซ่ต่อไปเกิดขึ้น ระหว่างผู้ตั้งศาล พระภูมิกับพ่อค้าแม่ค้า ที่ขายสินค้าเกี่ยวกับเครื่องสังเวทตั้งแต่ดอกไม้ธูปเทียนจนถึงอาหารคาวหวาน ได้มีการแลกเปลี่ยนกันในระบบเงินตราโดยตรง เป็นผลให้เกิดการหมุนเวียนเงินตราระหว่างผู้บริโภคและผู้ประกอบการบริการทางด้านนี้ เป็นการระบายสินค้าได้อีกทางหนึ่งของบรรดาพ่อค้าแม่ค้า ห่วงโซ่สุดท้ายก็คือ ระหว่างพ่อค้าแม่ค้ากับเกษตรกร ที่ผลิตสินค้าประเภทนี้ป้อนสู่ตลาด เป็นการส่งเสริมให้เศรษฐกิจแบบรากหญ้ามีพลวัตที่สามารถอยู่ได้ด้วยทุนรอนของเกษตรกรเอง ไม่ต้องหันไปทำอย่างอื่นอีก ห่วงโซ่เหล่านี้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในด้านเศรษฐกิจที่สัมพันธ์กับการตั้งศาลพระภูมิ เป็นห่วงโซ่ที่ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์โดยมีผู้ที่ต้องการตั้งศาล พระภูมิเป็นตัวกลางคอยเชื่อมห่วงโซ่เหล่านี้ จึงเป็นประโยชน์ที่เห็น ได้ชัดเจนของการตั้งศาลพระภูมิ

4. ด้านสิ่งแวดล้อม ผลการศึกษาพบว่า การตั้งศาลพระภูมียังมีอิทธิพลต่อสิ่งแวดล้อมด้วย โดยเฉพาะบริเวณที่ตั้งศาลจะได้รับการดูแลเอาใจใส่จากเจ้าบ้านเป็นอย่างดี ทำให้บริเวณนั้นเป็นที่น่าพักผ่อนหย่อนใจ ทั้งสะอาด เรียบร้อย ทั้งนี้เนื่องมาจากการตั้งศาลจะต้องเลือกสถานที่เหมาะสมที่สุดในบริเวณบ้านเป็นที่ตั้ง นอกจากนี้ที่ตั้งศาลพระภูมิต้องอยู่ไกลจากครัว ห้องสุขา ราวตากผ้า ทรายหรือที่เลี้ยงสัตว์และที่ทิ้งขยะมูลฝอยต่างๆ เพื่อให้เหมาะแก่การเป็นที่สิงสถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เราต้องเคารพบูชา ชัยภูมิเช่นนี้จึงเป็นที่เหมาะแก่การดึงดูดให้ผู้พบเห็นเกิดความรู้สึกน่าเคารพยำเกรงต่อศาลพระภูมิไม่กล้าทำอะไรที่ไม่ดีในบริเวณนั้น เป็นการจำกัดบริเวณไว้สำหรับการทำบุญกุศลทั้งยังใช้เป็นที่พักผ่อนคลายอารมณ์ตรึงเครียดของคนในบ้านได้เป็นอย่างดี บางบ้านก็อาจจะ

มีการจัดสวนหย่อมไว้รอบๆหรือใกล้บริเวณของศาลพระภูมิ ยิ่งทำให้บรรยากาศบริเวณนั้นร่มรื่นน่าอยู่ ระบบนิเวศน์ก็สมดุลยิ่งขึ้น เป็นการถ่ายเทความร้อนจากบ้านให้เกิดความร่มเย็น ผู้อยู่อาศัยก็มีสุขภาพจิตที่ดี

ถาวร คำเนตร (2545 : ก) ศึกษาวิจัยเรื่อง “คติความเชื่อในประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าจอมปากช่องภูเวียง อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น ” พบว่า คติความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าจอมปากช่องภูเวียงเป็นความเชื่อในเรื่องผี ซึ่งเชื่อว่าดวงวิญญาณของเจ้าจอมปากช่องภูเวียงจะคอยปกป้องคุ้มครองช่วยเหลือในเวลาที่มีปัญหา เชื่อว่าเจ้าจอมปากช่องภูเวียงเป็นผีชั้นสูงเป็นเทพเจ้ารักษาป่า เป็นผีบ้านผีเมืองที่มีอำนาจสูง ซึ่งไม่ควรลบหลู่และมีการบูชา กการะดวงวิญญาณ เชื่อว่าเป็นผู้กล้าหาญ ซื่อสัตย์ เป็นนักรบที่เก่งกล้าสมควรเอาเป็นตัวอย่างของผู้เชื่อและศรัทธา ชาวอำเภอภูเวียงจึงมีความเคารพและกราบไหว้บูชา

ศิริรักษ์ จรรย์ยานนท์ (2542 : ก) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเชื่อผีปู่ตาของชาวบ้านหนองต้นตำบลดงเคอ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม” พบว่า ชาวบ้านหนองต้นตำบลดงเคอมีความเชื่อเกี่ยวกับผีปู่ตาตามก โดยเชื่อว่าการบนบานต่อผีปู่ตาจะช่วยให้ผู้บนบานประสบความสำเร็จตามที่ต้องการ วิธีการสื่อสารกับผีปู่ตาจะกระทำโดยผ่านแต่่าเจ้าหรือผู้นำในการประกอบพิธีกรรม โดยมีการนำเครื่องเช่นไหว้ไปบนบาน เมื่อประสบความสำเร็จตามที่บนบานไว้ จะไปเก็บนด้วยไก่หรือไข่ต้ม ข้าวเหนียวหนึ่งดอกไม้รูปเทียน เหล้าอีหมิงและขนมหวานหรืออื่นๆ ตามที่แต่ละคนบนไว้ นอกจากการเลี้ยงแก่บนแล้ว ยังมีการเลี้ยงผีปู่ตาประจำปี โดยปีหนึ่งจะมีการเลี้ยง 2 ครั้ง ครั้งแรกช่วงเดือนพฤษภาคม จุดมุ่งหมายเพื่อบอกกล่าวผีปู่ตาคอนลงมือทำนา มีการเลี้ยงคางไก่เพื่อทำนายผลผลิตทางการเกษตรและสภาพดินฟ้าอากาศ ครั้งที่ 2 ช่วงเดือนมกราคม จะเลี้ยงหลังเสร็จสิ้นฤดูเก็บเกี่ยว จุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการบอกกล่าวให้ผีปู่ตาได้รับทราบผลผลิตในปีนั้น พิธีกรรมการเลี้ยงผีปู่ตาจะ สะท้อนให้เห็นถึงความสามัคคีของชาวบ้านได้เป็นอย่างดี โดยแต่ละครอบครัวจะนำเครื่องเช่นไหว้มาร่วมประกอบพิธีกรรมกันอย่างพร้อมเพรียง

พระปกเกล้า บุญภักดี (2535 : ก - ข) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การเปรียบเทียบเจตคติต่อพระพุทธศาสนาโดยสุ่มตัวอย่างประชากร จำนวน 600 ราย ของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยของรัฐกับนักเรียนทหาร 3 เหล่าทัพ” พบว่า นิสิตนักศึกษาและนักเรียน 3 เหล่าทัพ มีเจตคติที่เห็นชอบด้วยต่อหลักธรรมและการปฏิบัติตามหลักอริยสัจ 4 ไตรลักษณ์ ปฏิจسامุปบาท ไตรสิกขา และโอวาทปาติโมกข์ โดยประชากรส่วนใหญ่มีเจตคติที่เห็นชอบด้วยอย่างยิ่งกับหลักโอวาทปาติโมกข์ (ร้อยละ 47 - 82) หลักธรรมในส่วนที่ประชากรส่วนใหญ่มีเจตคติที่เห็นชอบด้วย ร้อยละ 42.56 - 49.31 และนักเรียน 3 เหล่าทัพ มีเจตคติที่เห็นชอบด้วยกับพระพุทธศาสนามากกว่านิสิตนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยของรัฐ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ .001 ผู้ที่เคยบวชเป็นพระภิกษุหรือมีคน

ในครอบครัวที่ปฏิบัติธรรมหรือเพื่อนที่สนิทที่ปฏิบัติธรรมจะมีเจตคติที่เห็นชอบด้วยกับ พระพุทธศาสนามากกว่าผู้ที่ไม่เคยออกบวช หรือ ไม่มีคนรอบข้างที่ปฏิบัติธรรม อย่างมีนัยทางสถิติ ณ ระดับ .001ระดับการศึกษา และการอบรมจากครอบครัวและสิ่งแวดล้อม จึงมีผลต่อการสร้างเจตคติที่ดีต่อคำสอนในพระพุทธศาสนามาก

สมศักดิ์ ดวงสีเสน (2534 : ก) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาเชิงวิเคราะห์การปฏิบัติของ พุทธศาสนิกชนไทยในหลักธรรมว่าด้วยบุญกิริยาวัตถุ 3 ได้แก่ การทำทาน รักษาศีล และการเจริญ ภาวนา โดยเปรียบเทียบระหว่างผู้มีอาชีพเกษตรกรรม และผู้เป็นลูกจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมใน พื้นที่ที่กำลังเปลี่ยนไปสู่สภาพสังคมอุตสาหกรรมใหม่ คือ อำเภอลองหลวง จังหวัด ปทุมธานี” ผลการวิจัยในหัวข้อการเจริญภาวนาซึ่งได้แก่การสวดมนต์ไหว้พระและการทำสมาธิ พบว่าเกษตรกรและลูกจ้างในโรงงานส่วนใหญ่ 70% และ 86% ไม่เคยสวดมนต์ไหว้พระก่อนนอนมี เพียง 30% และ 40% ที่สวดเป็นบางครั้ง แม้ความเห็นของเกษตรกรและลูกจ้างในโรงงาน 56% และ 66% เห็นว่า การทำสมาธิมีประโยชน์เพื่อกำจัดกิเลส แต่ในการทำสมาธินั้นทั้งเกษตรกรและลูกจ้าง 90% และ 98% แทบไม่เคยทำสมาธิเลย รูปแบบการใช้เวลาว่างจากการทำงานมักใช้ไปในกิจกรรม ทางการบันเทิงที่มากกว่าเข้าสู่กิจกรรมทางศาสนา ซึ่งมีทัศนคติว่ายุ่งยาก จึงไม่เข้าไปร่วม พัฒนาวัด หรือให้ความสนใจในการสวดมนต์ไหว้พระ ทำสมาธิ เกิดความเหินห่าง และมีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา ในด้านต่าง ๆ น้อยลง

ศุภลักษณ์ สุวรรณเครือ (2532 : 1 - 2) ศึกษาวิจัยเรื่อง “มรรควิธีแห่งรักและเมตตา เพื่อ รับใช้สังคมในทัศนะวิทยากรชาวพุทธ ” โดยการศึกษาวิทยากรชาวพุทธ 5 ท่าน คือ พุทธทาส ภิกขุ พระเทพเวที นายโกวิท เอนกชัย ศาสตราจารย์ ดร.ระวีภาวิไล และ นางสิริ กรินชัย จาก การศึกษาพบว่า ความรักเมตตาเป็นสิ่งที่มิได้อยู่แล้วภายในปัจเจกบุคคล และจะพัฒนาให้ถึงที่สุดได้ ด้วยมรรควิธีแห่ง “การเจริญสติภาวนา ” บนรากฐานความรู้สึกรู้ตัว ด้วยจิตบริสุทธิ์และสังัดเมียบ ภายใน จนเกิดปัญญา-อิสระภาพ-และความต้องการพื้นฐาน ภาวะการณ์ดังกล่าวนี้ได้อธิบายบุคคล น้อมจิตและปัญญาค้นหาความจริง (โยนิโสมนสิการ) ซึ่งส่งผลให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ภายใน ตัวเองและชีวิต (Insight Development) อย่างถูกต้อง สามารถค้นพบรู้จักตนเองและเข้าใจปัจเจก บุคคลอย่างลึกซึ้ง กลายเป็นความรักเมตตาซึ่งเคารพคุณค่าชีวิตและความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน น รวมทั้งความปรารถนาให้ตนเองและผู้อื่นพ้นทุกข์ร่วมกัน สภาพการณ์ดังกล่าวจึงทำให้บุคคลเข้าสู่ อิสระภาพและการพึ่งตนเองทั้งกาย-จิต-ปัญญาได้อย่างแท้จริง

ไชยฉพล อภินันท์ลีลา (2532 : ก) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การเปรียบเทียบวิธีพัฒนาภูมิปัญญา ตามพระพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์ กล่าวถึงหลักการพัฒนาภูมิปัญญา” ตามแนวพระพุทธศาสนา ว่าเป็นไปโดยลำดับ คือ สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา จนถึงภาวนามยปัญญา พัฒนาระบบ



นามธรรมเพื่อความเข้าใจเป็นลำดับ ด้วยการฝึกฝนศักยภาพในการล่วงรู้ (สติ) แห่งธาตุรู้ อาทิ อนุสติ 10 มหาสติปัฏฐาน 4 และวิธีการของวิปัสสนา การเรียนรู้ความจริงที่สมบูรณ์นั้น ต้องเรียนรู้จากของจริง คือ จิตต้องไปสัมผัสสภาวะนั้นจริง ๆ ด้วยญาณที่สสนะจึงจะเป็นการเห็นความจริงทั้งหมด ทั้ง โดยโครงสร้างและกฎเกณฑ์ ทำให้เข้าใจธรรมชาติทั้งหมดโดยภาพรวม เปรียบได้กับการเรียนรู้แบบนก คือ เมื่อต้องการเรียนรู้โลก ก็ออกไปอยู่เหนือโลกแล้วมองโลกทีเดียวโดยภาพรวมด้วย ปัญญาที่ล้ำลึกละเอียดกว้างขวาง มีข้อจำกัดตรงที่ว่าบุคคลที่จะสามารถฝึกฝนแบบนี้ได้นั้น ต้องมีพื้นฐานทางจิตใจและสติปัญญาดีพอสมควร และดำเนินชีวิตตามรูปแบบเฉพาะเพื่อบำเพ็ญเพียร จึงจะบรรลุผลสูงสุด สำหรับบุคคลธรรมดา มดก็อาจฝึกฝนสร้างสรรค์ปัญญาตามวิธีดังกล่าวได้ โดยได้ผลตามสมควรแก่การฝึก แต่อาจไม่บรรลุผลสูงสุด ส่วนการพัฒนาภูมิปัญญาตามแนว วิทยาศาสตร์ใช้ระบบการคิดคำนึงหาเหตุผล และการทดลองเพื่อพัฒนาในสิ่งที่เป็นรูปธรรมมากกว่า เพื่อความสะดวกกายเป็นสำคัญ ไม่เน้นการเรียนรู้ใด ยอมรับรวมของความเป็นจริง แต่เน้นการเรียนรู้เฉพาะเรื่องมุ่งเจาะให้แคบลึกลงไปเรื่องเดียว เปรียบได้กับการเรียนรู้แบบ ไล่เดือนที่ขุดคุ้ยอยู่เฉพาะรูที่ตนอยู่ เรียนรู้ทีละส่วน จึงใช้เวลานับไม่ถ้วนกว่าจะขุดคุ้ยแผ่นดินได้หมดทั้งโลก วิทยาศาสตร์จึงเป็นการเรียนรู้ที่ไม่มีวันจบสิ้น เป็นจุดหมายที่ไร้ปลายทาง ปรับเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ ตามการค้นพบ

สุเมธ คงสวัสดิ์ (2531 : ก) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเชื่อของชาวบ้านพลวงตำบลก้งแอน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์” พบว่า ชาวบ้านพลวงทุกหลังคาเรือนพูดภาษาเขมรนับถือศาสนา พุทธ ชาวบ้านมีความเชื่อ เรื่อง โชคลางฤกษ์ เครื่องรางของขลัง และเชื่อเรื่องความฝันว่ามีส่วน ทำนายเหตุการณ์ได้ เชื่อปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เกิดขึ้นแล้วมีผลต่อมนุษย์ สัตว์ พืช เชื่อเกี่ยวกับข้อห้ามเพื่อให้สุขภาพดี เชื่อเรื่องภูตผีปิศาจ เชื่อเกี่ยวกับลักษณะบุคคลว่าดีหรือไม่ดี เชื่อเรื่องหม ออ ดู เชื่อเรื่องเวทมนต์คาถา เชื่อเรื่องยากลางบ้าน และมีการนับถือ อผีตายาย ผีปู่ตา มีการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ความเชื่อที่มั่นคงคือความเชื่อเรื่องผีตายาย ผีปู่ตา ผู้ที่มีบทบาทในการถ่ายทอดคือ ผู้สูงอายุอันเป็นผลให้ชาวบ้านได้ยอมรับกันต่อมายังไม่ขาดสายและเป็นส่วน ประกอบของกิจกรรมต่างๆในสังคมของชาวบ้าน ทำให้สังคมดำรงอยู่ด้วยความสงบสุขตลอดเวลา

ชื่น ศรีสวัสดิ์ (2530 : 30) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเร้นลับในหมู่ชาวไทยเขมร : กรณีศึกษาคาถาอาคม โดยศึกษาในจังหวัดสุรินทร์” ทำให้ทราบว่าชาวบ้านพลวงมีการนับถือผีตายาย ผีบ้าน ผีกระท่อมตา (ชาวบ้านเรียกนี้ยะตา อยู่ที่ศาลปู่ตา ) ใกล้บ้านพลวง ส่วนผีอื่นๆไม่มีการนับถือที่เด่นชัด ชาวบ้านเชื่อว่าผีตายายเป็นผีที่ดี คอยคุ้มครองลูกหลาน พิธีกรรมที่เด่นชัดที่แสดงออกถึงการนับถือผีตายาย คือ เทศกาลเดือน 10 ในวันแรม 15 ค่ำ มีการเช่นผีตายายที่เรียกว่า แซนโดนตา

กิตติมา ริวแดง (2526 : 162) ศึกษาวิจัยเรื่อง “อิทธิพลของปัจจัยด้านความเชื่อและความสัมพันธ์ภายในครอบครัวต่อ ภาวะสุขภาพจิตของประชาชนในเขตอำเภอ บัวบวง จังหวัด

สุรินทร์” เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องบาป- บุญและนรก-สวรรค์ และความสัมพันธ์ภายในครอบครัวมีผลต่อภาวะสุขภาพจิตในระดับปานกลาง ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยามอยู่ในระดับมาก ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยามความสัมพันธ์ภายในครอบครัวความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องบาป- บุญและนรก-สวรรค์ สามารถร่วมกันทำนายภาวะสุขภาพจิตของประชาชนได้

ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ (2526 : ก) ศึกษาวิจัยเรื่อง “คติความเชื่อและพิธีกรรมของคนไทยในจังหวัดนครปฐม” และแบ่งความเชื่อของชาวนครปฐม ออกเป็น 3 ประเภท

1. คติความเชื่อเดิม คือ ความเชื่อดั้งเดิมของคนไทย ได้แก่ ความเชื่อเรื่องวิญญาณนิยมนที่ปรากฏในเรื่องเจ้าที่และคนไทยในนครปฐมซึ่งเป็นคนไทยเชื้อสายจีนจะนิยมทำพิธีไหว้เจ้าที่ที่ศาลพระภูมิ และปฏิบัติกันถึงร้อยละ 80 ทั้งคนไทยและคนไทยเชื้อสายจีน นอกจากนี้ชาวนครปฐมยังนิยมการทรงเจ้า ซึ่งผู้เขียนได้ข้อสังเกตจากการศึกษาว่า อาจมีสาเหตุมาจากภาวะของสังคมที่ซับซ้อนขึ้น และภาวะทางเศรษฐกิจการเมืองที่ทำให้รู้สึกไม่มั่นคง ประชาชนจึงหันไปนิยมความเชื่อทางนี้มากขึ้น

2. คติความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนา พบว่าการปฏิบัติตามความเชื่อทางศาสนาของคนไทยในนครปฐมส่วนใหญ่ ปฏิบัติไปตามประเพณีโดยขาดความเข้าใจในแก่นแท้ของธรรม เช่น ชาวนครปฐมนิยมให้ลูกหลานบวชและจะมีพิธีที่ใหญ่โต ส่วนการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาพบว่า ประชาชนนิยมทำบุญวันเข้าพรรษามากที่สุด เป็นเพราะต้องทำบุญในช่วงที่ลูกหลานบวชเป็นพระสงฆ์อยู่นั่นเอง วันวิสาขบูชา นอกจากนี้จะมีการทำบุญกันในตอนเช้าจะมีการเวียนเทียนในตอนกลางคืน วันสงกรานต์จะมีการตักบาตรทำบุญแล้วก็ยังนิยมทรงน้ำพระและผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ

3. ความเชื่อและการปฏิบัติศาสนาจีนเนื่องจากชาวจีนอพยพมาอยู่ในจังหวัดนครปฐมมีจำนวนค่อนข้างมาก และยังมีการปฏิบัติตามประเพณีและความเชื่อของชาวจีนแต่ดั้งเดิมอย่างเคร่งครัด แต่ที่เกิดในเมืองไทยจะมีความนับถือในธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ น้อยลง พิธีที่ปฏิบัติกันมาก คือ พิธีกินเจเดือนเก้า จะมีการจัดพิธีใหญ่โตเพราะชาวจีนเชื่อว่า เทพเจ้าจะเสด็จจากสวรรค์มาตรวจโลกมนุษย์ ดังนั้นในเวลาดังกล่าวจึงพร้อมใจรักษาศีล ทำบุญ นอกจากนี้ก็มีพิธีสารทจีนเป็นพิธีทำบุญให้กับวิญญาณบรรพบุรุษ วิญญาณทั่วไป พิธีตรุษจีนเป็นเทศกาลขึ้นปีใหม่ของจีน เทศกาลเซ็งเม้ง และการจัดทำพิธีศพที่แบบจีนและนิยมการฝังศพ ไม่เผา

วิวัฒน์ เตเมียพันธ์ (2526 : 108) ศึกษาวิจัยเรื่อง “คติความเชื่อและประเพณีบางประการเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน การปลูกสร้าง และวางผังที่พักอาศัยในล้านนา ” โดยได้ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบวัฒนธรรมเชิงพฤติกรรมและคติความเชื่อ พร้อมทั้งพิธีกรรมและประเพณีบางประการที่สัมพันธ์กัน โดยได้เสนอข้อสังเกตเกี่ยวกับคติความเชื่อที่เห็นได้จาก

พงศาวดารการก่อสร้างบ้านเมืองว่า จะต้องดูแลลักษณะภูมิประเทศที่เป็นพิเศษ มีการตั้งเสาหลักเมืองมีความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจของภูตผีที่มีฐานะเป็นเสื้อเมืองที่คุ้มครองชาวเมือง และคติความเชื่อทางโหราศาสตร์เกี่ยวกับฤกษ์ยาม ความเชื่อเหล่านี้เกี่ยวข้องกับโยงถึงความเชื่อในการปลูกเรือนพักอาศัยในล้านนาด้วย นอกจากนี้ยังได้รวมเอาความเชื่อและพิธีกรรมที่ชาวบ้านกระทำในขั้นตอนระหว่างการปลูกสร้างบ้านตั้งแต่การออกไปตัดไม้ในป่า จนกระทั่งเสามงคลเรือน

พิฆาต เพ็ชรอินทร์ (2524 : ก - ข) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การเปรียบเทียบเรื่องความตาย ในหลักคำสอนของพุทธศาสนาและคริสตศาสนาที่มีผลต่อพฤติกรรมของศาสนิกชนของทั้ง 2 ศาสนา ในจังหวัดนครนายก” ผลการศึกษาพบว่า ในหลักคำสอนจากพระคัมภีร์ของทั้ง 2 ศาสนา ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความตายนั้น ต่างก็เชื่อว่าความตายมิใช่เป็นการสิ้นสุดของชีวิต ยังมีชีวิตหรือสภาพหลังความตายต่อไปอีก ซึ่งสภาพภายหลังความตายดังกล่าวจะมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป ทางพระพุทธศาสนากล่าวถึงสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการสืบต่อของชีวิตอยู่ยังไม่มีที่สิ้นสุดแม้จะตายไปแล้ว คือ กิเลส กรรม วิบาก ชีวิตจะสิ้นสุดลงเด็ดขาดก็ต่อเมื่อได้ทำลายวัฏจักรของ กิเลส กรรม วิบาก เสียได้ เข้าสู่สภาพอันเป็นอุดมคติของพระพุทธศาสนา คือ พระนิพพาน ผู้ที่จะบรรลุซึ่งนิพพานจำเป็นต้องมีวิปัสสนาเป็นองค์ประกอบสำคัญ ส่วนคริสตศาสนากล่าวถึงสิ่งที่มีหวังภายหลังความตาย คือ ผลจากการที่ได้กระทำความดีในชีวิตปัจจุบันจะนำไปสู่สภาพการมีชีวิตอันประเสริฐเป็นนิรันดร์ในสวรรค์ของพระเจ้า ผลแห่งความเชื่อต่อพฤติกรรมของศาสนิกชน คือ ชาวคริสต์จะมีความเคร่งครัดจริงจังในการปฏิบัติทางศาสนามากกว่าชาวพุทธ เพราะชาวคริสต์ถือว่ามีโอกาสทำความดีชั่วเพียงครั้งเดียว โดยไม่สามารถแก้ตัวได้อีก ส่วนชาวพุทธมีโอกาสเวียนว่ายตายเกิด แก้ตัวได้หลายครั้ง

ในการศึกษาเกี่ยวกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้น ประโยชน์ก็เพื่อการอ้างอิงและการดูแลสุขภาพการศึกษาที่ออกมาว่ามีลักษณะเป็นเช่นไร มีข้อมูลใดบ้างที่สามารถนำมาเปรียบเทียบกับงานวิจัยที่ผู้ทำการวิจัยได้ทำการศึกษา ซึ่งเรื่องราวต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในเนื้อหาของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้นก็สามารรถนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่งานวิจัยที่จะทำการศึกษาได้ ซึ่งจะเห็นได้ว่างานวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้นจะเป็นผลงานที่ได้ทำการวิจัยที่ได้รับการยอมรับแล้ว ซึ่งการที่ได้ทำการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้นจึงถือเป็นประโยชน์อย่างยิ่งที่จะนำมาใช้ให้เกิดผลที่มีความถูกต้องของงานวิจัยและก่อให้เกิดความสมบูรณ์ที่แท้จริงในการวิจัยในครั้งนี้

### บทที่ 3

#### วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การศึกษาความเชื่อส่วนบุคคลในการตั้งศาลพระภูมิของชาวบ้าน ในอำเภอปรางบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” ผู้ศึกษาใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยดำเนินการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริง ซึ่งมีวิธีดำเนินการศึกษา ดังนี้

#### 1. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลภาคสนามเป็นหลักและทบทวนเอกสารงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวกับความเชื่อ พิธีกรรมต่างๆที่มีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อในการตั้งศาลพระภูมิ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นองค์รวม (Holistic) และเชื่อถือได้ (Reliability) ในการศึกษานี้ ผู้ศึกษาได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าตามลำดับดังต่อไปนี้

1.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลและการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาจะเก็บรวบรวมข้อมูลและศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่ให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษาจากแหล่งเอกสารและงานวิจัยต่างๆ เพื่อเป็นความรู้พื้นฐาน

1.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในแหล่งข้อมูลที่ผู้ศึกษาได้กำหนดไว้ด้วยวิธีดังนี้

1.2.1 การสัมภาษณ์ (Interview) คือ ผู้ศึกษาจะใช้ วิธีการซักถามอย่างมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ข้อมูลตรงตามที่ต้องการ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จะสามารถช่วยอธิบายสิ่งที่ผู้ศึกษาพบเห็นหรือสังเกตได้ แต่ยังไม่เข้าใจได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งจะใช้สัมภาษณ์โดยการเจาะจง ต้องมีการสัมภาษณ์ชาวบ้านในชุมชน เพื่อช่วยให้ข้อมูลนั้นมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

1.2.2 การสังเกต (Observation) คือ ผู้ศึกษาจะใช้วิธีการสังเกตเพื่อช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยกระบวนการสังเกตมักใช้ร่วมกับการสัมภาษณ์ด้วย ซึ่งการสังเกตไม่มีส่วนร่วมเป็นการสังเกตการณ์ที่ผู้ศึกษาไม่ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆในการตั้งศาลพระภูมิของชาวบ้านแต่เข้าร่วมในฐานะผู้สังเกตการณ์เท่านั้น

1.2.3 การจดบันทึก แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ การจดบันทึกย่อขณะที่กำลังสังเกตหรือทันทีหลังการสังเกต ซึ่งแล้วแต่เงื่อนไขในการเก็บข้อมูลแล้วนำมาเรียบเรียงเป็นบันทึกที่มีข้อความขยายมากขึ้นและสมบูรณ์ถูกต้อง และการจดบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และข้อมูลที่ได้จากเอกสารต่างๆ

1.2.4 กล้องถ่ายภาพ ใช้บันทึกภาพที่มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับเรื่องราวที่ต้องการศึกษาและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ศึกษา เพื่อช่วยให้สร้างความเข้าใจและช่วยให้จดจำง่ายขึ้น

## 2. กลุ่มเป้าหมายในการศึกษา

ในการศึกษารุ่นนี้ ผู้ศึกษาเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ ชาวบ้านที่มีความเชื่อส่วนบุคคลเกี่ยวกับการตั้งศาลพระภูมิ การบูชาศาลพระภูมิ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลจะเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการตั้งศาลพระภูมิ โดยไม่มีการจำกัดเพศ แต่จะมีการจำกัดอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป เพราะเนื่องจากบุคคลเหล่านี้จะมีวุฒิภาวะและมีความรู้ที่สามารถที่จะถ่ายทอดประสบการณ์ ความเชื่อ และวิธีการบูชาศาลพระภูมิ ซึ่งผู้วิจัยจะทำการศึกษาคำสัมภาษณ์ ภายในเดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2554 ถึง มกราคม พ.ศ. 2555

## 3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลครั้งนี้ผู้ที่ทำการวิจัยได้ศึกษามาจากแหล่งข้อมูล 2 แหล่งคือ

3.1 แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) การรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ จะเป็นการเก็บข้อมูลโดยสัมภาษณ์ พูดคุยซักถาม จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในเรื่องราวต่างๆ ไป แล้วจึงนำเข้าสู่ประเด็นสำคัญผู้ที่ทำการวิจัย ต้องการศึกษา โดยใช้แนวคำถามที่เตรียมไว้ มีการใช้เครื่องบันทึกเสียงเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์

3.2 แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) การรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ ในช่วงแรกของการเก็บรวบรวมข้อมูล จะเป็นการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับ ความเชื่อและพิธีกรรมในการบูชาศาลพระภูมิและข้อมูลที่เกี่ยวข้องต่างๆ โดยการค้นคว้าจาก อินเทอร์เน็ต บทความ หนังสือ และงานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องกัน เพื่อใช้ประกอบและเป็นแนวทางการศึกษาในการทำการวิจัยในครั้งนี้

## 4. การตรวจสอบข้อมูล

หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ที่ทำการวิจัยจะต้องมีการตรวจสอบข้อมูลเพื่อเป็นการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้ทำการศึกษา โดยในการทำการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งจะใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) มาใช้ในการตรวจสอบข้อมูลในการทำการวิจัยในครั้งนี้ โดยแบ่งเป็น

4.1 การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เป็นการศึกษา พิสูจน์ว่า ข้อมูลที่ได้รับจากการศึกษานั้นเป็นข้อมูลที่มีความถูกต้องหรือไม่ โดยจะมีการตรวจสอบ แหล่งที่มา 3 แหล่ง ได้แก่ เวลา สถานที่ และบุคคล

4.2 การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) เป็นการตรวจสอบ เกี่ยวกับตัวผู้ทำการวิจัย ว่าผู้วิจัยแต่ละท่านได้ข้อมูลแตกต่างกันอย่างไร แทนที่จะใช้ผู้วิจัยเพียงคนเดียว ซึ่งจะสามารถสร้างความเข้าใจได้มากกว่าผู้วิจัยเพียงคนเดียว

4.3 การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory Triangulation) การตรวจสอบว่าผู้ที่ทำ การวิจัยสามารถใช้แนวคิดทฤษฎีที่ต่างไปจากเดิมตีความข้อมูลแตกต่างกันได้มากน้อยเพียงใด

4.4 การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) โดย ในการทำการวิจัยในครั้งนี้จะใช้การสังเกตควบคู่กับการซักถามพร้อมกัน และศึกษาข้อมูลเพิ่มเติม จากแหล่งเอกสาร หรือทำการซักถามผู้ให้ข้อมูลสำคัญ นอกจากนี้จะมีการซักถามผู้ให้ข้อมูล หลังจากการสรุปผลการศึกษา เพื่อความแน่นอนว่าการสรุปผลการศึกษานั้นมีความถูกต้องและตรง ตามความเป็นจริงหรือไม่

## 5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษาทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ศึกษาข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวม ข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์ การสังเกต โดยนำข้อมูลที่ได้นำมาสรุปผล ตรวจสอบเพื่อแยก ประเภทให้เป็นหมวดหมู่ข้อมูลซึ่งจะสามารถตอบคำถามในการศึกษาและอธิบายวัตถุประสงค์ได้ ตลอดจนเพื่อเปรียบเทียบเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และนำเสนอใน รูปแบบของการพรรณนาความ (Descriptive) ในเรื่องเกี่ยวกับ ความเชื่อส่วนบุคคลในการตั้งศาล พระภูมิและการบูชาของชาวบ้าน ในอำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ผลงานวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาตรี

## 6. ระยะเวลาการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาใช้เวลาในการศึกษาประมาณ 10 เดือน ตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2554 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2555 โดยมีรายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ระยะเวลาการศึกษา

ลำดับที่	แผนการศึกษา	พ.ศ. 2554							พ.ศ. 2555			
		มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	
1	นำเสนอ โครงการศึกษา	←→										
2	ศึกษาเอกสาร		←→			→						
3	การเก็บข้อมูล					←→	→					
4	วิเคราะห์ข้อมูล							←→				
5	สรุปผล									←→	→	

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

## บทที่ 4

### ผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง การศึกษาความเชื่อส่วนบุคคลในการตั้งศาลพระภูมิ ของชาวบ้านในอำเภอปรานบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ครั้งนี้ เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ผู้ศึกษาได้ทำการสังเกต สัมภาษณ์และรวบรวมข้อมูล โดยสามารถนำเสนอผลตามประเด็นในการศึกษาได้ ดังนี้

ตอนที่ 1 ประวัติ ความเชื่อ และลักษณะเกี่ยวกับศาลพระภูมิ

ตอนที่ 2 พิธีกรรมการบูชาศาลพระภูมิ

ตอนที่ 3 อุปกรณ์และความหมายในพิธีกรรมการบูชาศาลพระภูมิ

ตอนที่ 1 ประวัติ ความเชื่อ และลักษณะเกี่ยวกับศาลพระภูมิ

ศาลพระภูมิ เป็นแทนบุชอย่างหนึ่ง สำหรับ ให้วิญญาณ พระภูมิเจ้าที่ หรือเทวดาได้อยู่อาศัยมีลักษณะเป็นบ้านหรือวิหารหลังเล็กตั้งอยู่บนเสาเดี่ยวหรือประำทำจากปูนหรือไม้เป็นต้น ตั้งไว้ในจุดที่เป็นมงคลตามความเชื่อ จุดที่เป็นมงคลนี้ถูกกำหนดโดย พราหมณ์ หรือผู้รู้ที่อยู่ในศีลในธรรม ซึ่งมักจะอยู่ริมรั้วหรือมุมหนึ่งนอกบ้าน แล ะบ้านหนึ่งก็อาจมีศาลพระภูมิมากกว่า หนึ่งหลัง ศาลพระภูมิมีการเรียกชื่ออื่นๆ อีกเช่น ศาลเจ้าที่ ศาลเพียงตา ศาลอากาศเทวดา หรือเพียงแคศาล ซึ่งชาวบ้านเชื่อกันว่า "พระภูมิ" หรือ "ภูมิเทวดา" มีหน้าที่รักษาอาณาเขตที่ดินที่เจ้าของได้อัญเชิญมาตั้งสถิตบนศาลพระภูมิ เพื่อปกป้องคุ้มครองเจ้าของบ้านและบริวารให้อยู่เย็นเป็นสุขมีความสุขเจริญรุ่งเรือง มีความปลอดภัยอยู่กับบ้านไม่ทะเลาะเบาะแว้ง ทำสิ่งใดก็จะมีแต่ความก้าวหน้า และการตั้งศาลพระภูมิ ถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติกันมาแต่โบราณ โดยจะกระทำเมื่อปลูกบ้านใหม่หรือย้ายที่อยู่ เพราะเชื่อว่าขั้นตอนการตั้งศาลจะเป็นการขับไล่สิ่งอัปมงคลทั้งหลายให้ออกไปจากบ้าน แล้วจึงอัญเชิญพระภูมิมาสถิตเพื่อปกป้องคุ้มครองเจ้าของบ้านและบริวารให้อยู่เย็นเป็นสุข มีความเจริญรุ่งเรืองมีโชคลาภ และถือว่าพระภูมิเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างหนึ่งของบ้าน พิธีการตั้งศาลนั้น โดยทั่วไปเจ้าของบ้านจะปรึกษาผู้รู้หรือพราหมณ์ผู้ประกอบพิธี มาประกอบพิธีให้ เริ่มจากการตรวจดูฤกษ์ยาม ซึ่งเข้ากับวันเดือนปีเกิดของเจ้าของบ้าน เพื่อให้ครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุข เพราะถือว่าพระภูมิเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างหนึ่งของบ้าน



## 1.1 ประวัติของศาลพระภูมิ

ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของศาลพระภูมิที่แน่นอนนัก แต่รู้ว่าการตั้งศาลพระภูมิเพื่อการบูชานั้นมีมาตั้งแต่สมัยโบราณและมีการสืบทอดต่อกันมา จากรุ่นสู่รุ่น ทำให้ชาวบ้านในปัจจุบันนั้นได้ยึดถือเป็นแบบอย่าง จนกลายเป็นขนบธรรมเนียม ประเพณีที่สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันนั่นเอง

นายสามารถ พุ่มดอกไม้ (สัมภาษณ์ 15 ตุลาคม 2554) กล่าวว่า ความเชื่อในการตั้งศาลพระภูมินั้น ตนไม่รู้ที่มาที่ชัดเจน รู้เพียงว่ามีกรนับถือมาช้านานตั้งแต่สมัยโบราณโน้น รุ่นปู่ย่า ตา ยาย และมีการสืบทอดกันมาเรื่อยๆ จนถึงรุ่นข องตน ซึ่งตนก็มีความเชื่อและมีความเคารพต่อศาลพระภูมิเป็นอย่างมาก และตนก็เชื่อว่าการตั้งศาลพระภูมินั้นทำให้เกิดความสงบสุขแก่บ้านของตน และทำให้ตนรู้สึกว่ามีสิ่งไว้คุ้มครองตน

นางบุญสม เกตุสุข (สัมภาษณ์ 15 ตุลาคม 2554) กล่าวว่า ศาลพระภูมิคงจะมีมาตั้งแต่ สมัยสุโขทัยแล้ว แต่ป้าก็ไม่แน่ใจ รู้แต่ว่ามีมาตั้งนานแล้ว ก่อนป้าจะเกิดอีก แต่ก่อนบ้านป้าใน สมัยก่อนก็มีการตั้งศาลพระภูมินะ แต่ไม่ได้สวยงามเหมือนสมัยนี้หรอก สมัยป้าเป็นแบบไม้ ธรรมดา เสาเดียวโคดๆ ตั้งศาลพระภูมิกันทุกบ้านเลยนะ

แต่ชาวบ้านบางส่วนนั้นก็มีความรู้เกี่ยวกับ ประวัติความเป็นมาของศาลพระภูมิอยู่บ้าง โดยจะเป็นกลุ่มชาวบ้านสูงอายุ ซึ่งมีความรู้และประสบการณ์ที่สามารถบอกเล่าถึงประวัติความเป็น มาของศาลพระภูมิให้แก่ผู้ที่ศึกษาได้ทราบ (คุณตาเบิ้ม สัมภาษณ์ 30 ธันวาคม 2554) ในสมัยนั้น มีผู้เป็นใหญ่ที่สุดในมวลมนุษย์ ทรงพระนามว่า “ท้าวทศราช” ปกครองนครกรุงพาลี ซึ่งเป็น อาณาจักรที่ยิ่งใหญ่เหนือมนุษย์ทั้งหลาย

ต่อมาท้าวทศราช เกิดความโลภมาก เห็นแก่ตัว เบียดเบียนมนุษย์ ปกครองบ้านเมือง อย่างไม่รู้คุณธรรม คดขี่ข่มเหงราษฎรโดยไม่กลัวบาป จนได้รับความเคียดแค้นไปทั่วทุกแห่ง นอกจากนี้พระองค์กระทำความผิดโดยเรียกเครื่องเครื่องเล่นสังเวียงต่างๆ จากราษฎร ได้รับความลำบาก ทุกข์ยาก ไม่สามารถจัดขึ้นหรือหาทางออกได้

ในพระชาติหนึ่งของพระพุทธเจ้าเมื่อยังทรงเป็นพระโพธิสัตว์ เสด็จออกบวช และ ประทับบำเพ็ญญาณสมาบัติได้ต้นไทรใหญ่ จนตกกลางคืนก็ปรากฏภูมิเทวดา “ท้าวทศราช” เจ้า กรุงพาลี ซึ่งไม่พอใจที่พระโพธิสัตว์มาบำเพ็ญบารมีในถิ่นตนจึงขับไล่ พระโพธิสัตว์จึงขอพื้นดิน ของพระเจ้ากรุงพาลี 3 ก้าวเพื่อใช้บำเพ็ญบารมีต่อไป ฝ่ายท้าวทศราชเห็นว่าเล็กน้อยจึงถวายให้ พระ โพธิสัตว์ก็ทรงแสดงอิทธิฤทธิ์ก้าว 3 ก้าว ก็กินอาณาบริเวณพื้นที่ของพระเจ้ากรุงพาลีจนหมดสิ้น ทำ ล้ามาถึงความผิดของตนที่ได้กระทำไว้แต่หนหลังได้แสดงความสำนึกผิดอย่างแท้จริงและปวารณา ตนว่าจะตั้งอยู่ในศีลธรรม ประกอบกรรมดี มีจิตใจเพื่อแผ่ จึงให้คนใช้ 3 คน(นายจันดี,นายจันทิก

และนายจันสพ) พระเชิงเรือ่นไปขอแบ่งที่ดินจากพระโพธิสัตว์ พระโพธิสัตว์เห็นจิตอันแรงกล้าจึง อภัยโทษให้และอนุญาตให้ทำวทศราชและพระโอรสทั้ง 9 กลับมาอยู่ที่กรุงพาลีได้ดังเดิม แต่ไม่ใช่ ฐานะกษัตริย์ แต่ให้ประทับอยู่บนศาลที่มีเสาเพียง 1 เสาปักลงบนพื้นดิน และทรงสั่งสอนให้ทำวทศ ราชตั้งมั่นในความสุจริตไม่เบียดเบียนผู้อื่น คอยคุ้มครองมนุษย์และสัตว์โลกตลอดไปและหาก กระทำการมงคลใดๆ จะต้องทำพิธีบูชา “ทำวทศราช” ในฐานะเจ้าของที่ จึงจะประสบความสำเร็จมี ความสุข เจริญรุ่งเรืองต่อไป

## 1.2 ลักษณะของศาลพระภูมิ

การตั้งศาลพระภูมิของชาวบ้านในอำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มักมีการตั้ง ศาลพระภูมิและศาลเจ้าที่ไว้คู่กัน ซึ่งชาวบ้านในพื้นที่ต่างๆ ก็มีความนิยมในการตั้งศาลพระภูมิและ ศาลเจ้าที่คู่กันแบบนี้เช่นเดียวกัน ซึ่งมีลักษณะดังนี้

### 1.2.1 ศาลพระภูมิ

ศาลพระภูมิ เป็นศาลเสาเดียว ปกติมักจะมีสูงเหนือระดับปาก หรือระดับสายตา เล็กน้อยแต่ไม่เกินระดับหัว ตามโบราณมีความเชื่อว่าจะทำให้ทำมาค้าขึ้น เหลือกินเหลือใช้ จะมี ตั้งแต่นขนาดเล็ก กลาง และใหญ่ ขึ้นอยู่กับสถานที่ และงบประมาณของเจ้าของบ้าน การตั้งศาลจริงๆ แล้วไม่ได้ขึ้นกับขนาดว่าตั้งศาลขนาดใหญ่แล้วจะดี แต่จะขึ้นอยู่กับความตั้งใจ โดยชาวบ้านเชื่อว่า ศาลพระภูมินั้นจะคอยดูแลบ้าน บริวารบ้าน คนภายในบ้านและคนภายนอกบ้าน ที่ชาวบ้านตั้งศาล พระภูมิเพื่อที่จะเคารพบูชาพระภูมิซึ่งมงคล ให้ท่านช่วยปกป้องรักษาให้คนในบ้านอยู่ร่มเย็นเป็นสุข และสร้างความเป็นสิริมงคลให้แก่ตนเองและครอบครัว

### 1.2.2 ศาลเจ้าที่ หรือ ศาลตายาย

ในการตั้งศาลพระภูมิของชาวบ้านนั้น มักจะนิยมตั้งศาลเจ้าที่คู่กันด้วย โดยศาลเจ้าที่ หรือ ศาลตายาย คือ ศาลที่ตั้งเพื่อให้เจ้าของที่ดั้งเดิมอยู่ ซึ่งแต่ละสถานที่ก็จะมีเจ้าของที่ดั้งเดิม แตกต่างกันไป เช่น ตายาย นางไม้ พ่อปู่ แต่ทำๆ ไป ก็จะใช้ หุ่นตายายแทน ถ้าเป็นสมัยโบราณก็จะ มีเจี๊วดไม้ด้วย 1 อัน เพื่อใช้สำหรับวางที่อยู่ดั้งเดิมที่ไม่ใช่ตายาย หมอตั้งศาลก็จะอัญเชิญให้อยู่ใน เจี๊วด ลักษณะของศาลเจ้าที่เป็นศาลที่เรียกว่าศาลพระภูมิ เสาของศาลเจ้าที่ จะมี 4 เสา หรือ 6 เสา รูปทรง จะเลียนแบบเรือนไทยสมัยโบราณ ศาลเจ้าที่ จะมีทั้งทำจากไม้หรือปูนซีเมนต์ ซึ่งตามความ เชื่อของชาวบ้านนั้นเชื่อว่าศาลเจ้าที่จะคอยดูแลรักษาอาณาเขตพื้นที่ทั้งหมดของเจ้าของบ้าน

คุณปู่แก้ว คงทน (สัมภาษณ์ 17 ตุลาคม 2554) สมัยก่อนรุ่นปู่ไม่ได้ตั้งศาลพระภูมิแบบ สวยๆ แบบนี้ละ เป็นแค่เสาเดียวโคดๆ เป็นไม้ธรรมดา แล้วก็ไม่ได้ตั้งศาลพระภูมิคู่กับศาลเจ้าที่นะ เพราะสมัยก่อนจะมีการตั้งแยกกัน อย่างบ้านปู่มีการทำไร่มะเขือเทศ ปลูกเผือก ปลูกมัน พอจะหา ที่ตั้งศาลก็ดูเนินดินหรือไม้ก็จอมปลวกที่แถวๆ นั้นนะ ไม้ก็ทำสวยๆ ทำเล็ๆ แล้วก็ตั้งศาลยกศาล

เลยตรงนั้นแหละ แต่เราต้องมีการบูชา เช่นไหว้ แล้วก็ ต้องให้ความเคารพมากๆ ด้วย เมื่อสมัยปู่  
ปู่ตั้งศาลเจ้าที่ไว้ที่ไร้ของปู่ อธิษฐานขอให้การทำมาหากิน ปลูกพืชผลได้กำไรดี ซึ่งมันก็ได้ผลดีตาม  
คาดนะ ขายของได้กำไรดี และก็ช่วยคุ้มครองไว้เราด้วย

### 1.3 ความเชื่อเกี่ยวกับศาลพระภูมิ

ความเชื่อเรื่องศาลพระภูมิของชาวบ้านในอำเภอปราณบุรี มีการสืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษมาจนถึง  
ปัจจุบัน มีความเชื่อว่าตามฟ้า ดิน น้ำ ภูเขา ต้นไม้ และอาคารบ้านเรือน มีผีเจ้าที่เจ้าทาง ปกปักษ์รักษา  
อยู่ ผนวกกับความเชื่อทางศาสนาพุทธ ทำให้เกิดการพัฒนาพิธีการอัญเชิญผีเจ้าที่เจ้าทาง และสิ่ง  
ศักดิ์สิทธิ์มาประทับในศาล (ศาลพระภูมิ ศาลเจ้าที่) เพื่อปกป้องคุ้มครองดูแล รักษาสถานที่  
บ้านเรือนที่อยู่อาศัย ให้มีความเป็นสิริมงคล แล้วยังเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ

นางยุพิน ดอกยี่สุ่น (สัมภาษณ์ 1 พฤศจิกายน 2554) บ้านป่าเขื่อนในสิ่งศักดิ์สิทธิ์นะ เชื่อ  
มากๆ ไม่เคารพหลบหลู่โดยเด็ดขาด อย่างบ้านป่าก็ตั้งศาลพระภูมิไว้ที่บ้านด้วยนะ ปลูกตั้งไว้หน้า  
บ้านเลย ท่านจะได้คอยดูแลรักษา ปกป้องให้แคล้วคลาดจากอันตรายต่างๆ พอเราออกจากบ้านไป  
ไหนต่อไหนพอมีสู่ประเวณี หรือผีตายโหงทักมาพอเดินเข้าบ้านพระภูมิและเจ้าที่ก็จะขจัดปัดเป่า  
ทุกข์ให้เราได้ ไม่ใช่ว่าแค่ป่านะที่เชื่อแบบนี้แต่ชาวบ้านแถวๆนี้ เขาก็เชื่อกันทั้งนั้นนะ

ชาวบ้านในอำเภอปราณบุรี นิยมตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่ ในวันที่ปลูกสร้างบ้านเรือนใหม่  
เจ้าพิธีผู้ทำพิธีกรรม ตั้งศาลพระภูมิ นั้นเป็นได้ทั้งพระ พรหมณ์ หรือฆราวาสผู้ตั้งมั่นอยู่ในศีลใน  
ธรรม ตามคติความเชื่อจากพิธีกรรมพื้นบ้านแต่เดิม ความเชื่อทางพุทธศาสนา นำมาพัฒนาพิธีกรรม  
พื้นบ้าน เพื่อให้เกิดความขลัง และศักดิ์สิทธิ์ขึ้น เปลี่ยนความนำหน้าใหม่ให้ดูดีมีมงคลขึ้นจากคำว่า “ผี”  
ที่ดีมีคุณธรรม ให้เป็นพระ เช่น พระเสื้อเมือง พระทรงเมือง หรือพระภูมิ เพราะนับถือว่าเป็น ผี  
ชั้นสูง พระภูมิถือเป็นเทวดาชั้นหนึ่งเหมือนกัน วิมานของศาลพระภูมิจึงต้องมีเสาเดียวเปรียบ

ประคองเขาพระสุเมรุมาศวิมานของพระอิศวร ฉะนั้น การตั้งศาลพระภูมิ ตามคติบ้านเรือนของ  
ชาวบ้านในอำเภอปราณบุรี จึงมีเสาเดียว ส่วนศาลเจ้าที่ นั้นเปรียบเสมือนบ้านเรือนชาวบ้านจึงมี 4  
เสา ส่วนศาลที่อยู่ตามโคนต้นไม้ ทางสามแพร่ง เป็นที่สถิตของวิญญาณเร่ร่อนพนจรนิยมสร้าง  
ศาลมี 6 เสา หรือ 8 เสา ชาวบ้านในอำเภอปราณบุรี นั้นถือว่าเป็นเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รั้นลับ เป็นสิ่งที่  
ผูกพันในชีวิตเราแทบทุกคน ศาลพระภูมิเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่ ารหนึ่งที่ใกล้ชิดอันแสดงถึงความเชื่อ  
และความศรัทธาที่มีต่อสิ่งนี้ การประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับสิ่งนี้ จึงต้องมีการกระทำอย่างถูกต้อง  
เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ผู้อยู่อาศัย การบวงสรวงเช่นสังเวช และการตั้งศาลพระภูมิถือเป็น  
วัฒนธรรมพิธีกรรมแบบโบราณของไทย โดยกระทำเมื่อปลูกบ้านใหม่ หรือย้ายที่อยู่เพราะเชื่อว่า  
ขั้นตอนการตั้งศาลจะเป็นการขับไล่สิ่งอัปมงคลทั้งหลายให้ออกไปจากบ้าน แล้วจึงอัญเชิญพระภูมิ  
มาสถิตที่ศาลพระภูมิเพื่อปกป้องคุ้มครองเจ้าบ้าน และบริวารให้อยู่เย็นเป็นสุข มีความเจริญรุ่งเรือง

เพราะถือว่าพระภูมิเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างหนึ่งของบ้าน การตั้งศาลพระภูมิ เจ้าบ้านจะต้อง ไปปรึกษา ผู้รู้ พราหมณ์ ผู้ประกอบพิธี โดยเริ่มจากการตรวจดูฤกษ์ยาม เจ้าพิธีจะนำ วัน /เดือน/ปีเกิดของ เจ้าของบ้านมาประกอบ เพื่อให้ครอบครัวอยู่ดีมีสุข เจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงาน

## ตอนที่ 2 พิธีกรรมการบูชาศาลพระภูมิ

ในการบูชาศาลพระภูมินั้นชาวบ้านในอำเภอปราณบุรีส่วนใหญ่จะมีการบูชาศาลพระภูมิทั้งในวันธรรมดา วันพระ วันพระใหญ่และงานมงคลอื่นๆ เช่น งานขึ้นปีใหม่ งานทำบุญบ้าน งานแต่งงาน งานบวช หรือชาวบ้านบางคนอาจบูชาทุกวัน โดยพิธีกรรมการบูชาศาลพระภูมิส่วนใหญ่แล้วชาวบ้านจะบูชาหรือเซ่นไหว้กันในช่วงเช้าหรือช่วงสายแต่ไม่เกินเที่ยงวัน ชาวบ้านที่ให้ความเคารพนับถือและจัดพิธีกรรมเซ่นไหว้ศาลพระภูมิเป็นประจำ ก็จะทำให้เจ้าของบ้านมีสวัสดิมงคลต่อการทำมาหากิน มีความสุขและปลอดภัย ทำให้มีโชคลาภ ประสบความสำเร็จสมปรารถนา ที่สำคัญคือศาลพระภูมิจะได้คอยช่วยปกป้องคุ้มครองดูแล รักษาสถานที่บ้านเรือนที่อยู่อาศัย ให้ความเป็นสิริมงคล และเพื่อให้ครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุข และเมื่อเสร็จจากการเซ่นบูชาแล้วควรลาเครื่องสังเวยหลังจากรูปหมดกลิ่นแล้ว แบ่งอาหารคาวหวานเป็นที่เล็กๆ วางไว้โคนเสาเพื่อเซ่นแก่คนใช้ของพระภูมิและผีไม่มีญาติด้วย

### 2.1 อุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมการบูชาศาลพระภูมิ

อุปกรณ์ที่ใช้ในการบูชาศาลพระภูมิ ชาวบ้านส่วนใหญ่จะนิยมการบูชาด้วย ข้าวสวยสุก ไข่ต้ม สำหรับข้าวอาหารคาวหวาน พืชผลที่เป็นสิริมงคล และดอกไม้ ธูป เทียน หรือสำหรับบขำตามที่เจ้าของบ้านสะดวก ซึ่งอุปกรณ์ต่างๆที่ใช้ในการไหว้ศาลพระภูมินั้นจะเป็นสิ่งของที่มีความหมายเป็นสิริมงคลทั้งสิ้น โดยอุปกรณ์เหล่านี้ชาวบ้านมักจะใช้บูชาศาลพระภูมิและศาลเจ้าที่ในวันธรรมดา วันพระ และวันสำคัญต่างๆ ด้วย เพื่อเป็นการแจ้งให้พระภูมิและเจ้าที่ ได้รับรู้และดูแลรักษาการดำเนินชีวิตหรือการดำเนินงานในวันดังกล่าวให้เป็นไปอย่างลุล่วง

ส่วนผลไม้ที่ห้ามนำมาถวายเด็ดขาด เช่น มังคุด ละมุด ระกำ มะเฟือง มะไฟ น้อยโหน่ง น้อยหน้า กระท้อน ลูกท้อ ลูกจาก ลูกพลับ มะขวิด มะตูม พุทรา ลางสาด คนสมัยโบราณเชื่อว่าผลไม้ที่กล่าวมานี้เป็นอัปมงคล ไม่ควรนำมาถวายเป็นเครื่องสังเวยหน้าศาลพระภูมิเป็นอันขาด

#### 2.1.1 อุปกรณ์ที่ใช้ในการตั้งศาลพระภูมิ

1. เจ็ดพระภูมิ (สำคัญที่สุดในศาล)
2. ตู๊กตาชาย หลิง ตู๊กตาข้างม้า (ถือเป็นข้าทาสบริวาร)
3. ละครร่า
4. กระถางรูป

5. แจกกัน
  6. เจริญเทียน
  7. ฐูป เทียน ทองคำเปลว
  8. น้ำอบ แป้งเจิม น้ำมันหอม
  9. ข้าวตอก ถั่ว งา
  10. ด้ายสายสิญจน์ 1 ม้วน
  11. ผ้าสามสี
  12. ผ้าขาว – ผ้าแดง
  13. ดอกไม้ เช่น ดอกดาวเรือง ดอกกล้วยไม้
  14. ฉัตรเงิน – ฉัตรทอง
  15. โปธิ์เงิน – โปธิ์ทอง
  16. โองเงิน – ทอง
  17. ใบไม้ที่เป็นสิริมงคล เช่น ใบเงิน ใบทอง ใบนาค ใบรัก ใบมะยม ใบนางกวัก ใบนางค่อม ใบกาหลง
  18. ไม้มงคล เช่น ไม้สักทอง ไม้ทองหลาง ไม้ราชพฤกษ์ ไม้ชัยพฤกษ์ ไม้สีสุข ไม้ขนุน ไม้พยูง ไม้ทรงบาดาล ไม้ก้านกล้วย
  19. อาหารคาว เช่น หัวหมู ไก่ต้ม เป็ด ปลาเนื้อ ปู กุ้ง ข้าวสวย
  20. อาหารหวาน เช่น ขนมต้มแดง ขนมต้มขาว ขนมถั่วงา ขนมถั่วฝู ขนมหูช้าง เผือกต้ม มันต้ม ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง เม็ดขนุน ฝักเชื่อม ขนมชั้น
  21. ผลไม้มงคล 5 อย่าง 7 อย่าง หรือ 9 อย่างก็ได้ เช่น กล้วย ชมพู เงาะ สับปะรด มะพร้าว ส้ม มะม่วง ขนุน ฟักทอง แดงไทย นอกจากนี้ยังมีผลไม้มงคลอีกมากมายที่จัดแจงเพิ่มเติมตามฤดูกาลบ้างตามลักษณะความหมายที่เป็นนัยแสดงถึงความมงคล
  22. อื่นๆ เช่น น้ำเปล่า น้ำชา เหล้า พานหมาก พลุ บุหรี่
- ทั้งนี้ เครื่องบูชาศาลพระภูมิอาจจะมากกว่านี้หรือน้อยกว่านี้ก็ได้ขึ้นอยู่กับกำลังทรัพย์ของเจ้าของบ้าน

นางอภัสรา ไม้ทรายนามสกุล (สัมภวณ 1 พฤศจิกายน 2554) บ้านน้ำจะไว้ศาลพระภูมิและเจ้าที่ในวันพระเป็นส่วนใหญ่ นะ แต่บางวันในวันธรรมดาน้ำก็ไหว้ นะ ส่วนของไหว้ที่ใช้ก็แบบง่ายๆ เอาตามที่เราสะดวกเลย แค่ข้าวสวยสุก 1 ถ้วยกับไข่ต้ม 1 ฟอง กับข้าว 1 อย่างก็ได้แล้ว

อาจจะมอดอกไม้ด้วยนะ แล้วจุดธูป 3 ดอกบอกกล่าวพระภูมิเจ้าที่ที่เราได้นำของมาถวายแล้ว พอธูปหมดดอกก็ลา แล้วเราก็สามารถนำของที่ลามากินได้ โดยถือว่าเราได้ฝากตัวเป็นลูกศิษย์ของพระภูมิและเจ้าที่

## 2.2 การตั้งศาลพระภูมิ

คุณตาเหลียว ไม่ทราบนามสกุล (สัมภาษณ์ 24 ธันวาคม 2554) ในการตั้งศาลพระภูมินั้น ชาวบ้านมักจะให้ผู้รู้ที่มีความสามารถและความรู้ในเรื่องของการตั้งศาลพระภูมิ ซึ่งผู้รู้จะเป็นผู้ที่อยู่ในศีลในธรรมมาทำพิธีให้ โดยผู้รู้จะมีการกำหนดวัน สถานที่ตั้งและอุปกรณ์ที่ต้องใช้ในการตั้งศาลพระภูมิให้แก่เจ้าของบ้านได้รับรู้ ซึ่งสิ่งที่ต้องคำนึงในการตั้งศาลพระภูมิ คือ สถานที่ตั้ง ทิศทาง วัน และฤกษ์ตั้ง ความสูงของศาลพระภูมิและผู้ประกอบพิธีกรรมการตั้งศาลพระภูมิ ดังนี้

### 2.2.1 สถานที่ที่ตั้งศาล มีหลักการพิจารณาดังนี้

1. ที่ตั้งศาลต้องเป็นบริเวณพื้นดิน มิใช่บริเวณเดียวกับพื้นของตัวบ้าน
2. หากไม่มีพื้นที่ที่เป็นพื้นดิน สามารถทำการตั้งศาลบนชั้นคานฟ้าได้ แต่ส่วนใหญ่ศาลที่ตั้งบนคานฟ้าจะเป็นศาลเทพต่างๆ เช่นพระพรหม หรือ พระนารายณ์ มิใช่พระภูมิเจ้าที่
3. จุดที่ตั้งของศาลต้องไม่ถูกเงาของตัวบ้านทอดลงมาทับ
4. ที่ตั้งของศาลควรอยู่ห่างจากบริเวณที่ตั้งของห้องน้ำ
5. อย่าตั้งศาลให้อยู่ใกล้กับตัวบ้านมากนัก
6. อย่างหันหน้าศาลเข้าสู่บริเวณที่ตั้งของห้องน้ำ
7. ไม่ควรตั้งศาลให้หันหน้าตรงกับประตูหน้าบ้าน
8. ตั้งศาลให้ห่างจากรั้วหรือกำแพงบ้านอย่างน้อย 1 เมตร
9. ถ้าสามารถยกพื้นที่ที่ตั้งศาลให้สูงขึ้นสัก 1 คืบ จากพื้นดินได้ ก็เหมาะสมอย่างยิ่ง
10. ความสูงของศาล ควรสูงเหนือระดับสายตาของผู้เป็นเจ้าของบ้านขึ้นไปเล็กน้อย

### 2.2.2 ทิศทาง การหันหน้าศาลพระภูมิสู่ทิศมงคล

1. ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ หรือ ทิศอีสาน เป็นทิศที่ดีที่สุดหากตั้งศาลหันไปทิศนี้บ้านนั้นจะมีความเจริญรุ่งเรืองตลอดไป
2. ทิศตะวันออก หรือ ทิศบูรพา เป็นทิศที่ดีอันดับ 2 หากตั้งศาลหันไปทิศนี้บ้านนั้นจะมีความเจริญรุ่งเรืองอยู่ประมาณ 100 ปี หลังจากนั้น จะมีแต่เสื่อมลงๆจนถึงขั้นหาความสุขความเจริญไม่ได้
3. ทิศตะวันออกเฉียงใต้ หรือ ทิศอาคเนย์ เป็นทิศที่ดีอันดับ 3 หากตั้งศาลหันไปทิศนี้บ้านนั้นจะมีความเจริญรุ่งเรืองอยู่ประมาณ 50 ปี หลังจากนั้น จะมีแต่เสื่อมลงๆจนถึงขั้นหาความสุขความเจริญไม่ได้

### 2.2.3 ทิศต้องห้ามในการตั้งศาลพระภูมิ คือ ทิศตะวันตกและทิศใต้

เมื่อหาทิศทางตั้งศาลได้แล้วจะต้องพูนดินให้สูง 1 คืบ เกลี่ยดินด้วยมือและทาบให้แน่น ห้ามใช้เท้าเด็ดขาด และเตรียมน้ำมันดีไว้พรมบริเวณพื้นดินเพื่อขับไล่ภูตผีปีศาจและสิ่งชั่วร้ายต่างๆ น้ำมันที่ว่านี้เรียกว่า “น้ำมันต์ธรณีสาร” น้ำมันต์ธรณีสารนี้ ทำได้โดยนำน้ำธรรมคาไปให้พระท่าน สวดพระพุทธรมนต์ทำเหมือนน้ำมันต์ทั่วไปแต่ต่างกันตรงที่ให้ท่านนำใบไม้ต้นธรณีสารมาใส่ลงใน น้ำที่จะทำน้ำมันต์

### 2.2.4 ความสูงของศาล

ความสูงของศาลขึ้นอยู่กับตัวเจ้าของบ้าน โดยให้ระดับฐานหรือชานศาลาพระภูมิอยู่เหนือระดับปาก (บางตำราว่าอยู่เหนือคิ้วพอดี) ของผู้เป็นเจ้าของบ้าน ดังนั้นเมื่อมีการเปลี่ยนเจ้าบ้าน ก็ควรจะตั้งศาลพระภูมิขึ้นใหม่ การใช้ศาลพระภูมิร่วมกัน กรณีที่เป็นหมู่บ้าน, ชุมชนหรือตึกแถว ให้ยึดเอาความสูงจาก เจ้าของผู้สร้างเริ่มแรก หรือหัวหน้าชุมชนนั้นๆ โดยให้เป็นตัวแทนเพื่อมาทำการยกศาลพระภูมิขึ้นเพื่อบอกกล่าวและสักการะ ขอให้ท่านดูแลปกป้องรักษาให้คุณ ให้โชคลาภ ความเจริญรุ่งเรืองแก่ผู้อยู่อาศัยทุกคน

### 2.2.5 การปักเสาตั้งศาล

ต้องเตรียมหลุมให้เสร็จก่อนเริ่มพิธี (คือมีพิธีในวันรุ่งขึ้น) โดยต้องเตรียมของดังนี้พาน 1 พาน ใช้สำหรับใส่ข้าว 3 รูป เทียนขาว ดอกไม้หรือพวงมาลัยสด เหล้า บุหรี่ ผ้าขาว เงิน 6 สลึง หรือ 99 บาท รายการของมงคลใส่หลุม (ปัจจุบันที่นิยมใช้)

1. เหรียญเงินและเหรียญทอง 9 เหรียญอย่างละ 9 เหรียญ
2. ใบเงิน ใบทอง ใบนาค ใบรัก ใบมะยม ใบนางกวัก ใบนางคุ้ม ใบกาหลงอย่างละ 9 ใบ
3. ดอกบานไม่รู้รุ่ย 9 ดอก

4. ดอกพุทธรักษา 9 ดอก

5. ไฉ้มงคล 9 อย่าง

6. แผ่นเงินทองนาค

7. พลอยนพเก้า

ทั้งนี้ การกลบหลุมนั้นให้ใช้มือกด ห้ามใช้เท้าโดยเด็ดขาด

### 2.2.6 ผู้ประกอบพิธีกรรมการตั้งศาลพระภูมิ

สำหรับผู้ประกอบพิธีของชาวบ้านในพื้นที่นี้จะเป็นผู้ที่มีความรู้และความสามารถในการตั้งศาลพระภูมิโดยตรง ซึ่งผู้ประกอบพิธีควรจะเป็นผู้ที่ปฏิบัติธรรมมีศีลธรรม ทำบุญทำทาน ประจำ มีความซื่อสัตย์สุจริต ยุติธรรม จะทำให้การตั้งศาลพระภูมิบังเกิดผลดี มีความเจริญรุ่งเรือง

แก่เจ้าของบ้าน หรือเจ้าบ้านจะเป็นผู้กระทำพิธีกรรมก็ได้ โดยศึกษาขั้นตอนพิธีกรรมต่างๆ และให้ถือศีลกินเจ 7 วัน (3, 5, 7 วันก็ได้ หรือมากกว่านี้ก็ได้)

### 2.3 ขั้นตอนการตั้งศาลพระภูมิ

การประกอบพิธีกรรมการบูชาศาลพระภูมิ จะทำโดยพราหมณ์หรือหมอดั่งศาล ซึ่งมีขั้นตอนของพิธีกรรมดังต่อไปนี้

1. หาผู้รู้หรือหมอดั่งศาลที่จะทำพิธีเพื่อดูฤกษ์ยาม และทิศทางในการตั้งศาล
2. กำหนดวันที่จะทำพิธีตั้งศาล ส่วนมากมักจะทำพิธีในช่วงเช้า
3. การทำแท่นฐานศาล สำหรับรูปแบบ แท่นศาลส่วนมากจะออกแบบให้เหมาะสมกับสถานที่นั้นๆ และจะมีขนาดที่เหมาะสมกับตัวศาลที่ตั้ง
4. เลือกศาลพระภูมิตามแบบและขนาดที่ต้องการ แต่ต้องมีขนาดที่เหมาะสมกับสถานที่ส่วนสี่สามารถเลือกได้ตามที่เจ้าของสถานที่ชอบ แต่ส่วนมากก็มักจะใช้สีตามวันเกิดของสถานที่นั้นๆ
5. ขั้นตอนในวันทำพิธีตั้งศาล เจ้าบ้านเตรียมเครื่องสักการะและสังเวยพระภูมิชุดใหญ่ ตั้งบนโต๊ะพิธี
6. ผู้รู้หรือผู้ทำพิธีจะทำพิธีรายคาถาทำน้ำมันตีไห่วักรู อัญเชิญเทวดาให้มาสิงสถิตที่เจว็ด ก่อนนำเสาศาลมาฝังลงดินเพื่อให้ทำมาค้าขึ้นก้าวหน้ารุ่งเรือง จะมีการนำน้ำมันตรีนิหรัทมาบริกรรมหลุม ช่วยไล่ภูตผีและสิ่งชั่วร้ายให้หมดไป จึงฝังสิ่งมงคลทั้งหลายลงไปด้วย เช่น ทองคำ เงิน เหล็ก แก้วมณี เป็นต้น รวมทั้งแผ่นทองคำ ซึ่งดวงชะตาของเจ้าของบ้าน ดวงชะตาพระภูมิ และยันต์จัตตุโร เติมด้วยแป้งหอม น้ำมันหอม ไร้ยัทับตามด้วยดอกไม้ชื่อเป็น มงคลปนกับเหรียญบาท เหรียญสตางค์

7. โบกปูนปิดทับตั้งเสาศาลคร่อมรอยปูนนี้ ให้ความสูงของปลายเสาอยู่ระดับเพียงตาจึงยกระดับศาลพระภูมิขึ้นบนเสาไม่ให้เสียงใบด้าในใดด้านหนึ่ง ถ้าเป็นสมัยก่อนจะนำเสาของศาลนั้นปักลงหลุมที่ทำพิธี ต่อจากนั้นพราหมณ์อัญเชิญเจว็ดมาสถิตที่ศาล โดยห้ามมิให้เสียงด้านใดด้านหนึ่ง

8. ผู้รู้หรือผู้ทำพิธีจะมีการเจิมศาลและพรมน้ำอบที่ตัวศาล จากนั้นจึงจัดแจกันดอกไม้กระถางรูป ขำรับใช้พระภูมิ ละครร่า ช้างม้า เครื่องเช่นบูชา พวงมาลัย ผ้าแพรผ้าสีผูกประดับที่เสาบูชาเครื่องเช่น เป็นอันเสร็จพิธีตั้งศาล

9. หลังจากเสร็จพิธีเจ้าบ้านมักจะเอาเครื่องสังเวยไปแจกคนในบ้านหรือเพื่อนบ้าน ถือเป็นอาหารวิเศษ เชื่อว่ารับประทานแล้วสุขภาพจะแข็งแรง ถ้าหญิงที่ตั้งครรภ์ได้รับประทานใบบายศรีก็จะทำให้คลอดง่าย เด็กก็จะปลอดภัย



## 2.4 วันและฤกษ์ตั้งศาล

คุณตาเบิ้ม ไม่ทราบนามสกุล (สัมภพ 30 ธันวาคม 2554) วันและฤกษ์ในการตั้งศาล พระภูมิจะมีความสำคัญมาก ควรเลือกวันที่ดีและมีความเป็นสิริมงคลเพื่อให้ประสิทธิผลในทาง มงคลแก่ผู้อยู่อาศัยในบ้านเรือนนั้นสืบต่อไป สำหรับฤกษ์การตั้งศาลพระภูมินั้น ผู้รู้ที่จะทำการ ประกอบพิธีนั้นจะเป็นผู้บอกกล่าวฤกษ์ที่ดีให้แก่เจ้าของบ้านได้รับรู้ก่อน

ซึ่งวันต่อไปนี้ถือเป็นวันที่เป็นมงคลฤกษ์ แต่ถ้าวันข้างขึ้น หรือข้างแรมดังกล่าวไปตรงกับ วันต้องห้าม ของเดือนใด ให้เลี่ยงไปใช้วันอื่นเสีย

- วันข้างขึ้น 2 ค่ำ, 4 ค่ำ, 6 ค่ำ, 9 ค่ำ, 11 ค่ำ
- วันข้างแรม 2 ค่ำ, 4 ค่ำ, 6 ค่ำ, 9 ค่ำ, 11 ค่ำ

### 2.4.1 เวลาฤกษ์อันเป็นมงคล

วันอาทิตย์	เวลา 6.09 น. – 8.19 น.
วันจันทร์	เวลา 8.29 น. – 10.39 น.
วันอังคาร	เวลา 6.39 น. – 8.09 น.
วันพุธ	เวลา 8.39 น. – 10.19 น.
วันพฤหัสบดี	เวลา 10.49 น. – 11.39 น.
วันศุกร์	เวลา 6.19 น. – 8.09 น.
วันเสาร์	เวลา 8.49 น. – 10.49 น.

### 2.4.2 วันต้องห้าม

เดือนอ้าย ( ธันวาคม ) วันต้องห้ามคือ วันพฤหัสบดี และวันเสาร์

เดือนยี่ ( มกราคม ) วันต้องห้ามคือ วันพุธ และวันศุกร์

เดือน 3 ( กุมภาพันธ์ ) วันต้องห้ามคือ วันอังคาร

เดือน 4 ( มีนาคม ) วันต้องห้ามคือ วันจันทร์

เดือน 5 ( เมษายน ) วันต้องห้ามคือ วันพฤหัสบดี และวันเสาร์

เดือน 6 ( พฤษภาคม ) วันต้องห้ามคือ วันพุธ และวันศุกร์

เดือน 7 ( มิถุนายน ) วันต้องห้ามคือ วันอังคาร

เดือน 8 ( กรกฎาคม ) วันต้องห้ามคือ วันจันทร์

เดือน 9 ( สิงหาคม ) วันต้องห้ามคือ วันพฤหัสบดี และวันเสาร์

เดือน 10 ( กันยายน ) วันต้องห้ามคือ วันพุธ และวันศุกร์

เดือน 11 ( ตุลาคม ) วันต้องห้ามคือ วันอังคาร

เดือน 12 ( พฤศจิกายน ) วันต้องห้ามคือ วันจันทร์

ผลงานวิจัยนักศึกษาระดับปริญญาตรี

จะสังเกตได้ว่า จะไม่ปรากฏว่ามี วันอาทิตย์ เป็น ข้อห้ามเลย แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าให้ยึดเอาวันอาทิตย์เป็นวันที่ดีที่สุดที่สุดสำหรับการตั้งศาล เพราะคนโบราณถือกันว่า วันอาทิตย์นั้นแม้จะเป็นวันที่มีกำลังแรงดี แต่เป็นวันแรงและวันร้อน ไม่เหมาะที่จะทำการตั้งศาล เพราะบ้านอาจจะร้อนจนปราศจากความร่มเย็นเป็นสุข แต่ ถ้าหากผู้กระทำพิธีมีเคล็ดมีมนตร์แก้ความร้อนของวันได้ ก็สามารถคิดทำการตั้งศาลในวันนี้ได้ตามความสะดวก

### ตอนที่ 3 อุปกรณ์และความหมายในพิธีกรรมการบูชาศาลพระภูมิ

#### ตารางที่ 2 อุปกรณ์และความหมายของอุปกรณ์ในพิธีกรรมการบูชาศาลพระภูมิ

หมู	เป็นสัญลักษณ์ของความมั่งคั่ง ความอุดมสมบูรณ์ ด้วยความอ้วนของตัวหมูสะท้อนถึงความกินคืออยู่ดี
ใบเงิน ใบทอง ใบนาค	เป็นสัญลักษณ์ของธาตุที่มีค่า นั่นก็คือ เงิน ทอง ทองแดง ซึ่งเป็นสิ่งมงคลในพิธี
ดอกดาวเรือง	ดอกดาวเรืองเป็นสัญลักษณ์มงคลเสริมชะตาชีวิตให้รุ่งเรืองเจริญก้าวหน้า ดอกดาวเรืองมีสีดังทองคำอร่ามเหลืองเรืองรองเป็นมงคลหนุนให้มีเงินทอง
กล้วยไม้	กล้วย ไม้จัดเป็นพันธุ์ไม้แห่งคุณธรรม ช่วยให้จิตใจสงบ สุขุม ดับความร้อนในจิตใจให้เย็นลงได้ อีกทั้งยังมีความละเอียดรอบคอบ
ยอดทับทิม ผลทับทิม	ยอดหรือผลทับทิมเป็นสิ่งที่เป็นสิริมงคลที่ใช้พรมน้ำมนต์ และมีไว้ติดตัวเพื่อกู้มครองกันภัยจากภูตผีปีศาจ
สับปะรด	เป็นผลไม้มงคล ที่นิยมนำมาไหว้ในพิธีบูชาศาลพระภูมิ เชื่อกันว่าจะทำให้เกิดความรอบคอบรอบรู้ในสิ่งต่างๆ สายตากว้างไกล ประคองตั้งสับปะรดที่มีดวงตาครบตัว ดังนั้นสับปะรดจึงเป็นผลไม้แห่งความมงคลที่เชื่อถือว่าเป็นตัวแทนแห่งความรอบคอบ

ตารางที่ 2 อุปกรณ์และความหมายของอุปกรณ์ในพิธีกรรมการบูชาศาลพระภูมิ (ต่อ)

แก้วมังกร	ให้ความหมายรุ่งเรือง มีอำนาจ มีวาสนา
ส้ม	ความโชคดี ประสบแต่โชค และมงคลกับครอบครัวและตัวเอง
ขนมเมื่ดขนุน ยอดขนุน	ที่นิยมนำมาบูชาศาลพระภูมิก็เพราะมีชื่อที่เป็นความหมายที่ดีเพื่อหนุนบุญบารมีมีเงินทอง และให้มีคนเกื้อหนุนจนเจือในการดำเนินชีวิต ในหน้าที่การงาน หรือกิจการต่างๆที่ได้กระทำ
ขนมชั้น	เป็นสัญลักษณ์ของการได้เลื่อนชั้น เลื่อนยศถาบรรดาศักดิ์ให้สูงส่งยิ่งขึ้นไป หรือการได้รับโชคหลายชั้น เป็นขนมไทยที่ถือเป็นขนมมงคลและเชื่อว่าจะต้องหยอดขนมชั้นให้ได้ 9 ชั้น เพราะเป็นเลขสิริมงคล
ขนมทองหยิบ	เป็นสัญลักษณ์ของความมั่งคั่งร่ำรวย หยิบจับการทำงานสิ่งใดก็จะร่ำรวย มีเงินมีทอง สมดังชื่อ “ทองหยิบ” เป็นขนมมงคลชนิดหนึ่งที่มีลักษณะงดงามคล้ายดอกไม้สีทอง
ทองหยอด	เป็นสัญลักษณ์ของความร่ำรวยมีเงินมีทองใช้จ่ายอย่างไม่รู้หมดสิ้นประดุจให้ทองคำแก่กัน
ฝอยทอง	เป็นสัญลักษณ์ของความมั่งคั่งยืนยาวตลอดไป
ขนมต้มแดงต้มขาว ไม่กลั่นเกลตา	เป็นสัญลักษณ์ของการปิดเป่าสิ่งโชคร้าย เป็นการกลั่นเกลตาทำให้เกิดแต่สิ่งที่ดีๆทำแต่สิ่งที่ดีๆ การกลั่นเกลตาจิตใจ
ไข่ต้ม	การบูชาด้วยไข่ต้มนั้นมีความเชื่อว่า จะทำให้มีความสุขสบาย ไม่มีโรคร้ายไข้เจ็บ การกำเนิดของชีวิต ให้ความหมายแทนชีวิตที่เกิดใหม่
ข้าวสวย	เป็นการบูชาความดีของพระพุทธเจ้า
จตุรูป 3 ดอก	เป็นการจตุรูปบูชาพระรัตนตรัย พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์

ตารางที่ 2 อุปกรณ์และความหมายของอุปกรณ์ในพิธีกรรมการบูชาศาลพระภูมิ (ต่อ)

จุดรูป 5 ดอก	เป็นการบูชาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ พ่อแม่และครูบาอาจารย์
จุดรูป 9 ดอก	เป็นการบูชาผู้มีพระคุณ พระภูมิเจ้าที่ – เทพเจ้าป่า เจ้าเขา รุกขเทวดา ศาลพระภูมิ ศาลเทพ
เทียน	เป็นแสงส่องสว่างจัดความมืดให้สิ้นไป
กล้วย	เป็นผลไม้มงคลแห่งการแตกหน่อ แดกสาขา ที่เชื่อถือว่าเป็นตัวแทนแห่งการขยายสาขา และเชื่อว่าการกระทำสิ่งต่างๆ จะง่ายขึ้น
ขนมกล้วยฟู	เป็นสัญลักษณ์ของความเจริญรุ่งเรืองเฟื่องฟู
ไม้สักทอง	มีศักดิ์ศรี มีเงินมีทอง
ไม้ทองหลาง	ความมีสง่าราศี และความมีบารมี
ไม้ราชพฤกษ์	มีความอยู่เย็นเป็นสุขทั่วราชอาณาจักร
ไม้สีสุข	จะมีความอยู่เย็นเป็นสุข มีความสุขสงบ
ไม้พยอม	ความสูงส่ง ให้มีศักดิ์มีศรีคำจุน
ไม้ทรงบาดาล	ให้มีความสงบความสุข ร่มเย็น เป็นสุขเหมือนทรงยศ ทรงบาดาล

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

## บทที่ 5

### สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาความเชื่อส่วนบุคคลในการตั้งศาลพระภูมิ ของชาวบ้านในอำเภอปรางบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อส่วนบุคคลเกี่ยวกับการตั้งศาลพระภูมิ ของชาวบ้าน และการบูชาศาลพระภูมิตามความเชื่อของชาวบ้าน รวมทั้งการศึกษาถึงอุปสรรคที่ใช้ในการบูชาศาลพระภูมิของชาวบ้านในอำเภอปรางบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

#### ตอนที่ 1

สำหรับประวัติความเป็นมาในการตั้งศาลพระภูมิของ ชาวบ้านทั่วไปในอำเภอปรางบุรี นั้นส่วนใหญ่แล้วจะมีคติความเชื่อที่มีการสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ และเชื่อว่าการตั้งศาลพระภูมินั้นมีมาตั้งแต่โบราณแล้ว มีเพียงชาวบ้านบางส่วนที่ทราบถึงประวัติคร่าวๆเกี่ยวกับที่มาของการตั้งศาลพระภูมิ ซึ่งชาวบ้านที่ทราบประวัติจะเป็นชาวบ้านที่อยู่ในกลุ่มของผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถอธิบายได้ว่าชาวบ้านในพื้นที่นี้ได้มีการสืบทอดความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งศาลพระภูมิจากรุ่นสู่รุ่น

ถึงแม้ว่าชาวบ้านส่วนใหญ่อาจจะไม่ทราบถึงประวัติความเป็นมาที่แท้จริงแล้ว แต่ชาวบ้านทุกคนก็มีความเชื่อที่มีลักษณะเดียวกัน คือ มักมีความเชื่อว่า “พระภูมิ” หรือ “ภูมิเทวดา” มีหน้าที่รักษาอาณาเขตที่ดินที่เจ้าของได้อัญเชิญมาสถิตบนศาลพระภูมิ เพื่อปกป้องคุ้มครองเจ้าของบ้านและบริวารให้อยู่เย็นเป็นสุขมีความสุขเจริญรุ่งเรือง โดย มักจะมีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ถึงร่ำลับ และไสยศาสตร์ คงเป็นสิ่งที่ผูกพันในชีวิตชาวบ้านแทบทุกคน ศาลพระภูมิเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ใกล้ชิดตัวอันแสดงถึงความเชื่อและความศรัทธาที่ชาวบ้านมีต่อศาลพระภูมิ การเช่นสังเวยและการตั้งศาลพระภูมิ ถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติกันมาแต่โบราณ โดยชาวบ้านนิยมตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่ ในวันที่ปลูกสร้างบ้านเรือนใหม่ เพราะเชื่อว่าขั้นตอนการตั้งศาลพระภูมิจะเป็นการขับไล่สิ่งอัปมงคลทั้งหลายให้ออกไปจากบ้าน แล้วจึงอัญเชิญพระภูมิมาสถิตเพื่อปกป้องคุ้มครองเจ้าของบ้านและบริวารให้อยู่เย็นเป็นสุข มีความเจริญรุ่งเรืองมีโชคลาภ ผู้ทำพิธีกรรมตั้งศาลพระภูมินั้นเป็นได้ทั้งพระ หรือฆราวาสผู้ตั้งมั่นอยู่ในศีลในธรรม ตามคติความเชื่อจากพิธีกรรมพื้นบ้านแต่เดิม ความเชื่อทางพุทธศาสนา นำมาพัฒนาพิธีกรรมพื้นบ้าน เพื่อให้เกิดความขลังและ

ศักดิ์สิทธิ์ขึ้น การประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับสิ่งนี้ จึงต้องมีการกระทำอย่างถูกต้อง เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ผู้อยู่อาศัยศาลพระภูมิมิลักษณะเป็นบ้านหรือวิหารหลังเล็กตั้งอยู่บนเสาเดี่ยวหรือปะรำทำจากปูนหรือไม้ หรืออาจสร้างด้วยไม้ แบบเรือนทรงไทยแบบต่างๆ หรือหล่อด้วยปูน แบบวิหารจำลอง ปราสาท วิมาน พระปราสาท ศาลา เป็นต้น ตั้งไว้ในจุดที่เป็นมงคลตามความเชื่อ จุดที่เป็นมงคลนี้ถูกกำหนดโดยผู้ที่มีความรู้และมีความสามารถที่จะตั้งศาลได้ โดยผู้รู้จะเป็นผู้กำหนดอุปกรณ์ สิ่งของที่ต้องใช้ในวันที่ทำการตั้งศาลให้เจ้าของบ้านได้รับรู้และสรรหาของต่างๆตามที่กำหนดเพื่อมาใช้ในการตั้งศาลและการประกอบพิธีกรรมด้วย ในการกำหนดที่ตั้งของศาลนั้นมักจะอยู่ริมรั้วหรือมุมหนึ่งนอกบ้านเป็นบริเวณพื้นดินมิใช่บริเวณเดียวกับพื้นของตัวบ้าน ศาลต้องไม่ถูกเงาของตัวบ้านทอดลงมาทับ และบ้านหนึ่งก็อาจมีศาลพระภูมิมากกว่าหนึ่งหลัง ศาลพระภูมิมิมีการเรียกชื่ออื่นๆ อีกเช่น ศาลเจ้าที่ ศาลเพิงดา ศาลอากาศเทวดา หรือเพิงแคศาล โดยการตั้งศาลพระภูมิตั้งที่พบเห็นได้ในปัจจุบันนั้นจะมีการตั้งศาลเจ้าที่ หรือศาลตายายไว้คู่กันด้วย ซึ่งศาลเจ้าที่ เป็นที่ตั้งเพื่อให้เจ้าของที่ตั้งเดิมอยู่ ซึ่งแต่ละสถานที่ก็จะมีเจ้าของที่ตั้งเดิมแตกต่างกันไป เช่น ตายาย นางไม้ พ่อปู่ แต่ทว่า ไป ก็จะใช้ หุ่นตายายแทนเพื่อทำการดูแลรักษาอาณาเขตพื้นที่ของบุคคลผู้นั้นที่ทำการตั้งศาลขึ้น เพื่อปกป้องคุ้มครองดูแล รักษาสถานที่บ้านเรือนที่อยู่อาศัย ให้มีความเป็นสิริมงคลแล้วยังเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวบ้านในพื้นที่นี้ด้วย

## ตอนที่ 2

สำหรับพิธีกรรมบูชาศาลพระภูมิตั้งในวันทำพิธีตั้งศาล เจ้าบ้านเตรียมเครื่องสักการะและสังเวยพระภูมิชุดใหญ่ ตั้งบนโต๊ะพิธีต่อจากนั้นผู้ทำพิธีหรือพราหมณ์จะทำพิธีรำคาถาทำน้ามนต์ไหว้ครู อัญเชิญเทวดาให้มาสิงสถิตที่เจว็ด ก่อนนำเสาศาลมาฝังลงดินเพื่อให้ทำมาค้าขึ้น ก้าวหน้าร่ำรวย จะมีการนำน้ามนต์ธรรมสามารถบริเวณหลุม ช่วยไล่ภูตผีและสิ่งชั่วร้ายให้หมดไป จึงฝังสิ่งมงคลทั้งหลายลงไปด้วย เช่น ทองคำ เงิน เหล็ก แก้วมณี เป็นต้น รวมทั้งแผ่นทองคำ ซึ่งดวงชะตาของเจ้าของบ้าน ดวงชะตาพระภูมิ และยันต์จัดตุ้โร เจิมด้วยแป้งหอมเนื้อมันหอม โรยทับตามด้วยดอกไม้ชื่อเป็นมงคลปนกับเหรียญบาทเหรียญสตางค์ จากนั้นจึงโบกปูนปิดทับตั้งเสาศาลครอบรอยปูนนี้ ให้ความสูงของปลายเสาอยู่ระดับเพิงดาจึงยกระดับศาลพระภูมิขึ้นบนเสาไม่ให้เอียงไปด้านใดด้านหนึ่ง ถ้าเป็นสมัยก่อนจะนำเสาของศาลนั้นปักลงหลุมที่ทำพิธี หลังจากอัญเชิญเจว็ดมาสถิตที่ศาล โดยห้ามมิให้เอียงด้านใดด้านหนึ่ง พราหมณ์ผู้ทำพิธีจะมีการเจิมศาลและพรมน้าอบที่ตัวศาล จากนั้นจึงจัดแจกันดอกไม้ กระจ่างรูป ขำรับใช้พระภูมิ ละครรำ ช้างม้า เครื่องเช่นบูชา พวงมาลัย ผ้าแพรผ้าสีผูกประดับที่เสา บูชาเครื่องเช่น เป็นอันเสร็จพิธีตั้งศาล ส่วนการเช่นสังเวย

พระภูมินิยมทำกันในหลายโอกาส ไม่ว่าจะเป็นงานมงคลอื่นๆ เช่น งานขึ้นปีใหม่ งานทำบุญบ้าน งานแต่งงาน งานบวช บางคนอาจบูชาทุกวัน โดยการถวายนั้นตามตำราพรหมชาติกล่าว

ว่า ต้องงานแต่งงาน งานบวช บางคนอาจบูชาทุกวัน ต้องกล่าวชื่อพระภูมิซึ่งก็คือ "พระชัยมงคล" ให้ถูกต้อง ต้องสังเวทอาหารคาวหวานให้ถูกต้องในเวลาก่อนเที่ยงวัน และต้องออกชื่อคนใช้ของพระภูมิคนใดคนหนึ่ง (นายจันทิศ นายจันธิ และจันสพพระเชิงเรือน) เป็นคนนำไปถวายบูชาพระภูมิอีกทอดหนึ่ง หรือบางคนก็จะถวายเป็นผลไม้มงคล 3 อย่าง ดอกไม้ รูปเทียน น้ำ ขนมหอมตามที่เจ้าของบ้านสะดวก และเมื่อเสร็จจากการเซ่นบูชาแล้ว ควรลาเครื่องสังเวทหลังจากรูปหมดก้านแล้ว แบ่งอาหารคาวหวานเป็นที่เล็กๆ วางไว้โคนเสาเพื่อเซ่นแก่คนใช้ของพระภูมิและผีไม่มีญาติ

### ตอนที่ 3

สำหรับอุปกรรม สิ่งของที่นำมาใช้ถวายศาลพระภูมินั้น มักจะเป็นสิ่งของที่มีความเป็นมงคล และเป็นสิ่งของที่มีความหมายที่ดีในเชิงของความเชื่อต่างๆของชาวบ้าน ซึ่งอุปกรรมที่ใช้ในการบูชาศาลพระภูมิ ชาวบ้านส่วนใหญ่จะนิยมกราบบูชาด้วย ข้าวสวยสุก ไข่ต้ม สำหรับกับข้าวอาหารคาวหวาน พืชผลที่เป็นสิริมงคล และดอกไม้ รูป เทียน หรือสำหรับกับข้าวตามที่เจ้าของบ้านสะดวก ซึ่งอุปกรรมต่างๆที่ใช้ในการไหว้ศาลพระภูมินั้นจะเป็นสิ่งของที่มีความหมายเป็นสิริมงคลทั้งสิ้น โดยชาวบ้านจะมีความเชื่อว่าถ้าได้ทำการบูชาแล้วจะสามารถส่งผลดีและก่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลต่อเจ้าของบ้าน ซึ่งสิ่งของต่างๆที่มีความสำคัญและมีความนิยมในการบูชาศาลพระภูมิกันโดยทั่วไปมีดังนี้

ข้าวสวย การบูชาข้าวสวยพระเป็นขนบธรรมเนียมที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ตั้งแต่ในสมัยโบราณซึ่งในปัจจุบันสามารถพบได้โดยทั่วไป โดยการถวายข้าวสวยเป็นการบูชาความดีของพระพุทธเจ้า ถ้าเป็นกรรมฐานเขาเรียก “พุทธานุสสติกรรมฐาน” สูงมาก

ไข่ต้ม การบูชาพระด้วยไข่ต้มนั้นมีความเชื่อว่าจะทำให้มีความสุขสบาย ไม่มีโรคร้ายเป็นต้นกำเนิดของชีวิต ให้ความหมายแทนชีวิตที่เกิดใหม่

หมู เป็นสัญลักษณ์แทนความมั่งคั่ง ความอุดมสมบูรณ์ ด้วยความอ้วนของตัวหมู สะท้อนถึงความกินดีอยู่ดี

ขนมทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง เป็นสัญลักษณ์แสดงความมั่งคั่งร่ำรวย มีเงินมีทอง สมดังชื่อของขนม

ขนมถ้วยฟู เป็นสัญลักษณ์ของความเจริญรุ่งเรืองเฟื่องฟู

ขนมต้มแดงต้มขาว เป็นสัญลักษณ์ของการปิดเป่าสิ่งโชคร้าย ป้องกันสิ่งอัปมงคล

กล้วย เป็นผลไม้มงคลแห่งการแตกหน่อ แดกสาขา เช่นเดียวกับกล้วยเพียงหนึ่งเครือที่มีลูกเป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้กล้วยจึงเป็นผลไม้แห่งความมงคลที่เชื่อกันว่าเป็นตัวแทนแห่งการขยายสาขากิจการ การมีบริวารมาก อีกนัยหนึ่งคือ การทำมาหากินจะเป็นเรื่องง่ายๆเหมือนปอกกล้วย

ส้ม เป็นสัญลักษณ์แห่งความโชคดี ประสบแต่โชค และมงคลกับครอบครัวและตนเอง  
 จุศรูป 3 ดอก เป็นการจุศรูปบูชาพระรัตนตรัย บูชา พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์  
 จุศรูป 5 ดอก เป็นการจุศรูปบูชาพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ พ่อแม่และครูบาอาจารย์  
 จุศรูป 9 ดอก เป็นการจุศรูปบูชาผู้มีพระคุณ พระภูมิเจ้าที่ - เทพ เจ้าป่า เจ้าเขา รุกขะ  
 เทวดา ศาลพระภูมิ ศาลเทพ

เทียน เป็นสัญลักษณ์การส่องแสงสว่าง ขจัดความมืดให้สิ้นไป

ดอกไม้ ชาวบ้านมีความเชื่อว่าถ้ามีการถวายดอกไม้ศาลพระภูมิ จะทำให้เกิดมาในชาติ  
 ภพหน้ามีหน้าตาที่สวยงาม ดอกไม้ที่นิยมใช้ไหว้ศาลพระภูมิ เช่น ดอกดาวเรือง ดอกกล้วยไม้ เป็น  
 ต้น

ดอกดาวเรือง เป็นสัญลักษณ์มงคล เสริมชะตาชีวิตให้รุ่งเรืองเจริญก้าวหน้า ดอก  
 ดาวเรืองมีสีตั้งทองคำรามเรืองรองเป็นมงคลหนุนให้มีเงินมีทอง  
 ดอกกล้วยไม้ เป็นสัญลักษณ์แห่งคุณธรรม ช่วยให้จิตใจสงบ สุขุม ดับความร้อนใน  
 จิตใจให้เย็นลงได้ อีกทั้งยังมีความละเอียดรอบคอบ

#### อภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษาความ เชื่อส่วนบุคคลเกี่ยวกับการตั้งศาลพระภูมิ ของชาวบ้านในอำเภอ  
 ปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งศาลพระภูมิและศาลเจ้าที่เป็นอย่างมาก  
 โดยมีการธำรงรักษาวัฒนธรรม ความเชื่อ จากอดีตจนถึงปัจจุบันให้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเชื่องช้า  
 โดยความเชื่อ ในการตั้งศาลพระภูมินั้นจะมีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะเป็นไปในลักษณะของการ  
 เปลี่ยนแปลงที่มีความเหมาะสมของแต่ละยุคสมัย แต่ก็ยังคงปฏิบัติตามกรอบแนวคิดเดิม ทั้งนี้เป็น  
 เพราะชาวบ้าน ได้รับการถ่ายทอดและปลูกฝังคติความเชื่อต่างๆมาจากบรรพบุรุษอย่างต่อเนื่อง โดย  
 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นจะมีการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากปัจจัยทางเศรษฐกิจและ  
 เทคโนโลยีที่มีการเปลี่ยนแปลงไปนั่นเอง ซึ่งความเชื่อนั้นจะดำรงอยู่ได้ก็ต่อเมื่อความเชื่อนั้นจะต้อง  
 มีการปรับปรุง ซึ่งหากความเชื่อเป็นเพียงแค่คนรุ่นหลังรับเอาไว้เพียงเป็นมรดกมิแต่รักษาไว้หรือไม่  
 มีการปรับปรุงให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันหรือยุคสมัย ความเชื่อนั้นย่อมไม่มีความเจริญงอกงาม  
 อาจเสื่อมความนิยมและสูญหายไปนั่นเอง แต่ในทางกลับกันหากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมาก  
 จนเกินไปก็อาจจะทำให้ความเชื่อนั้นมีความผิดเพี้ยนไปที่สุด ดังนั้นคนรุ่นหลัง ที่สืบต่อความเชื่อจึง  
 ต้องดำรงไว้ซึ่งความเชื่อที่มีความศรัทธาและความเคารพ และสามารถปรับเปลี่ยนหรือเปลี่ยนแปลง  
 ตามสถานการณ์ปัจจุบันที่ไม่ทำให้เกิดผลกระทบต่อความเชื่อส่วนบุคคลนั่นเอง โดยสามารถ  
 อภิปรายผลการศึกษาได้ดังนี้



## 1. ด้านสังคม

ในสังคมไทยความเชื่อเป็นส่วน นรวมเกิดเป็นระบบขึ้นในสังคมซึ่งโดยมากเรียกว่า “ศาสนา” เป็นเรื่องทางสังคมโดยตรง เป็นปัจจัยเชื่อมโยงสถาบันต่างๆ ในสังคม ทั้งด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ ในแง่การสร้างสรรค การยกระดับวัฒนธรรมและความสืบเนื่องทาง วัฒนธรรมจนกลายเป็นอารยธรรม ศาสนา และความเชื่อเป็นทั้งเหตุโดยตรง เป็นปัจจัยโดยตรงและ โดยอ้อมที่จะทำให้ เกิดอารยธรรมในสังคมหรือของชนชาติใดชนชาติหนึ่งจากจุดศูนย์กลางอารย ธรรม

สำหรับความเชื่อในเรื่องของศาลพระภูมิของชาวบ้านในอำเภอปรางบุรี จังหวัด ประจวบคีรีขันธ์ ชาวบ้านส่วนใหญ่เชื่อว่าการเคารพนับถือศาลพระภูมิมีมาตั้งแต่สมัยโบราณ ซึ่งเชื่อ ว่าถ้าตั้งศาลพระภูมิในพื้นที่บริเวณบ้านนั้นจะส่งผลดีเป็นมงคลกับครอบครัว โดยความเชื่อเกี่ยวกับการ ตั้งศาลพระภูมิของชาวบ้านในแต่ละพื้นที่นั้นจะมีความแตกต่างกันออกไปแต่สำหรับชาวบ้าน ในอำเภอปรางบุรีนั้นจะมีความเชื่อที่มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน คือ ชาวบ้านนิยมตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่ เพราะเชื่อว่าขั้นตอนการตั้งศาลจะเป็นการขับไล่สิ่งอัปมงคลทั้งหลายให้ออกไปจากบ้าน แล้วจึง อัญเชิญพระภูมิมาส่งสถิตเพื่อปกป้องคุ้มครองเจ้าของบ้านและบริวารให้อยู่เย็นเป็นสุข มีความ เจริญรุ่งเรืองมีโชคสาก เป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว จึงทำให้ชาวบ้านเกิดความสบายใจ ส่งผลทำให้ความสัมพันธ์ของชาวบ้านในชุมชนเป็นไปอย่างสงบสุขและมีการพึ่งพาอาศัยกัน โดย ปราศจากความแบ่งแยกทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้เกิดขึ้นในกลุ่ม ชาวบ้านด้วยกัน

ซึ่งผลการศึกษาค้นคว้าความเชื่อส่วนบุคคลในการตั้งศาลพระภูมิ ของชาวบ้านในอำเภอปราง บุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์นั้นมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของนายสมพร รัตนบุรี (2546 : ก)

วิทยานิพนธ์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขา สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา “ศึกษานุมัติปัญญา ชาวบ้านด้านคติความเชื่อและพิธีกรรมในการตั้งศาลพระภูมิที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของ

ประชาชน : กรณีศึกษาชุมชนวัดบางสะแกในและชุมชนสามัคคีธรรม แขวงตลาดพลู เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ” โดยจากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านมีความเชื่อในการตั้งศาลพระภูมิว่า ความเชื่อ นั้นเป็นความเชื่อที่เป็นนามธรรม สังคมจะมีคนที่พร้อมไปด้วยศีลธรรมจรยา ซึ่งจะก่อให้เกิดการ เคารพนอบน้อมต่อผู้ที่ควรเคารพและพฤติกรรมที่ไม่ก้าวร้าวซึ่งจะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสังคมอัน เป็นผลโดยอ้อมที่การตั้งศาลพระภูมิส่งผ่านทางคติความเชื่อมาแก่ผู้ตั้งศาลไว้ในบ้านและครอบครัว ประโยชน์ที่ได้จึงตกแก่สังคมด้วย ฉะนั้นจึงทำให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างกัน ระหว่างคนใน ครอบครัว บ้านสู่บ้าน บ้านสู่ชุมชน และชุมชนสู่อีกชุมชนหนึ่ง ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่าง กัน นำไปสู่การทำกิจกรรมร่วมกันในสังคม

## 2. ด้านจิตใจ

สังคมไทยมีพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่คอยยึดเหนี่ยวจิตใจและยึดถือในการประพฤติปฏิบัติ อีกทั้งยังมีส่วนช่วยจรรโลงให้สังคมไทยสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยความสะดวกตลอดมา

ชาวบ้านในอำเภอปราณบุรีนั้นถือว่าศาลพระภูมินั้นเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางใจที่สำคัญ เนื่องจากชาวบ้านเชื่อว่าเมื่อมีการสร้างบ้านใหม่หรือการย้ายที่อยู่ใหม่จะต้องมีการตั้งศาลพระภูมิในบริเวณบ้านแล้วจะส่งผลดีให้แก่ตนเองและครอบครัวที่อยู่อาศัยในบริเวณบ้านเดียวกัน ซึ่งในการตั้งศาลพระภูมิของชาวบ้านจะมีการตั้งศาลพระภูมิและศาลเจ้าที่คู่กันด้วย โดยชาวบ้านมีความเชื่อว่าศาลพระภูมินั้นจะทำการปกปักรักษาบริเวณบ้านรวมถึงดูแลคนในบ้านด้วย ส่วนศาลเจ้าที่นั้นชาวบ้านเชื่อว่าศาลเจ้าที่จะช่วยดูแลรักษาเขตพื้นที่อาณาเขตของบุคคลนั้นทั้งหมด โดยเมื่อชาวบ้านได้ทำการตั้งศาลพระภูมิและศาลเจ้าที่ในบริเวณบ้านแล้วก็จะมีความเคารพ ศรัทธาและมีความเชื่อมั่นว่าตนเองและครอบครัวจะอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข ปราศจากภัยอันตรายทั้งปวงจากการที่คนภายในบ้านที่ได้เดินทางไปในที่ต่างๆ อาจจะโดนผีหลอก ผิดายโหงวทัก (ภาษาชาวบ้าน) ซึ่งบุคคลนั้นก็จะมีไม่รู้ตัวและอาจจะทำให้เกิดความไม่สบายตัวจนเกิดอาการป่วยได้ซึ่งเมื่อบุคคลนั้นเข้ามาในเขตพื้นที่บริเวณของศาลพระภูมิและศาลเจ้าที่นั้นท่านก็จะเข้าไปซัดขวางและปิดเป่าให้เคราะห์หรือทุกข์นั้นเบาบางลงได้ จึงทำให้ชาวบ้านรู้สึกปลอดภัยและดำเนินชีวิตได้อย่างราบรื่นต่อไป

จากผลการศึกษาความเชื่อของชาวบ้านดังกล่าว ถือว่าการตั้งศาลพระภูมิส่งผลทางด้านจิตใจต่อชาวบ้าน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของถาวร คำเนตร (2545 : ก) ศึกษาเรื่อง “คติความเชื่อในประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับ เจ้าจอมปากของภูเวียง อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น ”, ชื่น ศรีสวัสดิ์ (2530 : 30) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเร้นลับในหมู่ชาวไทยเขมร : กรณีศึกษาคาถาอาคม โดยศึกษาในจังหวัดสุรินทร์” และกิตติมา ริวแดง (2526 : 162) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “อิทธิพลของปัจจัยด้านความเชื่อและความสัมพันธ์ภายในครอบครัวต่อภาวะสุขภาพจิตของประชาชนในเขตอำเภอบ้านเขว จังหวัดสุรินทร์” ทำให้ทราบว่าคติความเชื่อเกี่ยวกับในเรื่องผี ซึ่งเชื่อว่าดวงวิญญาณจะคอยปกป้องคุ้มครองช่วยเหลือในเวลาที่มิมีปัญหา เชื่อว่าเป็นผีชั้นสูงเป็นเทพเจ้ารักษาป่า เป็นผีบ้านผีเมืองที่มีอำนาจสูง ซึ่งไม่ควรลบหลู่และมีการบูชาสักการะดวงวิญญาณ โดยในการนับถือศาลพระภูมิของชาวบ้านนั้นก็มีความเชื่อที่คล้ายคลึงกัน คือ เชื่อว่าทั้งพระภูมิ เจ้าที่ หรือสิ่งศักดิ์อื่นใดเป็นดวงวิญญาณที่คอยปกป้องคุ้มครองดูแล และช่วยเหลือในยามที่มีปัญหา ซึ่งกล่าวได้ ว่าเป็นที่พึ่งพาทางจิตใจของชาวบ้านนั่นเอง

## 3. ด้านพฤติกรรมของมนุษย์

ความเชื่อของมนุษย์ส่วนใหญ่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เมื่อสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นมีผลต่อวิถีชีวิตมนุษย์ทั้งให้คุณประโยชน์และให้โทษ ซึ่งมนุษย์ไม่สามารถค้นหาสาเหตุ

มาอธิบายได้ทำให้เกิดความหวาดกลัวและต้องการที่พึ่งพาทั้งทางกายและทางใจ และเนื่องจากคนไทยนับถือพระพุทธศาสนาตั้งแต่บรรพบุรุษ ความเชื่อจึงมุ่งเน้นพระรัตนตรัยหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ใครทำกรรมใดไว้ผลกรรมนั้นจะตามสนอง ซึ่งมีความเชื่อว่า “ทำดียอมได้ดี ทำชั่วยอมได้ชั่ว ” ไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ จึงเป็นสาเหตุให้ชาวบ้านทั่วไปมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆดังกล่าว

โดยชาวบ้านในอำเภอปราณบุรีส่วนใหญ่มีความเชื่อและความศรัทธาเกี่ยวกับศาลพระภูมิเป็นอย่างมาก แต่ก็มีชาวบ้านบางส่วนที่อาจจะไม่เชื่อซึ่งถือเป็นพวกดีรั้นและมองว่า าคติความเชื่อเหล่านั้นเป็นเรื่องเหลวไหล งามาย แต่ในความเป็นจริงนั้นความเชื่อเหล่านี้ก่อให้เกิดวัฒนธรรมประเพณีประจำท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งก่อให้เกิดความคิดและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการแสดงออกถึงความเชื่อเหล่านั้น ความเชื่อในเรื่องของสิ่งศักดิ์สิทธิ์สามารถก่อให้เกิด การปฏิบัติตนให้อยู่ตามทำนองครองธรรม ทำแต่ความดี ละเว้นความชั่ว โดยเป็นตัวที่กำหนดพฤติกรรมของบุคคลในสังคมได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังเชื่อว่าบุคคลที่ไม่มี ความเชื่อและมีพฤติกรรมที่ลบหลู่นั้นก็จะมีส่งผลให้บุคคลนั้นต้องประสบกับสิ่งเลวร้ายและเมื่อเกิด สิ่งที่ไม่ดีกับบุคคลนั้นขึ้นก็จะไม่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คอยคุ้มครอง

การศึกษาทางด้านพฤติกรรมของชาวบ้านสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ (2526 : ก) ศึกษาเรื่อง “คติความเชื่อและพิธีกรรมของคนไทยในจังหวัดนครปฐม ” และวิวัฒน์ เตเมี่ยมพันธ์ (2526 : 108) ได้ศึกษาเรื่อง “คติความเชื่อและประเพณีบางประการเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน การปลูกสร้าง และวางผังที่พื้ที่อาศัยในล้านนา ” โดยสรุปได้ว่าความเชื่อเป็นตัวการในการกำหนดพฤติกรรมของบุคคล จนการศึกษาว่าอาจมีสาเหตุมาจากภาวะของสังคมที่ซับซ้อนขึ้น และภาวะทางเศรษฐกิจการเมืองที่ทำให้รู้สึกไม่มั่นคง ชาวบ้านจึงหันไปนิยมความเชื่อทางนี้มากขึ้น โดยชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบวัฒนธรรมเชิงพฤติกรรมและคติความเชื่อ พร้อมทั้งพิธีกรรมและประเพณีบางประการที่สัมพันธ์กัน โดยได้เสนอข้อสังเกตเกี่ยวกับคติความเชื่อที่เห็นได้จากพงศาวดารการก่อสร้าง บ้านเมืองว่า จะต้องดูแลลักษณะภูมิประเทศที่เป็นพิเศษ มีการตั้งเสาหลักเมืองมีความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจของภูตผีที่มีฐานะเป็นเสื่อเมืองที่คุ้มครองชาวเมือง และคติความเชื่อทางโหราศาสตร์เกี่ยวกับฤกษ์ยาม ความเชื่อเหล่านี้เกี่ยวข้องกับเชิงความเชื่อในการปลูกเรือนพักอาศัยในล้านนาด้วย นอกจากนี้ยังได้รวมเอาความเชื่อและพิธีกรรมที่ชาวบ้านกระทำในขั้นตอนระหว่าง การปลูกสร้างบ้านตั้งแต่การออกไปตัดไม้ในป่า จนกระทั่งเสามงคลเรือน ฉะนั้นศาลพระภูมิจึงเป็นสิ่งที่ควรจะมีการจัดระเบียบให้คนทั่วไปสามารถศึกษาและค้นคว้าได้เพราะไม่ได้เป็นศาสตร์ ลึกลับซับซ้อนแต่อย่างใด ทั้งยังถือเป็นการดำรงเอกลักษณ์ด้านสถาปัตยกรรมในการสร้างเรือนไทย เป็นกลวิธีในการสร้างเสริมศีลธรรมจรรยา และสั่งสอนอบรมในทางอ้อม ซึ่งไม่สามารถมองเห็นได้แต่

ผ่านการชิมชั้บทุกๆวัน ก็ส่งผลนำไปสู่จิตใจที่ติงามรู้จักแยกแยะดีชั่ว รู้จักเคารพบูชา สิ่งที่ควรบูชา ไม่เชื่อแบบมงาย และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้มั่นคงพร้อมที่จะทำสิ่งต่างๆต่อไป

### ข้อเสนอแนะ

1. เนื่องจากการศึกษาความเชื่อส่วนบุคคลในการตั้งศาลพระภูมิ พบว่า ชาวบ้านมีความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิและเจ้าที่เป็นอย่างมาก ดังนั้นภาครัฐควรสนับสนุนประเพณี พิธีกรรมต่างๆที่มีความสำคัญของชุมชนนั้น เพราะประเพณี พิธีกรรมต่างๆถือเป็นเครื่องมือที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์ของชุมชนให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

2. จากการศึกษาความเชื่อของชาวบ้านนั้น จะเห็นได้ว่าสถาบันครอบครัวถือว่ามีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดและธำรงไว้ซึ่งความเชื่อ โดยผ่านการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ดังนั้นถ้าสถาบันทางสังคมอื่นๆเข้ามามีบทบาทในการธำรงรักษาไว้ซึ่งความเชื่อมากยิ่งขึ้น ทั้งสถาบันการศึกษา สถาบันศาสนาและสถาบันอื่นๆ ซึ่งจะทำให้ความเชื่อนี้ยังคงธำรงอยู่ต่อไป

3. สำหรับผู้ที่มีความต้องการที่จะประกอบธุรกิจเกี่ยวกับการสร้างและจำหน่ายศาลพระภูมินั้นควรจะมีการคำนึงถึงความต้องการ และความเคารพนับถือซึ่งอาจจะมีผลต่อการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการด้วย นอกจากนี้ผู้ประกอบการที่ต้องการทำธุรกิจเกี่ยวกับศาลพระภูมินั้นควรให้ความสำคัญกับการให้บริการลูกค้า เช่น การให้บริการครบวงจรทั้งการจำหน่ายศาลพระภูมิและการรับตั้งศาลพระภูมิเพื่อสร้างความสะดวกและความพึงพอใจให้แก่ลูกค้า

### ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาข้อมูลที่อาจเกิดผลกระทบต่อวิถีความเชื่อส่วนบุคคลเกี่ยวกับการตั้งศาลพระภูมิเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงทางด้านอื่นๆที่เกิดขึ้นด้วย

2. ควรศึกษาความเชื่อส่วนบุคคลเกี่ยวกับการตั้งศาลพระภูมิของชาวบ้านในพื้นที่ต่างๆที่มีความเชื่อที่หลากหลายเพื่อมาสนับสนุนความเชื่อต่างๆที่มีความแตกต่างกัน และช่วยให้เข้าใจถึงความเชื่อส่วนบุคคลของชาวบ้านในแต่ละท้องถิ่นว่ามีความแตกต่าง หรือคล้ายคลึงกันอย่างไร

3. เนื่องจากในการศึกษาความเชื่อส่วนบุคคลในการตั้งศาลพระภูมิในครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งในการศึกษาครั้งต่อไปควรจะมีการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณขึ้นบ้าง เพื่อที่จะได้รับข้อมูลข้อเท็จจริงในด้านอื่นๆ อีกด้วย

### บรรณานุกรม

กิ่งแก้ว อัดถาวร. คติชนวิทยา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2520.

ขนิษฐา จิตชินะกุล. คติชนวิทยา. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2545.

จิตจินต์ เจียรไน . เรื่องของศาลพระภูมิ [Online]. เข้าถึงเมื่อ 20 ตุลาคม พ.ศ.2554. เข้าถึงได้จาก

<http://www.tawanlanna.com>

ชัยยุทธ สมประดี. “พิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องวิญญาณของชาวบ้านคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2546.

เทพ สงวนกิตติพันธุ์. ความเชื่อในสังคมไทย. อุดรธานี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2549.

ทัศนีย์ ทานตวนิช. คติชาวบ้าน. ชลบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรจน์บางแสน, 2546.

ประภาเพ็ญ สุวรรณ . ทัศนคติ : การจัดการเปลี่ยนแปลง และพฤติกรรมอนามัย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2526.

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. จิตวิทยาการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สหมิตร ออฟเซท, 2534.

ผาสุก สุทนต์เมธา. คติชาวบ้านกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2535.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). วัฒนธรรมกับการพัฒนา. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2532.

ยิ่งยง เรื่องทอง. สังคมและวัฒนธรรมในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2542.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2546.

รัชดา ไชโยธา. “ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อในปิ้งจี้ควบคุมภายในและภายนอกกับพฤติกรรมการเผชิญปัญหาของผู้ถูกควบคุมความประพฤติในกรุงเทพมหานคร.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543.

โรศิษ. ความเชื่อ [Online]. เข้าถึงเมื่อ 20 ตุลาคม พ.ศ.2554. เข้าถึงได้จาก

[http://www.stou.ac.th/Offices/rdec/udon/upload/socities9\\_10.html](http://www.stou.ac.th/Offices/rdec/udon/upload/socities9_10.html)

วรวิษ สุวรรณฤทธิ์และคณะ. วิถีไทย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2547.

สถาพร ศรีสังข์. บทความเรื่องการตัดสินใจ [Online]. เข้าถึงเมื่อ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2554. เข้าถึงได้

จาก [http://www.stou.ac.th/Offices/rdec/udon/upload/socities9\\_10.html](http://www.stou.ac.th/Offices/rdec/udon/upload/socities9_10.html)

สุนทรี โคมิน. บทความเรื่องการตัดสินใจ [Online]. เข้าถึงเมื่อ 20 ตุลาคม พ.ศ.2554. เข้าถึงได้จาก

[http://www.stou.ac.th/Offices/rdec/udon/upload/socities9\\_10.html](http://www.stou.ac.th/Offices/rdec/udon/upload/socities9_10.html)

สุพัตรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี. พิมพ์ครั้งที่ 1.

กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2528.

สมชัย ใจดี และ ชรรยง ศรีวิริยาภรณ์. ประเพณีและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2536.

สุรพล พยอมแย้ม. จิตวิทยาสัมพันธภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : บางกอก-คอมเทค อินเตอร์เทรด , 2545.

สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. การละเล่นพื้นเมืองภาคใต้. พิมพ์ครั้งที่ 1. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา, 2528.

อนุমানราชชน, พระยา [เสถียร โสเสศ]. ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาวิชาศิลปศาสตร์, 2532.

\_\_\_\_\_. ความหมายของวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย, 2539.

\_\_\_\_\_. ประเพณีเนื่องในการสร้างบ้านปลูกเรือน. กรุงเทพฯ : ศยาม, 2539.

อมรา พงศาพิชญ์. สังคมและวัฒนธรรม ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2544.

อุดม เขยทิวังศ์. ประเพณี พฤติกรรมท้องถิ่น. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ, 2545.

อุษา กลิ่นหอม. วัฒนธรรมและประเพณีในสังคมไทย. มหาสารคาม : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย มหาสารคาม, 2546.

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี



ผลงานวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาตรี

## ภาคผนวก ก

## นามานุกรม

1. คุณปู่แก้ว คงทน อายุ 80 ปี อาชีพ หมอชาวบ้าน สัมภาษณ์วันที่ 17 ตุลาคม 2554
2. คุณตาเบิ้ม ไม่ทราบนามสกุล อายุ 76 ปี อาชีพ หมอชาวบ้านและคนขับรถรับ-ส่งนักเรียน  
สัมภาษณ์วันที่ 30 ธันวาคม 2554
3. คุณสามารด พุ่มดอกไม้ อายุ 47 ปี อาชีพ รับจ้าง สัมภาษณ์วันที่ 15 ตุลาคม 2554
4. คุณบุญสม เกตุสุข อายุ 46 ปี อาชีพ รับจ้าง สัมภาษณ์วันที่ 15 ตุลาคม 2554
5. คุณยุพิน ดอกยี่สุ่น อายุ 42 ปี อาชีพ ค้าขาย สัมภาษณ์วันที่ 1 พฤศจิกายน 2554
6. คุณอภัสรา ไม่ทราบนามสกุล อายุ 42 ปี อาชีพ แม่บ้าน สัมภาษณ์วันที่ 1 พฤศจิกายน 2554
7. คุณตาเหลียว ไม่ทราบนามสกุล อายุ 68 ปี อาชีพ รับจ้าง สัมภาษณ์วันที่ 24 ธันวาคม 2554
8. คุณสมพร สงกระสินธุ์ อายุ 48 ปี อาชีพ รับจ้าง สัมภาษณ์วันที่ 1 พฤศจิกายน 2554
9. คุณยายบุญรวม ตุ๊กไส อายุ 81 ปี อาชีพ ค้าขาย สัมภาษณ์วันที่ 24 ธันวาคม 2554
10. คุณจรัส พุ่มจันทร์ อายุ 53 ปี อาชีพ รับจ้าง สัมภาษณ์วันที่ 24 ธันวาคม 2554
11. คุณเนื่อทอง แดงน้อย อายุ 48 ปี อาชีพ ค้าขาย สัมภาษณ์วันที่ 26 ธันวาคม 2554
12. คุณจรินทร์ ต้นจันทร์ อายุ 63 ปี อาชีพ ค้าขาย สัมภาษณ์วันที่ 26 ธันวาคม 2554
13. คุณอรพิน เข้มคงพลอง อายุ 43 ปี อาชีพ ค้าขาย สัมภาษณ์วันที่ 26 ธันวาคม 2554
14. คุณละไม นาควรพงศ์ อายุ 68 ปี อาชีพ ค้าขาย สัมภาษณ์วันที่ 26 ธันวาคม 2554
15. คุณนฤมล ประกอบชาติ อายุ 49 ปี อาชีพ ค้าขาย สัมภาษณ์วันที่ 27 ธันวาคม 2554
16. คุณยายเทือง ประกอบชาติ อายุ 80 ปี อาชีพ ค้าขาย สัมภาษณ์วันที่ 27 ธันวาคม 2554
17. คุณอ้อด ไม่ทราบนามสกุล อายุ 48 ปี อาชีพ รับจ้าง สัมภาษณ์วันที่ 27 ธันวาคม 2554
18. คุณกัลยาณี อินแพง อายุ 45 ปี อาชีพ แม่บ้าน สัมภาษณ์วันที่ 27 ธันวาคม 2554
19. คุณยายบุญรวม บุญทอง อายุ 81 ปี อาชีพ ค้าขาย สัมภาษณ์วันที่ 29 ธันวาคม 2554
20. คุณรัชนี กองอินทร์ อายุ 48 ปี อาชีพ แม่บ้าน สัมภาษณ์วันที่ 29 ธันวาคม 2554
21. คุณสมหวัง ต้นเนียม อายุ 54 ปี อาชีพ รับจ้าง สัมภาษณ์วันที่ 29 ธันวาคม 2554
22. คุณอารีย์ ธรรมเนียม อายุ 52 ปี อาชีพ ค้าขาย สัมภาษณ์วันที่ 29 ธันวาคม 2554



ภาคผนวก ข  
แนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์

เรื่อง : การศึกษาความเชื่อส่วนบุคคลในการตั้งศาลพระภูมิ ของชาวบ้านในอำเภอปรางบุรี  
จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

สัมภาษณ์วันที่.....เดือน.....ปี พ.ศ. ....  
ชื่อ-นามสกุล.....อายุ.....ปี  
อาชีพ ..... ภูมิลำเนา.....  
.....

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อในการตั้งศาลพระภูมิ

1. ความเชื่อในการตั้งศาลพระภูมิมีความเป็นมาอย่างไร
2. ชาวบ้านมีลักษณะความเชื่อในเรื่องศาลพระภูมิอย่างไร (เช่น การบนบานศาลกล่าว)
3. ศาลพระภูมิมีความสำคัญกับการตั้งบ้านเรือนอย่างไร
4. เมื่อมีการตั้งศาลพระภูมิแล้วจะส่งผลต่อตนเองและครอบครัวอย่างไรบ้าง
5. การตั้งศาลพระภูมิจำเป็นต้องมีการตั้งศาลทุกบ้านไหม
6. การตั้งศาลพระภูมิจำเป็นจะต้องให้ผู้รู้และผู้ที่มีความเข้าใจพิธีกรรมโดยตรงมาทำการตั้งศาลพระภูมิหรือไม่
7. ถ้าบริเวณบ้านไม่มีการตั้งศาลพระภูมิจะส่งผลกระทบต่อผู้อยู่อาศัยอย่างไร
8. ในปัจจุบันมีธุรกิจศาลพระภูมิแบบใหม่เกิดขึ้น ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร และการตั้งศาลพระภูมินั้นจำเป็นหรือไม่ที่ต้องเป็นศาลพระภูมิที่มีลักษณะแบบไทย

## ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการบูชาศาลพระภูมิ

1. ชาวบ้านมักจะมีการบูชาศาลพระภูมิอย่างไร
2. มีการบูชาศาลพระภูมิในวัน และเวลา ช่วงไหน อย่างไร
3. อุปกรณ์ที่ใช้ในการบูชาศาลพระภูมิตามปกติมีอะไรบ้าง
4. การบูชาศาลพระภูมิในวันธรรมดา วันสำคัญ และวันพระใหญ่ แตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร
5. อุปกรณ์ที่ใช้ในการบูชาศาลพระภูมิในวันธรรมดา วันสำคัญ และวันพระใหญ่ แตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร
6. ขั้นตอนการบูชาศาลพระภูมิเป็นอย่างไร



ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

ภาคผนวก ค  
รูปภาพประกอบการศึกษา

ศาลพระภูมิของชาวบ้านในอำเภอปราณบุรี



ผลงานวิจัยนันทนาการศึกษา สหกิจศึกษา



ศาลพระภูมิตามความเชื่อของชาวบ้าน



ผลงานวิจัย

าตรี



พิธีกรรมบูชาศาลพระภูมิ



ผลงานวิจัย

ชาติ

## ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ-นามสกุล นางสาวบุษยามาศ กุศลธนาพัฒน์  
 วัน/เดือน/ปี เกิด 17 ตุลาคม พ.ศ. 2532  
 ที่อยู่ 359/1 หมู่ 2 ตำบลปากน้ำปราณ อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์  
 77220

## ประวัติการศึกษา

พ.ศ.2547 สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น  
 โรงเรียนวังไกลกังวล จังหวัดประจวบคีรีขันธ์  
 พ.ศ.2550 สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย  
 โรงเรียนวังไกลกังวล จังหวัดประจวบคีรีขันธ์  
 พ.ศ.2554 ศึกษาต่อปริญญาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการธุรกิจทั่วไป  
 คณะวิทยาการจัดการ



ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

## ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ-นามสกุล นางสาวสมฤดี คงทน  
 วัน/เดือน/ปี เกิด 29 มีนาคม 2532  
 ที่อยู่ 102 หมู่2 ตำบลหนองตาแต้ม อำเภอปรางบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์  
 77120

## ประวัติการศึกษา

พ.ศ.2547 สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น  
 โรงเรียนวังไกลกังวล จังหวัดประจวบคีรีขันธ์  
 พ.ศ.2550 สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย  
 โรงเรียนวังไกลกังวล จังหวัดประจวบคีรีขันธ์  
 พ.ศ.2554 ศึกษาต่อปริญญาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการธุรกิจทั่วไป  
 คณะวิทยาการจัดการ



ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี